

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

**Факультет міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра міжнародної економіки**

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	«МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	05 Соціальні та поведінкові науки
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	051 «Економіка»

Форма навчання: очна

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему: «Міжнародна конкурентоспроможність мегаполісів в умовах
постіндустріалізації глобальної економіки»
здобувача Гаврилова Данііла Сергійовича

Науковий керівник: доктор економічних наук, проф. Цимбал Людмила Іванівна

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною
комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: д.е.н., професор Столярчук Я.М.

(підпис)

Київ 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет Міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра міжнародної економіки

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	«МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	05 Соціальні та поведінкові науки
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	051 «Економіка»

ПОГОДЖЕНО

Керівник проєктної групи (гарант)
освітньо-професійної програми
«Міжнародна економіка»

Людмила ЦИМБАЛ

(підпис)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри міжнародної економіки

Ярослава СТОЛЯРЧУК

(підпис)

« _____ » 20__ р. « _____ » 20__ р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

здобувачу вищої освіти Гаврилову Даніілу Сергійовичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

очної (денної) форми навчання

на підготовку кваліфікаційної магістерської роботи

на тему: «Міжнародна конкурентоспроможність мегаполісів в умовах постіндустріалізації глобальної економіки»

Тему затверджено наказом ректора Університету від «23» червня 2025 р. №837-см
Кваліфікаційна магістерська робота виконується на матеріалах:

праці вітчизняних та зарубіжних науковців, звітів міжнародних організацій (UN-Habitat, OECD, WEF, Світовий банк), аналітичні матеріали глобальних рейтингів (GPCI, IMD Smart City Index, Global Cities Index, Mercer, Global Liveability Index), статистичні дані офіційних сайтів, національних статистичних служб та документи стратегій розвитку провідних мегаполісів світу.

План кваліфікаційної магістерської роботи

Розділ 1	ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МЕГАПОЛІСІВ
(назва розділу)	
Розділ 2	АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МЕГАПОЛІСІВ У ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ
(назва розділу)	
Розділ 3	НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МЕГАПОЛІСІВ В УМОВАХ ПОСТІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ
(назва розділу)	
Об'єкт дослідження:	Об'єктом дослідження є процес формування та розвитку міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів у глобальній постіндустріальній економіці.
Предмет дослідження:	Предметом дослідження є сукупність економічних, інноваційних, соціальних, екологічних та управлінських чинників, що визначають конкурентоспроможність мегаполісів та їх позиціонування у світовій урбаністичній системі.
Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи:	Обґрунтування практичних рекомендацій щодо підвищення міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів в умовах постіндустріалізації глобальної економіки.

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети: У розділі 1

- узагальнити теоретичні підходи до визначення сутності конкурентоспроможності мегаполісів та простежити еволюцію відповідних наукових концепцій;
- дослідити особливості розвитку мегаполісів у постіндустріальному суспільстві та визначити їх системні характеристики як носіїв економіки знань;
- проаналізувати існуючі методичні підходи та міжнародні індекси оцінювання конкурентоспроможності мегаполісів;

У розділі 2

- оцінити сучасні тенденції постіндустріалізації глобальної економіки та з'ясувати їхній вплив на трансформацію мегаполісів;
- здійснити порівняльний аналіз конкурентоспроможності провідних мегаполісів світу та визначити їх ключові конкурентні переваги;
- визначити фактори, що формують міжнародну конкурентоспроможність мегаполісів у постіндустріальній економіці, та оцінити силу їх впливу;

У розділі 3

- розробити стратегічні орієнтири та принципи розвитку мегаполісів у контексті глобальної конкуренції;
- обґрунтувати інструменти стимулювання інновацій, розвитку людського капіталу та креативної економіки в мегаполісах;
- сформуувати практичні рекомендації щодо підвищення міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів України та їх інтеграції у світовий урбаністичний простір.

Завдання підготував
науковий керівник

(підпис)

Л.І. Цимбал

Завдання одержав здобувач

(підпис)

Д.С. Гаврилов
(ініціали, прізвище)

РЕФЕРАТ

кваліфікаційної магістерської роботи на тему:
«МІЖНАРОДНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ МЕГАПОЛІСІВ В
УМОВАХ ПОСТІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ»

Студента Гаврилова Данііла Сергійовича

Об'єктом дослідження є процес формування та розвитку міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів у глобальній постіндустріальній економіці.

Предметом дослідження виступає сукупність економічних, інноваційних, соціальних, екологічних та управлінських чинників, що визначають конкурентоспроможність мегаполісів та їх позиціонування у світовій урбаністичній системі.

Метою роботи є обґрунтування практичних рекомендацій щодо підвищення міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів в умовах постіндустріалізації глобальної економіки.

У даній роботі використані такі методи економічних досліджень: аналіз та синтез, логічне узагальнення, індексний та структурно-аналітичний підходи, системний підхід і системний аналіз, функціональний аналіз.

Інформаційною базою кваліфікаційної магістерської роботи є нормативно-правова база яка стосується досліджуваного питання, літературні джерела (підручники, наукові статті, монографії), фінансові звіти, електронні ресурси.

Основний науковий результат роботи полягає у:

1. визначенні сутності конкурентоспроможності мегаполісів;
2. дослідженні особливості розвитку мегаполісів у постіндустріальному суспільстві;

3. оцінюванні впливу сучасних тенденцій постіндустріалізації глобальної економіки на трансформацію мегаполісів;
4. здійсненні порівняльного аналізу провідних мегаполісів світу та визначити їхні ключові конкурентні переваги;
5. розробленні рекомендацій для підвищення міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів України.

Одержані результати можуть бути використані органами державної влади, місцевого самоврядування, інституціями стратегічного планування міського розвитку, аналітичними центрами та експертними організаціями, що займаються питаннями інноваційної, урбаністичної та регіональної політики.

У сучасних умовах глобалізації, цифрової трансформації та загострення міжнародної конкуренції конкурентоспроможність мегаполісів стає ключовим чинником економічного розвитку держав. Міста, що формують потужні інноваційні екосистеми, розвивають економіку знань, забезпечують високу якість життя та інтегруються у глобальні мережі, утримують лідерські позиції на світовій арені. Саме тому дослідження механізмів, моделей та факторів міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів є актуальним і важливим для формування стратегій розвитку як великих світових міст, так і українських урбаністичних центрів у процесі повоєнної відбудови та євроінтеграції.

Ключові слова: мегаполіс, конкурентоспроможність, постіндустріалізація, інновації, глобальні індекси, людський капітал, урбанізація.

Зміст кваліфікаційної роботи викладено на 137 сторінках, список використаних джерел містить 92 найменувань і розміщений на 8 сторінках. Робота містить 15 таблиць.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1	7
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МЕГАПОЛІСІВ	7
1.1. Сутність і еволюція поняття конкурентоспроможності в контексті мегаполісів	7
1.2. Особливості розвитку мегаполісів в умовах постіндустріального суспільства	13
1.3. Методичні підходи до оцінки міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів	23
РОЗДІЛ 2	36
АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МЕГАПОЛІСІВ У ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ	36
2.1. Сучасні тенденції постіндустріалізації глобальної економіки та їх вплив на мегаполіси	36
2.2. Порівняльний аналіз конкурентоспроможності провідних мегаполісів світу	47
2.3. Фактори, що визначають конкурентоспроможність мегаполісів у постіндустріальній економіці	86
РОЗДІЛ 3	100
НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МЕГАПОЛІСІВ В УМОВАХ ПОСТІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ	100
3.1. Розробка стратегічних орієнтирів розвитку мегаполісів у глобальній конкуренції	100
3.2. Інструменти стимулювання інновацій, людського капіталу та креативної економіки в мегаполісах	105
3.3. Рекомендації щодо підвищення міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів України	119
ВИСНОВКИ	126
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	130

ВСТУП

В умовах глобалізації, цифрової трансформації та поглиблення постіндустріальних зрушень мегаполіси стають ключовими центрами світового економічного зростання, інновацій та міжнародної конкуренції. Вони концентрують фінансові, інформаційні, технологічні та людські ресурси, формуючи нові моделі розвитку, які визначають конкурентні позиції як окремих регіонів, так і держав загалом. Для України питання вивчення міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів є особливо актуальним у контексті повоєнної відбудови, інтеграції до глобальних ринків та формування нової економіки знань, а також необхідності підвищення ролі великих міст у національній економіці та залучення інвестицій. Саме тому дослідження конкурентоспроможності мегаполісів у постіндустріальних умовах є важливим і своєчасним.

Проблематика конкурентоспроможності мегаполісів широко представлена у працях зарубіжних науковців, таких як С. Сассен, Р. Флорида, Д. Белл, М. Портера, П.Холла, Дж. Фрідмана, які заклали основи концепцій глобальних міст, економіки знань, креативного класу та інноваційних кластерів. Значний внесок у вивчення урбанізації та стратегій розвитку міст зробили міжнародні організації, такі як Світовий банк, OECD, UN-Habitat, WEF, а також аналітичні центри Mori Memorial Foundation (GPCI), Kearney (GCI), IMD (SCI) та Mercer. Водночас значна частина досліджень фокусується на окремих аспектах конкурентоспроможності: економічних, інноваційних, або соціальних, без комплексного системного підходу до вивчення мегаполіса як інтегрованої постіндустріальної системи. Недостатньо вивченими залишаються питання адаптації глобальних моделей оцінки конкурентоспроможності до українських умов, а також визначення стратегічних орієнтирів розвитку українських мегаполісів у контексті глобальної конкуренції. Саме на вирішення цих аспектів спрямована дана кваліфікаційна магістерська робота.

Метою магістерської роботи є обґрунтування практичних рекомендацій щодо підвищення міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів в умовах постіндустріалізації глобальної економіки.

Для досягнення цієї мети поставлено такі завдання:

- узагальнити теоретичні підходи до визначення сутності конкурентоспроможності мегаполісів та простежити еволюцію відповідних наукових концепцій;
- дослідити особливості розвитку мегаполісів у постіндустріальному суспільстві та визначити їх системні характеристики як носіїв економіки знань;
- проаналізувати існуючі методичні підходи та міжнародні індекси оцінювання конкурентоспроможності мегаполісів;
- оцінити сучасні тенденції постіндустріалізації глобальної економіки та з'ясувати їхній вплив на трансформацію мегаполісів;
- здійснити порівняльний аналіз конкурентоспроможності провідних мегаполісів світу та визначити їх ключові конкурентні переваги;
- визначити фактори, що формують міжнародну конкурентоспроможність мегаполісів у постіндустріальній економіці, та оцінити силу їх впливу;
- розробити стратегічні орієнтири та принципи розвитку мегаполісів у контексті глобальної конкуренції.
- обґрунтувати інструменти стимулювання інновацій, розвитку людського капіталу та креативної економіки в мегаполісах;
- сформулювати практичні рекомендації щодо підвищення міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів України та їх інтеграції у світовий урбаністичний простір.

Об'єктом дослідження є процес формування та розвитку міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів у глобальній постіндустріальній економіці.

Предметом дослідження виступає сукупність економічних, інноваційних, соціальних, екологічних та управлінських чинників, що визначають

конкурентоспроможність мегаполісів та їх позиціонування у світовій урбаністичній системі.

У роботі застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, серед яких: теоретичне узагальнення та систематизація для інтерпретації підходів до визначення конкурентоспроможності; порівняльний аналіз для зіставлення міжнародних мегаполісів за ключовими індикаторами; індексний та структурно-аналітичний методи для роботи з провідними рейтингами (GPCI, GCI, IMD SCI, Mercer, EIU), метод факторного аналізу для визначення впливу окремих чинників на конкурентну позицію мегаполісів, економіко-статистичні методи – для обробки даних міжнародних індексів, метод експертних оцінок – при формуванні рекомендацій для України.

Теоретична значущість дослідження полягає в узагальненні концепцій конкурентоспроможності мегаполісів та розвитку комплексного підходу до її оцінювання у контексті постіндустріальної економіки. Методична значущість полягає у вдосконаленні системи оцінювання конкурентоспроможності мегаполісів шляхом поєднання індексного та структурного аналізу. Практична значущість полягає у формуванні рекомендацій для підвищення конкурентних позицій українських мегаполісів, що можуть бути використані органами державної влади, місцевого самоврядування та інституціями стратегічного розвитку міст.

Інформаційну базу роботи становлять праці вітчизняних та зарубіжних науковців, звіти міжнародних організацій (UN-Habitat, OECD, WEF, Світовий банк), аналітичні матеріали глобальних рейтингів (GPCI, IMD Smart City Index, Global Cities Index, Mercer, Global Liveability Index), статистичні дані офіційних сайтів, національних статистичних служб та документи стратегій розвитку провідних мегаполісів світу.

Структурно магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. У першому розділі подано теоретико-методичні засади дослідження міжнародної конкурентоспроможності

мегаполісів. У другому здійснено аналіз конкурентоспроможності провідних світових мегаполісів. У третьому сформовано практичні рекомендації щодо підвищення конкурентоспроможності українських мегаполісів у постіндустріальній глобальній економіці.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МЕГАПОЛІСІВ

1.1. Сутність і еволюція поняття конкурентоспроможності в контексті мегаполісів

У сучасному світі, що характеризується інтенсивними процесами глобалізації, урбанізації та постіндустріалізації, мегаполіси відіграють дедалі вагомішу роль у формуванні національної та міжнародної економічної динаміки. Вони стають не лише центрами економічної активності, інновацій та технологічного прориву, а й ключовими акторами глобальної конкуренції. У цьому контексті зростає актуальність дослідження поняття міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів, яке є складним, багатогранним і динамічним за своєю природою.

Процеси глобалізації призвели до суттєвої трансформації просторової організації світового господарства. Основними двигунами глобальної економіки сьогодні виступають найбільші міські агломерації, що функціонують на транснаціональному рівні як центри концентрації та розподілу всіх видів ресурсів. Незважаючи на наявність великої кількості підходів до дослідження міських агломерацій, практично всі автори визнають безперервне посилення ролі мегаполісів у світовій економіці. Кінець XX століття став часом наукових дискусій про ослаблення ролі національних держав та відмови від позиціонування мегаполісів виключно як структурних елементів національних економік.

Великі міські агломерації розглядаються сучасними дослідниками як суб'єкти, що самостійно позиціонують себе на глобальних ринках, які, функціонуючи на наддержавному рівні, формують каркас глобальної економіки; а національні держави, втративши роль пріоритетного інституту, що концентрує владу та вплив, як ключові постачальники елементів для просторової організації сучасного світу, мегаполісів. В умовах, коли саме мегаполіси, а не держави,

відповідальні за свій добробут, самостійно формуючи систему зв'язків та здійснюючи пошук необхідних для розвитку ресурсів за межами національної території, проблема конкурентоспроможності міст набуває особливої актуальності. Незважаючи на те, що окремі дослідники вважають конкурентоспроможність винятковим атрибутом підприємств, конкурентоспроможність територій нині є однією з найактуальніших проблем регіональної економіки.

Поняття конкурентоспроможності в економічній теорії почало активно формуватися в другій половині XX століття. Спочатку воно було переважно прикладене до національних економік і компаній. Під впливом класичних економічних шкіл конкурентоспроможність асоціювалася з ціновими перевагами, ресурсною ефективністю та здатністю домінувати на ринку. У роботах М. Портера, зокрема в його “моделі ромба” [1], було акцентовано, що конкурентоспроможність національної економіки значною мірою залежить від чотирьох ключових факторів: умов виробництва, попиту, пов'язаних і підтримуючих галузей, а також структури, стратегії і конкуренції фірм. Ця концепція згодом стала методологічною основою для оцінки конкурентоспроможності не лише країн, а й регіонів та міст.

Поступово в науковому обігу з'явилося поняття конкурентоспроможності територій, зокрема міст і мегаполісів. Його поява була зумовлена кількома фундаментальними змінами:

1. Глобалізація економіки призвела до того, що великі міські агломерації почали безпосередньо конкурувати між собою за інвестиції, інтелектуальні ресурси, туристів, великі бізнес-проекти тощо.

2. Постіндустріальний перехід, який змінив логіку функціонування урбаністичних систем. Якщо раніше головними перевагами міст були транспортна доступність, наявність природних ресурсів або промислової бази, то сьогодні акцент зміщується на інтелектуальний капітал, рівень інновацій, якість життя та екологічну стійкість.

3. Цифрова трансформація і поява “розумних міст” (smart cities), які стали новим полем для конкурентної боротьби на міжнародному рівні.

На сучасному етапі міжнародна конкурентоспроможність мегаполісу трактується як здатність міської агломерації ефективно залучати й утримувати ресурси: людські, фінансові, інтелектуальні, забезпечувати високий рівень життя населення, розвивати інновації, підтримувати динамічну економіку та адаптуватися до глобальних змін, водночас утверджуючи свою позицію в глобальній ієрархії міст.

В одних дослідженнях стверджується, що конкурентоспроможність міста – це його здатність приваблювати інвестиції, бізнес, креативність, таланти і відвідувачів, чому сприяє підвищення різних урбаністичних складників. [2]

Інші науковці дають наступне визначення, конкурентоспроможністю мегаполісу є його здатність залучати та утримувати людські, фінансові й технологічні ресурси, стимулювати інновації, розвивати експортно орієнтовану економіку та забезпечувати високий рівень життя населення порівняно з іншими містами .

Світовий банк дає таке визначення, конкурентоспроможність міст - це здатність міського регіону або міст виробляти та продавати набір продуктів, товарів і послуг, які представляють собою вигідну цінність, але не обов'язково найнижчу ціну, порівняно з порівнянними продуктами інших міських регіонів [3].

World economic forum дає наступне визначення, конкурентоспроможність міста – це сукупність факторів: політики, інституцій, стратегій та процесів, що визначають рівень сталої продуктивності міста. Сталий розвиток охоплює економічні, екологічні та соціальні питання. Продуктивність полягає в ефективному використанні наявних ресурсів, що стимулює економічне зростання. Але продуктивність має бути стійкою, підтримуватися не лише в короткостроковій перспективі, а й таким чином, щоб поєднувати економічні, екологічні та соціальні цілі. [4].

Інтерес до проблеми конкурентоспроможності міських агломерацій виражається, зокрема, у появі у 2000-х роках численних рейтингів та ренкінгу мегаполісів, затребуваних не тільки у науковому середовищі, а й бізнес-спільнотою: компаніями, які обирають місце розміщення бізнесу, і окремими індивідами: з метою вибору місця проживання, роботи, придбання нерухомості, туристичних поїздок тощо. Ініціаторами досліджень у цій сфері стають владні структури різного рівня, великі транснаціональні корпорації, неурядові та некомерційні організації, а самі рейтинги міських агломерацій розробляються за співпраці представників бізнес-структур (консалтингових агентств, банків), наукової спільноти (вчених-урбаністів), окремих індивідів, які проживають або працюють у мегаполісах. Як правило, сучасні дослідження відрізняються комплексними (комбінованими) наборами критеріїв, для аналізу яких застосовуються методи експертних оцінок та опитувань.

Незважаючи на те, що у всіх рейтингах верхні рядки займають Лондон, Нью-Йорк і Токіо, позиції інших міст значно варіюються, що обумовлено відмінностями в умовах і методиках оцінки, складом вихідних даних для аналізу та ін. Відмінності у вихідних передумовах та методології дослідження також породжують численні дискусії щодо сутності мегаполісів. Історично, в роботах іноземних урбаністів мегаполісам відводилася роль “міжнародних фінансових центрів” [5], “командних центрів глобального капіталу” [6, с.28], “функції міжнародної мережі стратегічних майданчиків” який, забезпечуючи перетікання потоків інформації, поєднує розвинені послуги, виробничі центри та ринки у глобальну мережу.

Вибір методики аналізу конкурентоспроможності мегаполісів великою мірою залежить від вихідних передумов, що визначають характер взаємодій між містами. У цьому можна назвати такі ключові етапи у розвитку теоретико-методологічних передумов у цій сфері досліджень:

1. Початок 1960-х – середина 1990-х. На цьому етапі відносини між містами розглядалися як виключно конкурентні, а основним мотивом, що визначає вектори розвитку мегаполісів, вважалася боротьба міст за першість у

світовій ієрархії центрів ділової активності. Для визначення ключових мегаполісів застосовувався порівняльний аналіз центрів ділової активності відповідно до обраної та обґрунтованої системи критеріїв. В урбаністичних дослідженнях на початку 1990-х р. послідовно розвивалися положення про змагальний характер взаємовідносин між містами, які перебувають у постійній боротьбі за командні та управлінські функції, потоки ресурсів, капіталу, інформації. Взаємини між містами характеризуються як “ієрархія просторових взаємодій”, “запекла міжміська конкуренція” [7, с. 384]. Ідентифікація та порівняння мегаполісів проводилися на основі аналізу як кількісних показників розвитку агломерацій: щільність населення, кількість розміщених у місті штаб-квартир ТНК, урядових та неурядових організацій та ін., так і на основі оцінки значущості функцій, що реалізуються містом. Основна дослідницька думка була спрямована на розробку системи критеріїв оцінки ролі міст, ранжування мегаполісів та спроби побудови фіксованих систем міст у рамках національних держав. В результаті, відповідно до прийнятих систем оцінки та критеріїв ідентифікації мегаполісів, були розроблені рейтинги міст. Загалом вчені фокусувалися на дослідженні окремих міст та порівняльному аналізі обмеженої кількості агломерацій. Вибудовування ієрархій міст дозволило позначити системність розподілу ресурсів та функціональну диференціацію мегаполісів. Однак до середини 1990-х років у роботах, присвячених аналізу значення міських агломерацій у системі світового господарства, не розглядалися відносини між містами та просторово-організаційні засади взаємодії між мегаполісами. Потреба у подібному вивченні виникла пізніше, у зв'язку з ускладненням просторової організації людської діяльності.

2. Середина 1990-х років – ХІ ст. У сучасних урбаністичних дослідженнях переважає інший погляд на процеси взаємодії між мегаполісами. Не заперечуючи існування конкуренції між містами, автори робіт періоду останнього десятиліття, які описують процес функціонування мегаполісів, стверджують, що основним мотивом, що визначає взаємодію між містами, є кооперація. Домінування мегаполісів у мережових структурах необов'язково передбачає обмеження потенціалу інших міст [8]. Передбачається, що міста взаємозалежні та потребують

розвитку в безперервній взаємодії. Ще у роботах другої половини 1990-х років дослідники прийшли до висновків про важливість аналізу міжміських взаємин, характеру взаємодій між мегаполісами, мережеву структуру урбанізованого простору. Про це свідчить поява у літературі таких понять, як: “глобальна мережа міст”, “транснаціональні урбаністичні системи”, “глобальна міська мережа”, “мережа світових міст” тощо [9, с.182]. Відносини між містами стали розглядатися як відносини співробітництва та взаємозалежності, що дозволило проводити оцінку конкурентоспроможності міста на підставі ступеня його інтеграції до глобальної системи взаємодій. Значні в економічному та геополітичному плані міста з середини 1990-х років розглядаються разом, як система. З погляду сучасних авторів, дискусії про сутність та характер світових/глобальних міст важливі, але не ведуть до розуміння системного характеру взаємин між ними. Протягом усього розвитку урбаністичних досліджень, присвячених проблемам великих міських агломерацій, вчені прагнули виявити, які фактори сприяють зростанню значимості мегаполісу в глобальній економічній системі, дозволяючи певним містам ставати місцями тяжіння капіталу, людських ресурсів, інновацій і зрештою визначати ступінь їхньої конкурентоспроможності. Конкурентоспроможність мегаполісу, також, розуміється сучасними дослідниками як ступінь його привабливості для колективних суб'єктів та окремих індивідів з метою розміщення різних видів діяльності [10].

Отже, можна стверджувати, що поняття конкурентоспроможності мегаполісів пройшло складну еволюцію – від розуміння міста як пасивного елемента національної економіки до усвідомлення того, що місто є активним глобальним гравцем, що здатний самостійно формувати власні стратегії розвитку. Сучасна конкурентоспроможність мегаполісів визначається не лише економічними факторами, а й якістю життя, рівнем інноваційності, ефективністю управління, екологічною сталістю та інтеграцією у світову мережу міст. Еволюція наукових підходів, від моделі жорсткої міжміської конкуренції до концепції взаємозалежності та кооперації, свідчить про зміну парадигми урбаністичного

розвитку в умовах постіндустріальної глобальної економіки. Мегаполіси стають ключовими платформами для концентрації людського та інтелектуального капіталу, формування інноваційних кластерів і забезпечення стійкого економічного зростання, що зумовлює необхідність комплексного підходу до оцінки їхньої міжнародної конкурентоспроможності.

1.2. Особливості розвитку мегаполісів в умовах постіндустріального суспільства

Постіндустріальна епоха, що почала формуватися у другій половині XX століття, стала етапом глибоких трансформацій соціально-економічного розвитку людства. Посилення наприкінці XX – на початку XXI ст. процесів глобалізації та одночасне прискорення зрушень у структурі зайнятості сприяли збільшенню швидкості припливу трудових, фінансових та інформаційних ресурсів до найбільших міст-мегаполісів. Ці міста стали визначати основні напрямки політичного та економічного розвитку як окремих держав, так і всього світу. Сьогодні вони мають вирішальний вплив на розподіл ресурсів як на рівні країн, так і на світовому рівні.

Згідно з концепціями Д. Белла, Е. Тоффлера та інших представників західної соціологічної школи, основою нового суспільного устрою стала економіка знань, інформаційні технології та інноваційні чинники, які поступово витіснили індустріальну модель виробництва. Якщо у XIX – першій половині XX століття рушієм економічного зростання була промисловість, фабричне виробництво та індустріальні центри, то у добу постіндустріалізму ключову роль відіграють мегаполіси, великі урбаністичні утворення, що концентрують у собі фінансові, інтелектуальні, культурні й технологічні ресурси. Д. Белл дає таке визначення постіндустріальному суспільству: постіндустріальне суспільство – це суспільство, в економіці якого в результаті науково-технічної революції та суттєвого зростання доходів населення пріоритет перейшов від переважного

виробництва товарів до виробництва послуг. Домінуючим виробничим ресурсом є інформація та знання. Наукові розробки стають головною рушійною силою економіки. Найбільш цінними якостями є рівень освіти, професіоналізм, навчання та креативність працівника [11]. Основа постіндустріального суспільства побудована на обміні інформацією та знаннями, які стають найціннішим благом. Цей обмін відбувається за рахунок нових комп'ютерних технологій та інформаційних мереж. Скорочується кількість людей у галузі промислового виробництва, зростання ж спостерігається у сфері послуг. Ці зміни обумовлені тим, що виробництво стає автоматизованим. Людина втрачає необхідність працювати на верстатах, та її діяльність змінюється на інтелектуальну.

Мегаполіси все більшою мірою включені до міжнародних мереж, значний імпульс до розвитку в цих містах отримують такі сфери, як надання фінансових та консалтингових послуг, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, туристичні послуги, тематичні та виставкові заходи тощо. У мегаполісах зосереджено менеджмент більшості транснаціональних корпорацій. Можливість працювати у престижних компаніях та заробляти значні кошти приваблює до міст значну кількість кваліфікованих фахівців. Багато сучасних мегаполісів привабливі для туристів усього світу. Все це доповнюється концентрацією дослідних та освітніх організацій, а також розвитком рекреаційної активності. На сьогоднішній день, мегаполіс, будучи зосередженням економічних, інформаційних, адміністративних та культурних взаємодій, стає джерелом зростання для найближчих територій. Конкурентоспроможні галузі економіки глобальних міст стимулюють і підтримують розвиток споріднених індустрій цих міст та прилеглих територій. Глобальні міста стають “локомотивами зростання” інших регіонів, тобто, передають імпульси розвитку іншим територіям. Останні є джерелом необхідних ресурсів для мегаполісу, а також реципієнтом інновацій.

Сучасні мегаполіси виконують функції глобальних вузлів, через які циркулюють капітали, знання, інформаційні потоки та культурні інновації. Вони стають своєрідними “командними центрами” світової економіки, де зосереджені транснаціональні корпорації, міжнародні організації, провідні університети та

науково-дослідні інститути. Концепція “глобальних міст”, розроблена С. Сассен, підкреслює, що саме мегаполіси визначають траєкторію глобалізаційних процесів, оскільки вони поєднують у собі функції управлінських, фінансових та культурних центрів [12]. Відповідно, їхній розвиток у постіндустріальному суспільстві має стратегічне значення як для національних економік, так і для світової системи в цілому.

Мегаполіси розвиваються не тільки у великих державах, таких як Сполучені Штати Америки (Нью-Йорк, Сан-Франциско, Лос-Анджелес, Чикаго), Китай (Гонконг, Пекін і Шанхай), а й у відносно невеликих країнах, наприклад, у Швейцарії – у глобальні процеси активно залучені такі міста як Цюрих та Женева, у Південно-Африканській Республіці – Кейптаун та Йоганнесбург. Багато мегаполісів є столицями держав, водночас столичне становище не є обов'язковою умовою для утворення мегаполісу. Серед мегаполісів виявляються найрізноманітніші за кількістю мешканців та розміром території міста та їхні агломерації, у таблиці 1.1 наведено приклади таких мегаполісів.

Таблиця.1.1 – Кількість населення та площа мегаполісів 2024р. [13]

Місто	Число жителів, млн. осіб	Площа території, км²	Кількість жителів на 1 км², осіб/км²
Гонконг	7,52	1115	6744
Лондон	8,95	1572	5693
Дубай	3,95	4114	960
Мумбаї	12,69	603	21044
Нью-Йорк	8,48	1213	6991
Париж	2,05	105	19523
Сан-Паулу	11,90	1521	7823
Шанхай	24,90	6340	3927
Сінгапур	6,04	736	8202
Сеул	9,60	605	15873
Токіо	14,25	2194	6495
Торонто	2,6	630	4126

Основними рисами мегаполісів, на думку багатьох фахівців, є:

- концентрація інтелектуальних, інформаційних, фінансових та інших ресурсів, що створює сприятливі умови для інноваційної активності;

- розробка та реалізація програм ресурсозбереження, екологічного захисту та раціонального територіального планування;

- домінування сфери услуг в економіці міст;
- сприятливе середовище для малого бізнесу завдяки значному внутрішньому попиту з боку населення та можливостям співробітництва з великими фірмами, розташованими на території міста.

Серед мегаполісів виділяються ті, які з давніх-давен були найбільшими містами у своїх державах і задавали напрями розвитку економіки та політики останніх, наприклад, Лондон, Париж і Сеул. Незважаючи на зміни в урбаністичних процесах, ці міста завжди займали лідируючу позицію в ієрархії міст. Така сталість пояснюється їх столичним становищем. Ця умова створює неабияку перевагу, що виявляється в агломераційному ефекті та можливості надання політичного впливу. Водночас саме ці міста опиняються у центрі уваги у процесі дебатів про асиметрію у соціально-економічному розвитку різних територій відповідних країн. Щодо таких міст, як Мумбаї, Нью-Йорк, Шанхай, Сан-Паулу та Торонто, керівництво країн не раз зміщувало свою увагу та пріоритети на інші міста. Як результат, у державах, де існують дані мегаполіси, розвивається кілька великих агломерацій.

Одним із ключових напрямків розвитку багатьох світових міст є досягнення та підтримання статусу світового фінансового центру. Серед міст, які вибрали цей напрямок: Нью-Йорк, Лондон, Токіо, Сінгапур та ін. Практично всі мегаполіси відрізняються домінуючою часткою фінансового сектора та сектора ділових послуг у загальному обсязі даних послуг у масштабах країн, в яких вони розташовані. Особливістю мегаполісів у постіндустріальну добу є трансформація їхньої економічної структури. Якщо раніше вони виступали насамперед як промислові осередки, де концентрувалося виробництво, то нині їхній розвиток

базується на сфері послуг, фінансах, інформаційних технологіях та креативних індустріях. Лондон, Нью-Йорк, Токіо, Сінгапур та інші глобальні мегаполіси стали прикладами переорієнтації на фінансово-управлінські функції, залучення високотехнологічних галузей і створення інноваційних екосистем. Саме тут відбувається найбільша концентрація венчурного капіталу, стартапів та дослідницьких центрів, що забезпечує швидку комерціалізацію нових ідей і технологій. В останні роки відзначається широка підтримка мегаполісів керівництвом країн. У таких країнах, як Франція, Японія та Республіка Корея були прийняті та реалізуються програми щодо посилення конкурентоспроможності мегаполісів, що передбачають створення сприятливих умов для ведення бізнесу та залучення інвестицій у дані міста. Особлива увага приділяється саме розвитку підприємств, які провадять діяльність у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, опрацьовуються питання підвищення ефективності діяльності державних органів влади, її прозорості, забезпечення законодавчих гарантій.

Значний імпульс розвитку набувають мегаполіси за рахунок державної підтримки науково-дослідних та дослідно-конструкторських розробок. Одним із найуспішніших прикладів державної підтримки розвитку інноваційних мегаполісів є проєкт “Sejong Smart City” у Республіці Корея [14]. Місто Седжон було засноване у 2011 році як нова адміністративна столиця, покликана зменшити надмірну концентрацію населення та державних установ у Сеулі, а також стимулювати регіональний економічний розвиток. Проєкт реалізується під керівництвом уряду Республіки Корея у межах національної програми “Digital New Deal”, спрямованої на формування інноваційного інтелекту, Інтернету речей, блокчейну, великих даних та екологічно сталих рішень. У місті створено потужну науково-дослідну інфраструктуру, технопарк Sejong Technopark, дослідницькі лабораторії та навчальні центри у співпраці з Korea University Sejong Campus, де реалізуються програми підготовки фахівців у сфері високих технологій. Держава активно залучає приватний сектор і міжнародні корпорації до спільних інвестиційних та наукових проєктів, забезпечуючи сприятливі умови для розвитку

інноваційного бізнесу. Основна мета ініціативи полягає у створенні першого в Азії повноцінного “розумного міста”, де цифрові технології забезпечують ефективне управління транспортом, енергоспоживанням, житлом і безпекою громадян. До 2030 року Седжон має стати містом із населенням понад 500 тис. осіб, повністю інтегрованим у національну систему “розумного управління” та сталого розвитку. У 2024 році Sejong Smart City вже функціонував як демонстраційна платформа для впровадження інноваційних міських рішень, а його досвід визнано одним із провідних у світі щодо поєднання цифрової трансформації, сталого планування та соціальної інклюзії [15].

Одним із важливих факторів просування мегаполісів є міжнародні події, такі як Олімпійські ігри, міжнародні виставки, конгреси тощо, які залучають туристів з різних країн, дозволяють знаходити нових партнерів та споживачів. У досягненні максимального позитивного ефекту від цих заходів неабияку роль відіграє допомога з боку керівництва країни, що забезпечує будівництво необхідної інфраструктури вчасно, відповідність її технічних характеристик міжнародним стандартам, створення сприятливого враження у гостей та місцевих жителів.

Важливим чинником розвитку сучасних мегаполісів є ефективна політика залучення талановитих фахівців, зокрема з-за кордону. Глобальні компанії, що функціонують у провідних міських агломераціях, потребують висококваліфікованих кадрів, здатних забезпечити конкурентоспроможність на міжнародних ринках. У цьому контексті показовим є досвід Сінгапуру, уряд якого спільно з провідними освітніми та науково-дослідними інституціями реалізує комплексну стратегію “Singapore’s Talent Strategy” формування сприятливого ділового клімату для компаній і фахівців, у тому числі іноземних [16]. Контроль держави за рівнем оплати праці сприяє підтриманню конкурентоспроможних зарплат, а активне залучення транснаціональних корпорацій поєднується з розвитком державного сектору. Одним із стратегічних пріоритетів є формування “креативного класу”, спільноти вчених, інноваційних підприємців і менеджерів, що формують основу нової економіки знань. Значні державні інвестиції

спрямовуються на підготовку власних науково-технічних кадрів та залучення іноземних спеціалістів, а також на підтримання високого рівня безпеки та якості життя. Завдяки поєднанню ефективної міграційної політики, інноваційного середовища та стабільності Сінгапур перетворився на один із провідних фінансових і наукових центрів світу.

Сучасна урбанізаційна політика провідних держав світу дедалі більше орієнтується на створення стратегічних регіональних центрів розвитку, що поєднують науково-дослідний, виробничий та інноваційний потенціал. Такі проекти покликані зміцнити конкурентоспроможність національної економіки, стимулювати розвиток інфраструктури та зменшити регіональні диспропорції у рівні добробуту населення.

Рішення керівництва багатьох держав про розміщення інноваційних центрів у мегаполісах надало додаткового імпульсу розвитку цих міст. Одним із прикладів є проєкт “Plateau de Saclay”, що полягає у розвитку науково-дослідного та бізнес-кластера на півдні Парижу. Організаціями, що працюють у цьому проєкті, було укладено договір про створення інноваційно-технологічного проєкту “Plateau de Saclay”. Уряду було представлено цей проєкт, розглянувши його, керівництво країни ухвалило рішення про інвестиції у його реалізацію у розмірі 850 млн. євро. Організації, що беруть участь у проєкті, взяли на себе зобов'язання інвестувати у цей проєкт ще стільки ж. Нині у “Plateau de Saclay” здійснюється близько 21% всіх досліджень Франції [17]. Також він включає понад 300 науково-дослідних лабораторій, в яких працює 9 тис. співробітників, у тому числі 6 тис. з вченими ступенями, і навчається 74 тис. студентів [18]. Надання проєкту статусу національного значення значно прискорило розвиток кластера на території південного Парижу, а також сприяло здійсненню інфраструктурного проєкту “Grand Paris”. Останній полягає в будівництві окружної лінії швидкого метро навколо міста з метою розвантаження транспортного потоку приміського сполучення та забезпечення пасажирів швидкого доступу всіх паризьких аеропортів і “Plateau de Saclay”.

Ключовим напрямом посилення конкурентоспроможності мегаполісів є також розвиток внутрішніх та зовнішніх комунікацій. Розвиток економіки знань та зростання населення призводять до інтенсивного використання транспортних мереж, що спричиняє хронічні затори, забруднення повітря та зниження мобільності населення. Морські порти, залізничні вузли, аеропорти, інтернет-комунікації є необхідними компонентами успішного розвитку будь-якого міста, особливо мегаполісу в умовах глобалізації. З іншого боку, вирішення проблем перенаселення, транспортних труднощів, розвиток великих територій потребує ефективної організації внутрішніх комунікацій, у тому числі громадського транспорту, забезпечення його необхідними ресурсами та узгодження різних елементів. Розвантаженню транспортних міських потоків особливо сприяють такі види транспорту, як метро та швидкісний автобус. Крім того, вони дозволяють з'єднати найдаальші райони між собою та з центром. Реалізація інфраструктурних проєктів часто у вигляді державно-приватного партнерства залежить від своєчасного виконання державними органами влади своїх зобов'язань, зокрема фінансових. Чималу роль розвитку транспорту мегаполісу грає політична підтримка керівництва країни таких проєктів. Завдяки цьому було розроблено та реалізується в даний час, зокрема, проєкт “Grand Paris”, про який згадувалося вище.

У постіндустріальному суспільстві розвиток мегаполісів визначається також їхньою соціально-демографічною динамікою. Важливою ознакою розвитку мегаполісів у постіндустріальну добу є зростання мультикультурності та культурної глобалізації. Міграційні процеси формують багатонаціональне та багатокультурне середовище, що створює передумови для культурного обміну та інтеграції у світовий культурний простір. У багатьох мегаполісах, таких як Нью-Йорк, Лондон чи Париж, культурна різноманітність стала не лише соціальною характеристикою, а й економічним ресурсом, адже вона сприяє розвитку туризму, міжнародних подій, креативних індустрій і глобального бренду міста. Водночас мультикультурність часто супроводжується викликами: зростанням соціальної напруги, проблемами інтеграції мігрантів, конфліктами національностей.

Особливо відчутним є зростання житлової проблеми у мегаполісах. Високий попит на нерухомість, обмеженість території та спекулятивний характер ринку призводять до зростання вартості житла, що стає недосяжним для значної частини населення. Згідно з прогнозами ООН, у 2050 році понад дві третини населення світу житиме у містах і саме мегаполіси стануть основними центрами тяжіння для міграційних потоків [19]. Це створює подвійний ефект. З одного боку, концентрація людських ресурсів забезпечує мегаполісам інтелектуальну та трудову базу для розвитку економіки знань і формування креативного класу, про який писав Річард Флорида [20]. З іншого боку, зростання населення породжує численні проблеми: дефіцит житла, транспортні затори, соціальну стратифікацію та появу маргіналізованих прошарків, що проживають у нетрях та передмістях, також, як наслідок, відбувається посилення сегрегації, формування відокремлених кварталів для різних соціальних груп, зростання кількості безхатченків та поширення “урбан-слумів” у периферійних районах. Умови проживання у таких районах контрастують із високотехнологічною інфраструктурою центральних частин мегаполісів, що ще більше підкреслює соціально-просторову нерівність.

Найбільш ефективним прикладом вирішення житлової проблеми є досвід Сінгапуру, де реалізовано державну програму “Public Housing”[21]. У середині XX ст. частка населення, що проживала у державному житлі, становила менше 10%, тоді як нині вона перевищує 80%. Це досягнуто завдяки діяльності Ради житлового будівництва та розвитку “Housing & Development Board” (HDB), що функціонує при уряді Сінгапуру. HDB наділена широкими повноваженнями у сфері викупу земельних ділянок, планування та будівництва житла. Її діяльність узгоджується з роботою інших державних відомств, зокрема тих, що відповідають за транспорт, міграційну політику та благоустрій міського середовища. Рада має право придбавати землю за зниженою вартістю, що сприяє рентабельності будівництва та реалізації ефекту масштабу. Крім того, HDB контролює процеси землевідведення, видачу будівельних ліцензій і дозволів. Житло в межах програми надається громадянам на умовах довгострокової оренди, а фінансування придбання здійснюється за рахунок заощаджень у Центральному страховому

фонді (Central Provident Fund). Результатом стало суттєве підвищення рівня житлової забезпеченості: частка власників житла зросла з 60% до 90% протягом останніх 35 років. Успішна реалізація програми не лише вирішила житлову проблему, а й зміцнила довіру громадян до держави, створивши основу для подальших соціально-економічних ініціатив.

Таким чином, можна сказати, що розвиток мегаполісів у постіндустріальному суспільстві визначається якісно новими характеристиками, що відрізняють їх від індустріальної доби. Вони перестають бути насамперед промисловими центрами і перетворюються на глобальні вузли концентрації фінансового капіталу, інформаційних потоків, наукових знань та культурних інновацій. Саме у мегаполісах формуються інноваційні екосистеми, креативні індустрії, розвивається економіка знань, що забезпечує їхнє провідне місце у світовій економічній ієрархії. Водночас специфіка розвитку мегаполісів у постіндустріальну добу поєднує як переваги, так і виклики. З одного боку, вони стають платформами глобалізації, мультикультурності та технологічних проривів, що сприяє їхній міжнародній конкурентоспроможності. З іншого боку, вони стикаються з проблемами соціальної нерівності, екологічного навантаження, транспортних перевантажень і загроз втрати культурної ідентичності. Подолання цих суперечностей вимагає нових моделей урбаністичного управління, орієнтованих на сталий розвиток і збалансоване поєднання економічних, соціальних та екологічних пріоритетів. Отже, особливості розвитку мегаполісів у постіндустріальному суспільстві створюють підґрунтя для формування їхньої міжнародної конкурентоспроможності. Розуміння цих закономірностей є необхідною передумовою для вибору методичних підходів до її оцінки, що стане предметом розгляду у наступному підрозділі.

1.3. Методичні підходи до оцінки міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів

Оцінювання міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів є складним і багатогранним завданням, що вимагає міждисциплінарного підходу та поєднання економічних, соціальних, інноваційних, екологічних і просторових чинників. На відміну від традиційних моделей вимірювання конкурентоспроможності держав чи підприємств, мегаполіси як соціально-економічні системи мають складну структуру взаємодії між різними секторами, формами власності, групами населення й управлінськими рівнями. Вони виступають не лише економічними центрами, а й осередками глобальних мереж, що інтегрують фінансові, інформаційні, культурні та людські потоки. Саме тому методичні підходи до оцінки їхньої конкурентоспроможності повинні відображати комплексність і взаємозв'язок внутрішніх і зовнішніх чинників розвитку.

Перш за все, конкурентоспроможність мегаполісу можна визначити як його здатність ефективно використовувати наявні ресурси, людські, фінансові, технологічні, інституційні, для досягнення високого рівня економічного, соціального та екологічного розвитку у порівнянні з іншими міськими системами світу. Цей підхід передбачає не лише кількісне порівняння показників, але й якісний аналіз динаміки міського середовища, інноваційного потенціалу, привабливості для інвестицій і рівня життя населення.

Еволюція концепції конкурентоспроможності мегаполісів відображає зміну підходів до оцінки міського розвитку:

➤ У 1980–1990-х рр. конкурентоспроможність міст вимірювалася здебільшого через рівень промислового виробництва, ВВП на душу населення та доступність традиційних інфраструктурних послуг.

➤ У 2000–2010-х рр. фокус зміщувався на інновації, технології, освіту, креативну економіку, зростала увага до кластерних моделей розвитку та брендингу міст.

➤ У 2020-х роках, з урахуванням глобальних викликів: пандемії, кліматичної кризи, війни, міграційних потоків, домінують підходи, що підкреслюють стійкість, адаптивність та інклюзивність як нові складові конкурентоспроможності.

З огляду на це, можна сказати, що міжнародна конкурентоспроможність мегаполісу – це інтегральна характеристика його здатності бути привабливим, ефективним і стійким суб'єктом глобального простору, що конкурує за ресурси, таланти та інвестиції на основі інновацій, якості життя та стратегічного бачення. У таблиці 1.2 наведено приклади показників, що використовуються для оцінки конкурентоспроможності мегаполісів.

Таблиця 1.2 – Ключові показники, що використовуються для оцінки конкурентоспроможності мегаполісів

Група критеріїв	Індикатори (показники розвитку міст)
Фінансові показники	➤ Наявність/кількість штаб-квартир ТНК та МНК. ➤ Наявність/кількість товарних/фондових бірж. ➤ Наявність/кількість офісів великих міжнародних банків. ➤ Обсяг іноземних інвестицій. ➤ Індекси фондових ринків.
Економічні показники	➤ ВВП; ➤ Капіталізація товарних/фондових ринків. ➤ Рівень оплати праці. ➤ Ступінь торгівельної відкритості. ➤ Частка сектора послуг у ВВП. ➤ Ступінь розвиненості послуг корпоративного сектора (реклама, страхування, бухгалтерія, юриспруденція, консалтинг тощо). ➤ Наявність/кількість офісів сервісних фірм, що надають високоспеціалізовані послуги, потрібні на транснаціональному рівні. ➤ Кількість патентів (загальна і душу населення). ➤ Рівень освітленості території вночі на супутникових знімках.

Соціально-демографічні показники	➤ Кількість та щільність населення. ➤ Частка зайнятих у сфері послуг. ➤ Інтенсивність/щільність імміграційних потоків. ➤ Наявність угруповань іммігрантів. ➤ Частка висококваліфікованої робочої сили в. ➤ Відсоток безробітних. ➤ Кількість іноземних студентів, які проходять навчання в освітніх установах країни. ➤ Кількість оплачуваних днів відпустки на рік. ➤ Рівень життя населення/частка мільйонерів/частка бідного населення.
Політичні показники	➤ Ступінь впливу процеси світового розвитку. ➤ Ступінь участі у міжнародних подіях. ➤ Наявність міжнародних/національних урядових та неурядових організацій. ➤ Наявність посольств та консульств іноземних держав. ➤ Кількість прямих контактів/зв'язків із іншими містами. ➤ Потенціал міжнародного впливу державних органів влади. ➤ Кількість міст-побратимів.
Показники розвитку інфраструктури та комунікацій, ділової активності	➤ Інтенсивність авіаційного сполучення. ➤ Кількість портів міжнародного значення. ➤ Інтенсивність міжнародних/міжміських телефонних переговорів. ➤ Кількість користувачів Інтернету. ➤ Кількість телевізійних/телефонних абонентів. ➤ Ступінь розвиненості транспортної системи (кількість/щільність портів, аеропортів, автомобільних та залізничних магістралей міжнародного значення). ➤ Ступінь розвиненості високотехнологічних систем зв'язку та повідомлення. ➤ Кількість хмарочосів. ➤ Кількість ділових конференцій та інших виставкових заходів міжнародного рівня. ➤ Кількість мережевих готелів.
Соціально-культурні показники	➤ Кількість культурних заходів світової ваги. ➤ Рівень благоустрою території. ➤ Кількість закладів культури та мистецтва світового значення. ➤ Наявність офісів ЗМІ міжнародного охоплення. ➤ Кількість освітніх закладів національного/міжнародного значення. ➤ Інтенсивність туристичних потоків. ➤ Концентрація організацій охорони здоров'я.
Показники просторового розвитку	➤ Економіко-географічне становище. ➤ Займана площа.

Джерело: складено автором на основі [22]

У сучасній науковій думці можна виокремити три основні концептуальні підходи до оцінювання конкурентоспроможності мегаполісів: економічний, системний та індексний. Економічний підхід базується на вимірюванні результативності міської економіки, її продуктивності, рівня залучення інвестицій, розвитку підприємництва й інфраструктури. Системний підхід розглядає мегаполіс як складну соціально-економічну систему, що функціонує в умовах глобальної взаємозалежності та мережових зв'язків, де важливими є не лише результати, але й процеси, що формують конкурентні переваги. Індексний підхід ґрунтується на створенні багатовимірних індикаторів і синтетичних індексів, які дозволяють порівнювати мегаполіси між собою за сукупністю критеріїв, виявляючи їхні сильні та слабкі сторони.

Одним із інструментів порівняльного аналізу є індекси, наприклад, IMD Smart City Index, це міжнародний рейтинг, який оцінює здатність міських систем ефективно використовувати технології для покращення якості життя громадян, сталого розвитку та інклюзивного управління [23]. Індекс створений Швейцарським міжнародним інститутом розвитку менеджменту у співпраці з Університетом технологій та дизайну Сінгапуру. Його головна мета полягає не лише у вимірюванні технологічної інфраструктури міст, а у визначенні того, як цифрові інновації реально впливають на добробут і комфорт мешканців. Методологія індексу базується на двох ключових вимірах: структурному та технологічному. Структурний вимір відображає традиційні характеристики міського розвитку, такі як якість транспортної системи, охорони здоров'я, житла, безпеки, екології та освіти. Технологічний вимір, оцінює, наскільки активно місто впроваджує сучасні технології в управлінні, громадських послугах і повсякденному житті мешканців.

Global Power City Index (GPCI), який розробляється Інститутом урбаністичних стратегій Фонду Морі Меморіал (Mori Memorial Foundation) [24]. У ньому оцінюється шість основних напрямів: економічна потужність, дослідження

та розвиток, культурна взаємодія, якість життя, екологічна стійкість і доступність. Методика ґрунтується на індексному підході, де кожен з напрямів представлений набором кількісних і якісних показників, що дозволяють комплексно визначити конкурентну позицію міста.

Основою розрахунку є шість головних сфер, які формують структуру індексу: економіка (Economy), дослідження та розвиток (R&D), культурна взаємодія (Cultural Interaction), придатність для життя (Livability), екологія (Environment) та доступність (Accessibility). Кожна з цих сфер складається з кількох груп показників (факторів), які, у свою чергу, розкривають конкретні аспекти міської конкурентоспроможності.

Перша сфера, економіка, оцінюється роль міста як глобального економічного центру. Серед груп показників: розмір ринку (Market Size), привабливість ринку (Market Attractiveness), економічна життєздатність (Economic Vitality), людський капітал (Human Capital), бізнес-середовище (Business Environment). Індикатори включають: номінальний ВВП, ВВП на душу населення, темпи росту ВВП, економічна свобода, капіталізація фондового ринку, кількість транснаціональних корпорацій, загальна зайнятість, персонал у службах бізнес-підтримки, рівень заробітної плати, доступність кваліфікованих кадрів, різноманітність робочих місць, ставка корпоративного податку, політичні/економічні/комерційні ризики, легкість ведення бізнесу, потенціал задавати тренди.

Друга сфера, дослідження та розвиток (R&D), вимірює науково-технологічний потенціал міста. Групи показників: Академічні ресурси (Academic Resources), Дослідницьке середовище (Research Environment) та Інновації (Innovation). Індикатори включають: кількість дослідників (Number of Researchers), кількість університетів у світових рейтингах (World's Top Universities), витрати на дослідження та розвиток, кількість іноземних студентів, академічна успішність, кількість патентів, кількість лауреатів премій у науці й технологіях та кількість стартапів.

Третя сфера, культурна взаємодія (Cultural Interaction), місто оцінюється за здатністю бути міжнародним культурним та комунікаційним центром. Групи показників включають: потенціал для створення нових трендів (Trendsetting Potential), туристичні ресурси (Tourism Resources), культурні заклади (Cultural Facilities), обслуговування гостей (Visitor Amenities), міжнародна взаємодія (International Interaction). До індикаторів входять: кількість міжнародних конференцій, кількість культурних заходів, вартість експорту культурного контенту, середовище ринку мистецтва, туристичні атракції, близькість до об'єктів всесвітньої спадщини, варіанти нічного життя, кількість театрів, кількість музеїв, кількість стадіонів, кількість готельних номерів, кількість номерів у готелях класу “люкс”, привабливість варіантів для шопінгу, привабливість варіантів для харчування, кількість іноземних резидентів, кількість іноземних відвідувачів.

Четверта сфера, придатність для життя (Livability), вимірює комфорт і умови життя в місті. Групи показників: Робоче середовище (Working Environment), вартість проживання (Cost of Living), безпека (Security and Safety), благополуччя (Well-Being), зручність життя (Ease of Living). Індикатори: рівень безробіття, середня кількість робочих годин на людину, гнучкість робочого стилю, орендна плата житла, рівень цін, кількість вбивств, економічний ризик від природних катастроф, тривалість життя, соціальна свобода та рівність, стан ментального здоров'я, кількість лікарів на душу населення, індекс готовності ІКТ, кількість роздрібних магазинів, кількість ресторанів.

П'ята сфера, екологія (Environment), оцінюється екологічна сталість та якості природного середовища. Групи показників: атмосфера / якість повітря (Atmospheric Air Quality and Comfort), міське середовище (Urban Environment) та сталий розвиток (Sustainability). Індикатори: частка відновлюваної енергії, рівень переробки відходів, викиди CO₂ на душу населення, якість повітря, комфортний рівень температури, якість води, наявність зелених зон, чистота міського простору, зобов'язання щодо боротьби зі зміною клімату.

Шоста сфера, доступність (Accessibility), оцінює транспортну та логістичну зв'язність міста як локально, так і глобально. Групи показників: міжнародна мережа (International Network), авіаційна транспортна здатність (Air Transport Capacity), внутрішньоміський транспорт (Inner-City Transportation) та комфорт транспорту (Transport Comfortability). Індикатори включають: кількість міст із прямими міжнародними рейсами, обсяги міжнародного вантажного потоку, кількість авіапасажирів, кількість прильотів та вильотів в аеропортах, зручність пересування громадським транспортом, вартість таксі, час до аеропорту, час доїзду до роботи, кількість заторів та зручність пересування на велосипеді.

Цінність цього підходу полягає у його багатовимірності, він враховує не лише економічні параметри, а й соціокультурні чинники, які часто є визначальними для глобальної привабливості мегаполісів.

Інший відомий підхід запропонований у Global Cities Index (GCI), що розробляється аналітичним центром Kearney [25]. Його структура включає п'ять груп показників: бізнес-активність, людський капітал, інформаційний обмін, культурний досвід і політичну залученість. Ця модель має більш виражений управлінський характер і дозволяє оцінювати не лише поточну конкурентну позицію міста, а й його потенціал до зростання. Для цього щорічно формується додатковий Global Cities Outlook, який аналізує майбутні можливості розвитку мегаполісів на основі інноваційності, технологічного рівня, сталості управління й інфраструктури.

Важливо зазначити, що методології GPCI та GCI значною мірою базуються на принципах індексного порівняння, тобто на формуванні системи зважених показників, що дозволяють отримати інтегральну оцінку. Вибір вагових коефіцієнтів при цьому відбувається або на основі експертних оцінок, або за допомогою статистичних методів, таких як факторний чи компонентний аналіз. Це забезпечує можливість порівняння міст із різними моделями розвитку, рівнем урбанізації та економічними масштабами.

Нижче, у таблиці 1.3 наведено перелік провідних індексів, які використовуватимуться для аналізу міжнародних мегаполісів у наступному розділі.

Таблиця 1.3 – Міжнародні індекси що оцінюють мегаполіси

Назва індексу	Що аналізує
IMD Smart City Index,	Оцінює, наскільки ефективно міста впроваджують цифрові технології та розумні рішення для покращення якості життя громадян.
Global Power City Index	Вимірює глобальну “силу” міст за шістьма сферами, включно з економікою, дослідженнями, культурою, екологією, доступністю та якістю життя.
Global Cities Index	Аналізує глобальну інтегрованість міст, зокрема їх залученість у міжнародну торгівлю, фінанси, культуру, інформаційні потоки та людський капітал.
Mercer Quality of Living Index	Порівнює рівень якості життя у містах за безпекою, інфраструктурою, екологією, послугами та соціальною стабільністю.
Global Liveability Index	Визначає рівень придатності міст для життя на основі стабільності, медицини, освіти, інфраструктури та культури.
IESE Cities in Motion Index	Оцінює міста за комплексом із дев’яти вимірів, що охоплюють економіку, управління, мобільність, людський капітал, технології та екологію.
Brand Finance Global Cities Index	Ранжує міста за силою їх глобального бренду, економічною привабливістю, інвестиційною репутацією та сприйняттям серед бізнесу й туристів.

Джерело: складено автором.

Водночас, у науковій літературі відзначається, що індексні методики мають певні обмеження [26, с.27]. По-перше, вони часто спираються на вторинні дані, що збираються міжнародними організаціями або компаніями, і не завжди відображають специфіку національних систем управління. По-друге, вагові коефіцієнти мають суб’єктивний характер, що може впливати на кінцеві результати рейтингу. По-третє, агрегування різних показників у єдиний індекс призводить до втрати частини аналітичної інформації, особливо якщо міста мають

асиметричні профілі розвитку, наприклад, високий рівень інновацій, але низький рівень соціальної стійкості.

Додаткове значення мають також такі рейтинги як: Mercer Quality of Living Index [27] і Economist Intelligence Unit Global Liveability Index [28], які орієнтовані на якість життя та комфорт проживання. Хоча вони не вимірюють конкурентоспроможність безпосередньо, їхні показники: безпека, екологія, інфраструктура, охорона здоров'я, освіта, культурні можливості, є складовими компонентами міжнародної привабливості мегаполісів. У постіндустріальному суспільстві ці фактори стають ключовими для залучення людського капіталу та інноваційних компаній, що прямо впливає на конкурентоспроможність міста.

У науковій літературі спостерігається значна різноманітність підходів до формування систем показників для оцінки конкурентоспроможності мегаполісів. Одні дослідники базують свої моделі на економічних критеріях: обсягах валового регіонального продукту, рівні продуктивності праці, інвестиційній активності та розвитку інфраструктури. Інші наголошують на необхідності врахування соціальних, інституційних і культурних факторів, адже сучасна конкурентоспроможність міста визначається не лише економічними результатами, а й здатністю забезпечити високу якість життя, соціальну стабільність і креативне середовище.

Економічний підхід залишається базовим, оскільки саме рівень економічної потужності мегаполіса формує основу його міжнародного впливу. Основними показниками при цьому виступають ВВП на душу населення, рівень залучення прямих іноземних інвестицій, розвиток фінансового сектору, ефективність ринку праці, а також рівень продуктивності в основних секторах економіки. Проте чисто економічна оцінка не відображає повної картини конкурентоспроможності, оскільки не враховує якість соціального середовища, інноваційний потенціал і екологічну збалансованість міського розвитку. У свою чергу, інноваційний підхід концентрується на оцінюванні здатності мегаполісу генерувати, адаптувати та комерціалізувати нові знання. У рамках цього підходу враховуються такі показники, як кількість наукових і освітніх закладів, рівень

витрат на дослідження і розробки, кількість патентів, кількість стартапів, наявність технологічних парків і бізнес-інкубаторів. Розвиток інноваційного середовища безпосередньо визначає привабливість мегаполісу для креативного класу, що є важливим чинником довгострокової конкурентоспроможності. Соціальний підхід акцентує увагу на якості життя населення та соціальній стабільності як базових елементах конкурентних переваг. Його показники включають рівень доходів, доступність освіти й охорони здоров'я, якість міської інфраструктури, транспортну мобільність, безпеку, а також рівень соціальної інтеграції населення. У сучасному глобальному середовищі саме соціальний комфорт і безпечність міського простору стають вирішальними факторами у змаганні мегаполісів за таланти, інвесторів і туристів. Набуває поширення і екологічний підхід, який пов'язаний із концепцією сталого розвитку міст. Його центральна ідея полягає у тому, що довготривала конкурентоспроможність неможлива без екологічного балансу, зменшення викидів шкідливих речовин, розвитку "зеленої" енергетики, раціонального використання ресурсів і підтримання сприятливого життєвого середовища. Показники екологічної складової зазвичай включають рівень забруднення повітря й води, обсяг використання відновлюваних джерел енергії, площу зелених зон, ефективність утилізації відходів тощо.

Останніми роками сформувався інтегрований підхід, який поєднує економічну, соціальну, інноваційну та екологічну складові в єдину систему оцінювання. Він базується на принципі комплексності, що дозволяє не лише виміряти окремі параметри розвитку, а й оцінити взаємозв'язки між ними. Наприклад, високий рівень інновацій може компенсувати нижчу економічну потужність, а розвинена інфраструктура та висока якість життя здатні підсилювати привабливість мегаполіса для інвесторів і мігрантів. У межах інтегрованого підходу дедалі більшої популярності набуває інтегрально-індексний метод, який дозволяє об'єднати різномірні показники в єдиний узагальнений індекс конкурентоспроможності. Його перевага полягає у можливості кількісного порівняння мегаполісів за багатьма напрямками розвитку.

Алгоритм такого підходу, як правило, включає кілька послідовних етапів: відбір релевантних показників, нормалізацію даних, визначення вагових коефіцієнтів, розрахунок часткових індексів за окремими складовими та побудову інтегрального індексу. Ключовим питанням при цьому є формування системи критеріїв та визначення вагових коефіцієнтів. Часто застосовується метод експертного оцінювання або аналітична ієрархічна процедура (АНР), запропонована Т. Сааті [29], що дозволяє об'єктивніше визначати значущість кожного показника у загальній структурі індексу. Інший варіант, використання статистичних методів, таких як головні компоненти або факторний аналіз, які дають змогу скоротити кількість показників, виділивши найінформативніші.

Автори сучасних досліджень наголошують [30], що у глобалізованому світі конкурентоспроможність мегаполісу не може розглядатися ізольовано від міжнародного контексту [31]. Вона визначається не лише внутрішніми ресурсами, але й здатністю міста інтегруватися у світові економічні, фінансові та технологічні мережі [32]. Саме тому важливо враховувати індекс глобальної інтегрованості, який відображає ступінь участі мегаполісу у глобальних ланцюгах створення доданої вартості, присутність штаб-квартир транснаціональних корпорацій, кількість міжнародних зв'язків, транспортну та комунікаційну доступність.

На основі аналізу наукових підходів та міжнародних рейтингів можна запропонувати узагальнену модель оцінювання міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів, що базується на п'яти взаємопов'язаних складових: економічній, інноваційній, соціальній, екологічній і глобальній. Така модель забезпечує комплексний підхід до вимірювання конкурентних переваг та дозволяє врахувати як кількісні, так і якісні аспекти розвитку.

Економічна складова відображає здатність мегаполіса забезпечувати сталий економічний розвиток, ефективне використання ресурсів та високу продуктивність праці. Для її оцінки можуть використовуватись такі показники як ВВП на душу населення, рівень залучення іноземних інвестицій, частка високотехнологічних галузей у структурі економіки, динаміка зайнятості,

розвиток інфраструктури та доступність фінансових послуг. Ці індикатори відображають економічну базу конкурентоспроможності міста та його позиції у глобальному економічному просторі.

Інноваційна складова характеризує потенціал мегаполіса у сфері створення, поширення й комерціалізації нових знань. Сюди належать кількість науково-дослідних установ, обсяг витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (R&D), кількість виданих патентів, обсяг венчурного фінансування, наявність технологічних парків і кластерів, а також чисельність висококваліфікованих кадрів. Висока інноваційна активність свідчить про здатність мегаполіса генерувати унікальні конкурентні переваги та формувати нові технологічні траєкторії розвитку.

Соціальна складова охоплює рівень життя населення, доступність соціальних благ, рівень освіти, безпеку, медичне обслуговування, житлові умови, транспортну мобільність та культурні можливості. Ці параметри визначають привабливість мегаполіса для трудових ресурсів, інвесторів і туристів, а також формують його міжнародний імідж. Особливу увагу в цьому контексті слід приділити якості людського капіталу, оскільки саме люди є основним джерелом інновацій, продуктивності та креативності.

Екологічна складова характеризує рівень сталості розвитку мегаполіса. Вона оцінює ефективність використання природних ресурсів, екологічну політику, рівень забруднення повітря і води, наявність зелених зон, розвиток еко транспорту та управління відходами. Показники цієї групи відображають здатність міста забезпечувати баланс між економічним зростанням і збереженням навколишнього середовища, що є важливою умовою довгострокової конкурентоспроможності.

Глобальна інтегрованість – це вимір, який демонструє ступінь включення мегаполіса у міжнародну систему економічних, фінансових, наукових і культурних зв'язків. До показників цього блоку можуть входити кількість штаб-квартир транснаціональних корпорацій, інтенсивність міжнародних авіаперевезень, участь у світових фінансових ринках, розвиток комунікаційної

інфраструктури, рівень туристичної привабливості та міжнародних подій, що проходять у місті. Чим вищий рівень глобальної інтегрованості, тим більша здатність мегаполіса впливати на глобальні процеси та залучати зовнішні ресурси.

Отже, аналіз методичних підходів до оцінки міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів свідчить про те, що в сучасній науковій практиці не існує єдиного універсального інструменту вимірювання цього явища. Кожен із розглянутих підходів, економічний, інноваційний, соціальний, екологічний, індексно-рейтинговий чи інтегрований, висвітлює лише окремі аспекти функціонування міських систем, не забезпечуючи повної картини. Тому ефективне оцінювання потребує комплексного підходу, який поєднує кількісні й якісні методи, дозволяє враховувати багатовимірність сучасних процесів урбанізації та специфіку постіндустріального розвитку. Використання інтегрально-індексного підходу у подальших розділах дослідження дозволить здійснити комплексну емпіричну оцінку міжнародної конкурентоспроможності провідних мегаполісів світу, визначити закономірності їхнього розвитку у постіндустріальній економіці та сформулювати практичні рекомендації для підвищення конкурентних позицій. Таким чином, теоретико-методична база, викладена у першому розділі, створює підґрунтя для проведення подальшого аналізу і формування висновків стратегічного характеру щодо управління розвитком мегаполісів у глобальному середовищі.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МЕГАПОЛІСІВ У ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

2.1. Сучасні тенденції постіндустріалізації глобальної економіки та їх вплив на мегаполіси

Постіндустріалізація є ключовим етапом еволюції світової економіки, що визначає її розвиток у ХХІ столітті. Вона відображає глибокі структурні зрушення у виробничих, технологічних та соціальних процесах, спричинені переходом від індустріальної моделі господарювання до економіки знань, інновацій і послуг. У постіндустріальному суспільстві головним джерелом створення доданої вартості стають не матеріальні ресурси, а інтелектуальний потенціал, інформаційні технології, наука, освіта та креативність. Цей перехід трансформує як національні економіки, так і просторову організацію світового господарства, спричиняючи зміни у структурі зайнятості, у системі міжнародного поділу праці та у функціях мегаполісів як основних центрів глобальної активності.

Сутність постіндустріалізації полягає у формуванні нового типу суспільства, де виробництво базується на знаннях, технологіях і комунікаціях, а головним ресурсом стає інформація. У таких умовах відбувається різке скорочення частки промисловості у ВВП розвинених країн та зростання ролі третинного сектору: сфери послуг, фінансів, освіти, науки, культури, ІТ та управління. Саме мегаполіси стали осередками цих змін, оскільки вони забезпечують концентрацію людського капіталу, інноваційної інфраструктури, фінансових потоків і креативних індустрій. Водночас постіндустріалізація не означає повної відмови від промислового виробництва. Натомість вона зумовлює його трансформацію, перехід до високотехнологічних, автоматизованих, цифрових форм виробництва, що супроводжується деіндустріалізацією територій із низькою доданою вартістю. Традиційні індустріальні центри втрачають свої позиції, тоді як мегаполіси, здатні адаптуватися до нових реалій, стають

глобальними хабами інновацій і управління. Ця трансформація супроводжується появою нових типів зайнятості, зміною структури ринку праці та формуванням інтелектуального класу: висококваліфікованих спеціалістів, науковців, інженерів, митців та підприємців, які визначають економічну динаміку постіндустріальних суспільств.

Серед основних тенденцій постіндустріалізації можна виділити кілька ключових напрямів, що мають безпосередній вплив на розвиток мегаполісів. Першим із них є вищезгадана деіндустріалізація, тобто, поступове зниження ролі промисловості у структурі ВВП розвинених країн та перенесення виробничих потужностей до країн із дешевшою робочою силою. Цей процес супроводжується переорієнтацією економік мегаполісів на сфери фінансів, послуг, науки та технологій. Прикладами таких трансформацій є Нью-Йорк, який із середини ХХ століття перетворився з промислового центру на глобальну фінансову столицю світу або Лондон, який після реструктуризації промислових зон зробив ставку на розвиток фінансових послуг, медіа, ІТ і креативних секторів. Подібні процеси спостерігаються і в інших мегаполісах. Піттсбург, який у минулому був центром сталеливарної промисловості США, після кризи 1970-1980х років здійснив перехід до моделі розвитку, заснованої на освіті, медицині та високих технологіях, сформувавши потужний університетський та дослідницький кластери [33]. Детройт, колишня столиця автомобільної індустрії, нині реалізує програми “Detroit Future City” та “Innovation Corridor”, спрямовані на диверсифікацію економіки, розвиток підприємництва та залучення стартапів у сфері мобільності та зеленої енергетики [34]. Аналогічні процеси відбуваються у європейських містах, наприклад, у Манчестері, який після занепаду текстильної промисловості перетворився на потужний центр освіти, науки та креативних індустрій.

Другою тенденцією є зростання ролі інновацій та цифрової економіки. Впровадження штучного інтелекту, великих даних, блокчейн-технологій, автоматизації та роботизації радикально змінює способи виробництва, управління та комунікацій. Цифровізація стає визначальним чинником конкурентоспроможності як на рівні держав, так і на рівні мегаполісів. Вона

створює нові ринки, форми зайнятості, канали доступу до ресурсів і трансформує традиційні галузі. Мегаполіси, які інвестують у розвиток цифрової інфраструктури, швидкісного інтернету, платформних екосистем, аналітики даних, здобувають стратегічні переваги у глобальному середовищі.

Одним з провідних індексів у сфері цифровізації міст є індекс Local Online Services Index (LOSI), який оцінює рівень цифрового розвитку місцевих органів влади і розраховується шляхом аналізу сайтів місцевих адміністрацій за системою показників, що охоплює близько 95 індикаторів. Ці індикатори згруповані у кілька категорій: наявність інституційної бази, зміст і доступність онлайн-контенту, надання електронних послуг, участь громадян у прийнятті рішень та зручність користування. Індекс відображає ступінь цифрової зрілості місцевого самоврядування та дозволяє порівнювати муніципалітети між собою за рівнем розвитку електронного урядування. У таблиці 2.1 наведено список провідних міст за цим індексом, станом на 2024 рік [35].

Таблиця 2.1 – Порівняння міст за рівнем розвитку електронного урядування 2024р. [35]

Місто	Країна	Місце у рейтингу	Коефіцієнт
Таллінн	Естонія	1	0,9271
Мадрид	Іспанія	1	0,9271
Ер-Ріад	Саудівська Аравія	3	0,9167
Нью Йорк	США	4	0,9063
Дубай	ОАЕ	4	0,9063
Копенгаген	Данія	4	0,9063
Стамбул	Туреччина	7	0,8958
Берлін	Німеччина	8	0,8854
Сінгапур	Сінгапур	9	0,8750
Сеул	Республіка Корея	9	0,8750

Продовження таблиці 2.1

Лондон	Велика Британія	9	0,8750
Шанхай	КНР	12	0,8646
Токіо	Японія	13	0,8542
Манама	Королівство Бахрейн	13	0,8542
Київ	Україна	13	0,8542
Відень	Австрія	16	0,8438

Варто відзначити, що Київ посів 13-те місце, поділивши позицію з Манамою, Токіо та випередивши Відень. Це свідчить про відчутний прогрес України у сфері цифрового урядування, зокрема завдяки розвитку платформи “Дія”, електронним сервісам для громадян і бізнесу, а також підвищенню прозорості муніципального управління.

Яскравими прикладами міст, що активно впроваджують цифровізацію, є Таллінн, Сінгапур, Сеул, Дубай та Копенгаген. Таллінн вважається одним із показових прикладів впровадження електронного урядування, у місті функціонує система електронної ідентифікації, онлайн-доступ до адміністративних послуг і розвинена інфраструктура відкритих даних, що забезпечує повну цифрову взаємодію громадян із державою. У свою чергу Сінгапур реалізує стратегію “Smart Nation”, спрямовану на створення інтегрованої цифрової екосистеми, де дані, сенсорні мережі та штучний інтелект використовуються для підвищення ефективності міського управління, транспорту, охорони здоров’я та безпеки [36]. У Сеулі активно розвивається концепція “Smart City Seoul”, яка поєднує інтернет речей, автоматизацію та аналітику даних для оптимізації енергоспоживання, зменшення заторів і покращення якості життя мешканців. Дубай, у свою чергу, втілює програму “Dubai Paperless Strategy”, що передбачає повний перехід міського управління в електронний формат, використання блокчейн-технологій і

впровадження системи “DubaiNow” для доступу до понад сотні міських послуг [37].

Третьою тенденцією є підвищення ролі людського капіталу, який у постіндустріальній економіці стає головним джерелом вартості. Ефективність економічних систем тепер визначається не кількістю виробленої продукції, а рівнем освіти, креативності, інноваційності та підприємницького потенціалу населення. У зв’язку з цим мегаполіси стають головними центрами концентрації таланту, саме тут розташовуються провідні університети, дослідницькі центри, лабораторії, стартап-інкубатори. Конкуренція за людський капітал стає одним із головних аспектів міжнародного суперництва між містами. За даними звіту The Global Talent Competitiveness Index 2022, рівень освіченості населення, наукова активність і залучення молодих спеціалістів до інноваційної діяльності прямо корелюють із конкурентоспроможністю урбаністичних центрів [38].

Четвертою тенденцією є зростання частки фінансових послуг. Це означає посилення ролі фінансових ринків, інвестиційних фондів та банківського сектору у створенні доданої вартості. У цих умовах мегаполіси перетворюються на глобальні фінансові центри, де концентруються капітали, біржі, страхові компанії та аналітичні агентства. Лондон, Нью-Йорк, Сінгапур, Гонконг – класичні приклади міст, у яких фінансові потоки формують основу економічного життя. Сфера фінансів підсилює їхню глобальну інтегрованість, але водночас робить їх вразливими до криз і коливань світових ринків. До цієї групи також належать Токіо, Цюрих, Франкфурт-на-Майні та Дубай, які відіграють дедалі важливішу роль у світовій фінансовій системі. Токіо є ключовим фінансовим центром Азії, де розташована Токійська фондова біржа, одна з найбільших у світі за обсягом торгів. Місто поєднує традиційні банківські структури з потужним сектором фінансових технологій. Цюрих вважається осередком міжнародного приватного банкінгу та управління активами, де зосереджені офіси провідних інвестиційних фондів і страхових компаній, що обслуговують глобальних клієнтів. Франкфурт-на-Майні, як фінансова столиця Європейського Союзу, є місцем розташування Європейського центрального банку та найбільшої німецької фондової біржі, що

робить його центром прийняття стратегічних рішень для Єврозони. Дубай сформувався як провідний фінансовий хаб Близького Сходу завдяки створенню Міжнародного фінансового центру (DIFC), який приваблює банки, інвестиційні компанії та венчурні фонди з усього світу. Такі мегаполіси визначають напрямки руху глобальних капіталів, сприяють розвитку інновацій у сфері фінансових технологій і формують основу сучасної постіндустріальної економіки, де фінансові послуги стають ключовим джерелом економічного зростання та впливу.

П'ятою тенденцією є зміна характеру глобалізації. Якщо у XX столітті глобалізація будувалася навколо міжнародної торгівлі товарами, то у XXI столітті – навколо торгівлі послугами, знаннями та технологіями. Відповідно, мегаполіси перетворюються на вузли глобальних мереж створення доданої вартості. Вони стають центрами управління, логістики, наукових досліджень і корпоративних рішень, інтегруючись у транснаціональні виробничі ланцюги.

Шостою важливою тенденцією є формування екологічно орієнтованої моделі розвитку. За оцінками ООН, міста споживають понад 70% світових енергоресурсів і генерують близько 60% викидів парникових газів [39]. У зв'язку з цим дедалі більшої актуальності набувають концепції “carbon-neutral cities” та “eco-urbanism”, які передбачають баланс між економічним розвитком і екологічною безпекою. Постіндустріальна епоха висуває на перший план ідеї сталості, енергоефективності, “зеленої” економіки. Мегаполіси, що раніше асоціювалися з високим рівнем забруднення та надмірним споживанням ресурсів, нині змінюють свій курс у напрямі екологічної відповідальності. Впровадження “зелених” технологій, розвиток громадського транспорту, перехід до відновлюваної енергетики та циркулярної економіки стають важливими чинниками підвищення міжнародної привабливості міст. Прикладами провідних мегаполісів, які послідовно впроваджують екологічно орієнтовану модель розвитку, є Копенгаген, Стокгольм, Відень, Сеул і Ванкувер. Копенгаген вважається одним із найзеленіших міст світу, понад 60% жителів щодня користуються велосипедами, а міська влада реалізує амбітну програму “Carbon Neutral 2030”, що передбачає досягнення повної кліматичної нейтральності

завдяки переходу на відновлювані джерела енергії, енергоефективне будівництво та скорочення транспортних викидів. Стокгольм ще у 2010 році став першою “зеленою столицею Європи” за програмою ЄС, активно розвиваючи систему очищення води, сортування відходів і “розумних” енергомереж. Відень поєднує високу якість життя з інноваційною екологічною політикою, місто інвестує у модернізацію громадського транспорту, теплопостачання з використанням геотермальної енергії та розвиток міських зелених зон. Ванкувер, у свою чергу, прагне стати найекологічнішим мегаполісом світу, активно розвиваючи програми з переробки відходів, енергоефективного будівництва та використання гідроенергетики, що вже сьогодні забезпечує значну частку від потреб міста. Ці приклади демонструють, що екологічна модернізація стає не лише етичним вибором, а й стратегічною перевагою мегаполісів у глобальній конкуренції, формуючи новий стандарт сталого міського розвитку.

Вплив зазначених процесів на розвиток мегаполісів має системний і багатовимірний характер. Постіндустріалізація змінює саму логіку функціонування міських систем, перетворюючи їх на осередки глобальної координації, управління, інновацій і культури. Якщо у добу індустріалізації мегаполіси були центрами концентрації промислового виробництва, то нині вони стають середовищем формування знань, управління фінансовими потоками та створення нематеріальної вартості. Варто зазначити, що насамперед, відбувається структурна трансформація економічної бази мегаполісів. Частка промисловості у міському ВВП зменшується, натомість зростає роль сектору послуг: банківського, фінансового, страхового, консалтингового, освітнього, медичного, туристичного та культурного. Водночас ці види діяльності потребують не значних територій, а високої концентрації інтелектуальних ресурсів і розвиненої інфраструктури. Це призводить до зміни просторової структури міст: старі промислові зони перетворюються на бізнес-парки, креативні квартали, наукові хаби. Яскравим прикладом такої трансформації є Docklands у Лондоні. Лондонський район Docklands є прикладом успішної урбаністичної трансформації від занепалої портової зони до одного з провідних фінансово-ділових центрів Європи. Після

занепаду портової діяльності у другій половині XX століття британський уряд створив London Docklands Development Corporation, яка реалізувала масштабну програму реконструкції території, залучивши приватні інвестиції та модернізувавши транспортну інфраструктуру. У результаті на місці колишніх доків сформувався бізнес-район Canary Wharf, де нині розміщені штаб-квартири провідних міжнародних банків і корпорацій. Docklands перетворився на ключовий фінансовий вузол Лондона і символ постіндустріальної модернізації та інтеграції міста у глобальні економічні мережі [40].

Другою важливою зміною є формування інноваційно-технологічних кластерів. У межах мегаполісів створюються екосистеми, що поєднують університети, науково-дослідні інститути, стартапи, венчурні фонди та технологічні компанії. Такі кластери сприяють обміну знаннями, скорочують шлях від наукового відкриття до його комерціалізації. Прикладами є Силіконова долина у межах Сан-Франциско, “Songdo city” у Південній Кореї, “One-North” у Сінгапурі, або “Station F” у Парижі. “Songdo City”, зведене на штучно відновлених землях поблизу Сеула, стало одним із наймасштабніших проєктів smart city у світі. Його інфраструктура побудована за принципами сталого розвитку, із застосуванням екологічних технологій, автоматизованих систем управління енергоспоживанням, транспорту та утилізації відходів. Крім того, Songdo позиціонує себе як одне з найрозумніших міст у світі. Його міська інфраструктура оснащена численними сенсорами, що в режимі реального часу збирають і аналізують дані про стан доріг і будівель, інтенсивність транспортного руху, споживання енергії та води, забезпечуючи ефективне управління всіма міськими процесами. Водночас, Songdo є не лише житловим районом, а й центром для міжнародного бізнесу, освітніх і наукових установ, інтегрованих у глобальні технологічні мережі [41]. “One-North” – це науково-дослідний і бізнес-кластер у Сінгапурі, створений урядом для стимулювання інновацій та комерціалізації технологій. Він об’єднує компанії, стартапи, університетські лабораторії та інкубатори у сферах біотехнологій, інформаційних технологій, медіа та штучного інтелекту [42]. Особливістю “One-North” є гармонійне поєднання офісної,

житлової та рекреаційної інфраструктури, що створює сприятливе середовище для креативних фахівців і дослідників. “Station F” у Парижі є найбільшим у світі кампусом для стартапів, розташований у колишньому залізничному депо. Проєкт фінансується за участі приватного капіталу та держави й виконує роль європейського центру інноваційного підприємництва. У межах кампусу діють сотні стартапів, акселераційні програми, венчурні фонди та офіси провідних технологічних компаній. “Station F” слугує платформою для розвитку цифрової економіки Франції та залучення молодих інноваторів з усього світу [43].

Отже, можна сказати, що ці інноваційні зони визначають не лише економічний профіль мегаполісів, але й їхнє міжнародне позиціонування як центрів інноваційної економіки.

Ще одним наслідком постіндустріалізації є зміна демографічної та соціальної структури мегаполісів. Міста стають центрами тяжіння для висококваліфікованих спеціалістів, студентів, підприємців, що призводить до збільшення населення та зростання мультикультурності. Водночас спостерігається процес соціальної поляризації: зростає розрив між високооплачуваними працівниками креативних індустрій і низькооплачуваними працівниками сфери обслуговування. Ця нерівність створює нові соціальні виклики: житлову кризу, транспортне перевантаження, зростання вартості життя. Для прикладу, у Лондоні чи Сан-Франциско середня вартість оренди житла зросла більш ніж удвічі за останні 15 років, що призвело до відтоку частини населення у передмістя.

Паралельно із цим формується новий урбаністичний простір глобальної взаємодії. Мегаполіси дедалі менше залежать від своїх національних економік і дедалі більше інтегруються у світові мережі. Зв'язки між ними будуються не лише за лініями “держава-місто”, а й “місто-місто”. У результаті виникають глобальні міські мережі. наприклад, C40 Cities Climate Leadership Group або Global Cities Alliance, у межах яких мегаполіси співпрацюють у сферах сталого розвитку, кліматичної політики, цифрових технологій та інвестицій. Ці мережі зміцнюють позиції міст як самостійних акторів глобальної економіки.

Вплив постіндустріалізації проявляється також у зміні конкурентних стратегій мегаполісів. Якщо у XX столітті міста конкурували за промислові інвестиції, то нині конкурують за таланти, технології, інноваційні компанії, туристів і культурну привабливість. Для цього вони формують власні бренди, розвивають міжнародну репутацію, активно залучаються до глобальних рейтингів конкурентоспроможності. Наприклад, у межах IMD Smart City Index, Global Power City Index та Global Cities Index міста оцінюються не лише за економічними показниками, але й за рівнем людського капіталу, інфраструктури, екології, культурної взаємодії. Високі позиції у цих рейтингах стають додатковим інструментом популяризації мегаполісів, підвищуючи їхню інвестиційну привабливість і вплив у світовій економіці.

Показовими прикладами впливу постіндустріалізації на мегаполіси є найбільші міські агломерації світу, такі як Лондон, Нью-Йорк, Сінгапур, Шанхай, Сеул та Токіо, які демонструють різні моделі адаптації до постіндустріальних викликів.

Лондон став одним із перших міст, що здійснили успішний перехід від промислової до фінансово-сервісної економіки. Після деіндустріалізації 1970-1980-х років місто зробило ставку на розвиток фінансових послуг, міжнародної торгівлі, медіа та освіти. Розвиток районів Canary Wharf і City of London перетворив столицю Великої Британії на один із двох найпотужніших фінансових центрів світу поряд із Нью-Йорком. При цьому стратегія Лондона передбачає поєднання економічної потужності з високою якістю життя та багатокультурністю, що вже довгий час приваблює іноземних спеціалістів і студентів.

Нью-Йорк, своєю чергою, є прикладом диверсифікованого постіндустріального мегаполіса, де поєднуються фінансові, технологічні, культурні та наукові функції. Район Manhattan концентрує фінансовий сектор, Queens фокусується на наукових кластерах, а Silicon Alley у Lower Manhattan став одним із найбільших ІТ-кластерів США. Після кризи 2008 року місто активно

інвестувало у “зелену економіку” та цифрову інфраструктуру, що дозволило зміцнити його позиції в рейтингах глобальних міст.

Сінгапур є унікальним прикладом поєднання постіндустріальної економіки з високим рівнем державного планування. Починаючи з 1990-х років, уряд країни розробив стратегію перетворення міста на smart city, орієнтований на інновації, IT і сталий розвиток. Створення технополісів “One-North”, “Fusionopolis” і “Biopolis” сприяло залученню транснаціональних корпорацій і наукових інститутів, що зробило Сінгапур одним із найбільш конкурентоспроможних міст у світі. Крім того, держава активно впроваджує концепцію “Smart Nation”, що передбачає цифровізацію управління, транспорту та комунікацій.

Шанхай і Шеньчжень ілюструють трансформацію мегаполісів у країнах, що розвиваються. Якщо у 1980-х роках вони були переважно промисловими центрами, то сьогодні це потужні хаби високих технологій, фінансів і міжнародної торгівлі. У Шеньчжені зосереджені головні офіси компаній Huawei, Tencent, BYD, що зробило його одним із найдинамічніших технологічних мегаполісів світу. Шанхай, у свою чергу, став провідним фінансовим центром Азії, де поєднуються елементи індустріальної спадщини та сучасної інноваційної економіки.

Сеул є прикладом мегаполіса, який активно використовує цифрові технології для підвищення якості життя мешканців. У межах державної програми “Seoul Vision 2030” реалізуються проєкти з розвитку енергозбереження, електронного врядування, екологічного транспорту та соціальної інклюзії. Завдяки цьому місто посідає провідні позиції у рейтингах технологічної готовності та якості міського управління.

Отже, постіндустріалізація глобальної економіки формує новий тип мегаполісів, їхня конкурентоспроможність визначається не лише економічними показниками, а й якістю людського капіталу, технологічною спроможністю, інституційною ефективністю та культурною привабливістю. Вона зумовлює перехід від індустріальної моделі до економіки знань, цифрових технологій і

креативності, де головним ресурсом виступає інтелектуальний потенціал людини. У цьому процесі мегаполіси виступають основними осередками інноваційної діяльності, глобальної координації та культурного обміну. Вплив постіндустріалізації на мегаполіси має подвійний характер. З одного боку, він відкриває нові можливості для економічного зростання, міжнародної інтеграції та підвищення якості життя. З іншого, створює виклики, пов'язані з соціальною нерівністю, екологічною напругою, транспортними перевантаженнями та необхідністю пошуку ефективних моделей сталого управління. Саме баланс між інноваційним розвитком, соціальною справедливістю та екологічною відповідальністю визначатиме конкурентоспроможність мегаполісів у XXI столітті. Таким чином, тенденції постіндустріалізації задають рамковий контекст для подальшого дослідження міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів. У наступному підрозділі буде проведено порівняльний аналіз провідних мегаполісів світу, що дозволить виявити закономірності та моделі їхнього розвитку в умовах постіндустріальної глобальної економіки.

2.2. Порівняльний аналіз конкурентоспроможності провідних мегаполісів світу

У сучасній глобальній економіці мегаполіси відіграють роль ключових центрів концентрації фінансових, технологічних, інноваційних та людських ресурсів. Вони є основними вузлами глобальних ланцюгів створення доданої вартості, де формуються управлінські рішення, розробляються нові технології та реалізуються інвестиційні проєкти міжнародного масштабу. Саме тому порівняльний аналіз конкурентоспроможності мегаполісів є важливим інструментом оцінки їхнього місця у світовій економічній системі, визначення моделей розвитку та стратегічних пріоритетів. Мета цього підpunkту полягає у здійсненні аналітичного порівняння провідних мегаполісів світу на основі міжнародних рейтингів конкурентоспроможності міст, зокрема IMD Smart City

Index, Global Power City Index, Global Cities Index, Global Urban Competitiveness Report, а також індексів якості життя – Economist Intelligence Unit Global Liveability Index та Mercer Quality of Living Index. Ці джерела формують системне уявлення про сильні та слабкі сторони мегаполісів, дозволяють простежити взаємозв'язок між рівнем розвитку економіки знань, інноваційною активністю, соціальною стабільністю та екологічною збалансованістю міського середовища. Вони демонструють різні стратегії інтеграції мегаполісів у глобальну економіку, від фінансово-культурних центрів Заходу до технологічно-інноваційних хабів Сходу. Аналіз базується на узагальненні результатів провідних міжнародних рейтингів за 2022-2024 роки, а також на власній систематизації даних за п'ятьма ключовими складовими: економічною, інноваційною, соціальною, екологічною та глобальною інтегрованістю.

IMD Smart City Index – це міжнародний рейтинг, який щорічно публікує Institute for Management Development (IMD) у співпраці з Singapore University of Technology and Design. Індекс оцінює, наскільки ефективно міста у світі впроваджують концепцію “розумного міста” (smart city), тобто наскільки вони використовують сучасні технології для підвищення якості життя громадян, покращення управління та сталого розвитку. Згідно зі звітом IMD Smart City Index 2024, дослідження охоплює 142 міста світу та базується на двох основних групах показників: Structural indicators (структурні показники), що охоплюють об'єктивні аспекти функціонування міста, такі як транспортна інфраструктура, безпека, екологія, охорона здоров'я, освіта, управління, доступ до житла тощо. Technological indicators (технологічні показники), вони відображають використання цифрових технологій і smart-рішень у транспорті, енергетиці, комунальних послугах, охороні здоров'я, освіті, а також рівень електронного врядування [44]. Особливістю індексу є його орієнтація на мешканців: IMD не лише аналізує офіційні статистичні дані, а й враховує результати опитувань громадян, що дає можливість оцінити, як саме мешканці відчують вплив smart-технологій на повсякденне життя.

Відповідно до IMD Smart City Index 2024, до п'ятірки найрозвиненіших “розумних” міст світу увійшли Цюрих, Осло, Канберра, Женева та Сінгапур.

Лідером рейтингу залишається Цюрих (Швейцарія), 1-ме місце, рейтинг AAA (структура AAA, технології AA). Місто утримує перше місце п'ятий рік поспіль завдяки стабільно високим показникам за всіма складовими індексу. У звіті зазначено, що сильними сторонами міста є добре організована система громадського транспорту, висока якість освіти, безпеки й охорони здоров'я, розвинені комунальні послуги, а також активна інтеграція цифрових сервісів у повсякденне життя. Цюрих поєднує технологічні інновації з якісним міським управлінням, що забезпечує стійку соціальну та екологічну рівновагу.

Осло (Норвегія), 2-ме місце, рейтинг AA (структура AA, технології A). Осло посідає друге місце завдяки збалансованому розвитку між технологічною інфраструктурою та людським виміром smart-стратегії. Місто вирізняється орієнтацією на сталий розвиток, цифровізацію державних послуг, розвиток екологічного транспорту й ефективне управління енергією. У звіті наголошено, що Осло має сильну інституційну спроможність та високий рівень довіри громадян до місцевої влади, що створює сприятливе середовище для реалізації інновацій.

Канберра (Австралія), 3-ме місце, рейтинг AA (структура AAA, технології A). Місто демонструє високі оцінки за компонентом “Technology”, що свідчить про зрілу цифрову інфраструктуру й активне впровадження інтелектуальних систем управління міськими процесами. Згідно зі звітом, Канберра поєднує технологічні інновації з прозорістю влади, високим рівнем громадської участі та орієнтацією на покращення якості життя населення.

Женева (Швейцарія), 4-ме місце, рейтинг AAA (структура AAA, технології AA). Женева піднялася у рейтингу з 9 місця минулого року, завдяки значному прогресу в розвитку цифрових сервісів, модернізації транспортної та комунальної інфраструктури та впровадженню технологій у сфері міського планування. Місто отримало високі оцінки за поєднання технологічної інноваційності з

ефективністю управління ресурсами. У звіті підкреслено, що Женева активно впроваджує моделі сталого міського розвитку, орієнтовані на комфорт та екологічну безпеку мешканців.

Сінгапур (Сінгапур), 5-ме місце, рейтинг А (структура А, технології А). Сінгапур залишається провідним азійським містом у рейтингу, демонструючи найвищий рівень цифрової інтеграції в державному управлінні. У звіті наголошено, що його успіх забезпечують урядові ініціативи в рамках національної стратегії “Smart Nation Singapore”, які сприяють створенню повністю цифровізованого середовища. Ключовими чинниками стали високий рівень технологічної інфраструктури, інклюзивність цифрових сервісів і сталі екологічні рішення.

Копенгаген (Данія), 6-те місце, рейтинг АА (структура АА, технології А). Місто демонструє високі результати в енергоефективності, екологічній сталості та цифровому управлінні інфраструктурою. У звіті підкреслено, що Копенгаген системно впроваджує “зелений” транспорт, екологічне будівництво й відкриті цифрові сервіси для громадян, зберігаючи баланс між технологіями та якістю життя

Лозанна (Швейцарія), 7-ме місце, рейтинг АА (структура АА, технології А). Її високий рівень визначається ефективною взаємодією міських органів влади, освітніх і наукових інституцій, що створює потужну інноваційну екосистему. Місто вирізняється добре розвиненою транспортною системою, цифровими сервісами в освіті та медицині, а також стабільним рівнем громадської безпеки.

Лондон (Велика Британія), 8-ме місце, рейтинг А (структура ВВВ, технології АА). Його сильними сторонами є розвинена цифрова економіка, транспортна інтегрованість і впровадження смарт-рішень у міському управлінні. Лондон залишається фінансовим і технологічним центром Європи, що активно інвестує в інфраструктуру даних, кібербезпеку та інклюзивні міські сервіси.

Гельсінкі (Фінляндія), 9-те місце, рейтинг АА (структура АА, технології А). Згідно зі звітом, місто підтримує високу якість життя завдяки екологічній політиці,

прозорому управлінню й орієнтації на цифрові інновації у сфері мобільності, освіти та охорони здоров'я. Гельсінкі вирізняється залученням громадян до прийняття рішень через онлайн-платформи й розвитком відкритих даних для бізнесу та науки.

Абу-Дабі (ОАЕ), 10-те місце, рейтинг ВВ (структура ВВ, технології ВВ). Його підйом у рейтингу на три позиції, порівняно з 2023 р., пояснюється впровадженням масштабних програм цифровізації управління, покращенням громадських сервісів, електронного врядування й безпеки. Високі оцінки за інфраструктуру та технології свідчать про системну модернізацію міського середовища, розвиток громадського транспорту, інтелектуальних енергомереж і цифрових платформ для залучення громадян.

Цікавим фактом є те, що серед топ-20 немає жодного північноамериканського міста. У звіті також наголошується, що провідні мегаполіси рейтингу задають глобальні стандарти “розумного” розвитку, орієнтованого на синергію технологічних інновацій, екологічної стійкості, людського капіталу та ефективного міського управління. Європейські міста продовжують демонструвати найвищий рівень збалансованості між економічними, соціальними та екологічними складовими, тоді як азійські мегаполіси, зокрема Сінгапур і Сеул, задають темпи цифрової модернізації в урбаністичній сфері. Нижче, у таблиці 2.2 можна побачити топ 20 провідних міст за IMD Smart City Index.

Таблиця 2.2 – 20 Провідних країн за IMD Smart City Index [44; 45]

Міста	2019	2020	2021	2023	2024
Цюрих	2	3	2	1	1
Осло	3	5	3	2	2
Канберра	–	–	–	3	3
Женева	4	7	8	9	4
Сінгапур	1	1	1	7	5
Копенгаген	5	6	7	4	6
Лозанна	–	–	5	5	7
Лондон	20	15	22	6	8
Хельсінкі	8	2	6	8	9
Абу-Дабі	56	42	28	13	10
Стокгольм	25	16	25	10	11
Дубай	45	43	29	17	12
Пекін	60	82	69	12	13
Гамбург	–	22	40	11	14
Прага	19	44	78	14	15
Тайбей	7	8	4	29	16
Сеул	47	47	13	16	17
Амстердам	11	9	17	15	18
Шанхай	59	81	71	25	19
Гонг-Конг	37	32	41	19	20

На основі зіставлення їхніх позицій у таблиці та показників зі звітів IMD можна виокремити групу міст із найпомітнішими зміною позицій у рейтингу.

Одним із найдинамічніших прикладів є Абу-Дабі, яке з 2019 по 2024 рік піднялося з 56-го на 10-те місце, що є одним із найпомітніших прогресів у рейтингу. Згідно з даними IMD, цей стрибок пояснюється системним розвитком секторів e-government, інвестиціями в цифрові платформи для транспорту, охорони здоров'я та громадських послуг, а також розширенням програм “smart mobility” та безпекових систем, які оцінюються високо у структурному компоненті рейтингу.

Подібний характер розвитку демонструє і Дубай, який піднявся з 45-го місця у 2019 році до 12-го у 2024 році. За даними IMD, у 2021 році Дубай уже демонстрував швидку динаміку за технологічним компонентом рейтингування, що було зумовлено масштабною цифровізацією міської інфраструктури та розвитком хмарних сервісів для бізнесу та громадян smart.

Значне покращення також характерне для Пекіна, який перемістився з 82-го місця у 2020 році до 12-го у 2023 році та стабілізувався на 13-й позиції у 2024 році. На основі даних IMD, різкий стрибок пов'язаний із впровадженням великих державних програм розвитку штучного інтелекту, автоматизації міських сервісів, розбудови транспортних платформ та “city data hubs”, які підвищили оцінки за структурним компонентом та компонентом технологій. Подібна динаміка спостерігається і у Шанхаї, який піднявся з 81-го місця у 2020 році до 19-го у 2024 році. Це пояснюється реалізацією стратегії розвитку “New Generation AI City”, спрямованої на створення високопродуктивної інфраструктури обробки даних, цифрових мобільних сервісів та логістичних платформ.

Серед європейських міст найбільш різке зростання позицій демонструє Прага, яка попри падіння у 2021 році до 78-го місця змогла у 2023-2024 роках повернутися до групи перших 20 міст, досягнувши 15-го місця у 2024 році. Це покращення зумовлене модернізацією міського транспорту, цифровізацією адміністративних послуг та розвитком систем відкритих даних, що сприяло підвищенню технологічної складової та ефективності міського управління. Аналогічно, Гамбург, який у 2021 році перебував на 40-ій позиції, у 2024 році піднявся до 14-го місця. За даними IMD, Гамбург істотно покращив показники транспортної інфраструктури, цифрової мобільності та кібербезпеки, що вплинуло на рейтингування у блоці технологій та структурних характеристик.

Суттєве зростання характерне і для Сеула, який із 47-го місця у 2020 році стрімко піднявся до 13-го у 2021 році та закріпився у першій двадцятці у 2024 році, зайнявши 17 місце. Така динаміка пояснюється активною цифровою трансформацією міського управління, розвитком платформ big data, інтелектуальних рішень для транспорту й безпеки, а також впровадженням нових

механізмів “smart governance”. Як зазначено у звіті IMD, саме технологічний компонент забезпечив стрибок Сеула у 2021 році.

У свою чергу, динаміка Тайбея у рейтингу IMD Smart City Index у 2019-2024 роках демонструє одну з найбільш різких траєкторій серед аналізованих міст. Якщо у 2019-2021 роках місто стабільно входило до топ-10 і навіть досягло 4-го місця у 2021 році, отримавши високі оцінки за технологічним та структурним компонентами, то вже у 2023 році його позиція різко погіршилася до 29-го місця, з частковим відновленням до 16-го місця у 2024 році. Такий спад пов'язаний із погіршенням транспортної інфраструктури, зростанням екологічних проблем, зниженням якості мобільності й повільнішими темпами модернізації порівняно з конкурентами. У звіті IMD 2024 року наголошується, що саме інфраструктурні обмеження та зниження суб'єктивних оцінок містян щодо комфорту й ефективності міських сервісів найбільше вплинули на падіння рейтингу Тайбея. Додатковими чинниками стали соціально-економічні виклики, зокрема подорожчання житла та нерівний доступ до цифрових сервісів у різних районах міста. Попри це, часткове покращення у 2024 році свідчить про відновлення цифрової інфраструктури, посилення електронного врядування та активізацію інноваційної екосистеми.

Відповідно до Global Power City Index (2024), підготовленого The Mori Memorial Foundation, п'ятірку лідерів світових міст за інтегральною потужністю утримують Лондон, Нью-Йорк, Токіо, Париж та Сінгапур. Їхні позиції пояснюються багатовимірною оцінкою шести ключових функцій: економіка (Economy), дослідження та розвиток (R&D), культурна взаємодія (Cultural Interaction), комфорт проживання (Livability), навколишнє середовище (Environment) та транспортна доступність (Accessibility) [46].

Лондон (Велика Британія) утримує перше місце вже тринадцятий рік поспіль із загальним балом 1655,4. Місто демонструє лідерство у функціях Cultural Interaction і Accessibility, де посідає перше місце. Його сильними сторонами є світова фінансова роль, високий рівень культурної глобалізації, розвинена транспортна система та диверсифікована економіка послуг. Зростання

показників у сфері Working Environment дозволило Лондону зміцнити позиції в категорії Livability. Звіт зазначає, що подальше підвищення екологічних стандартів може посилити його домінування.

Нью-Йорк (США) залишається на другій позиції з балом 1505,8, хоча загальний показник дещо знизився. Сильними сторонами міста є показники з таких напрямків як Economy і Research & Development, підтверджуючи статус глобального фінансового та науково-технологічного центру. Позитивним чинником стало покращення Accessibility через високі оцінки по Inner-City Transportation, показник, що вимірює, наскільки мешканці та туристи міста можуть швидко, комфортно й економно пересуватися між районами за допомогою наявних транспортних систем. Разом з тим, Нью-Йорк демонструє нижчі показники у сферах Livability і Environment, що визначено у звіті як напрямки для вдосконалення.

Токіо (Японія) збільшило свій рейтинг до 1445,4 балів, скоротивши розрив із Нью-Йорком. Його прогрес пояснюється зростанням показників у чотирьох функціях: R&D, Cultural Interaction, Livability та Accessibility. Зокрема, Токіо продемонструвало стрімке зростання кількості іноземних відвідувачів, міжнародних студентів і стартапів. У сфері досліджень і розвитку місто посідає третє місце завдяки високій концентрації наукових кадрів і провідних університетів. Основним викликом залишається відносне зниження позицій у Economy.

Париж (Франція) з балом 1423,0 закріпився на четвертому місці, покращивши результат порівняно з попереднім роком. Підготовка та проведення Олімпійських ігор 2024 року істотно підвищили показники у функції Cultural Interaction, зокрема, кількість культурних подій, відвідувачів, готельних номерів і стадіонів. Париж також посідає провідні позиції за показниками Livability, перше місце у світі за кількістю роздрібних магазинів і друге за кількістю ресторанів. Разом з тим, у звіті наголошується на необхідності посилення екологічних політик у контексті кліматичних викликів.

Сінгапур (Сінгапур) посів п'яте місце із результатом 1291,8 балів і зберігає

статус найсильнішого міста Азії. Його лідерство ґрунтується на високих оцінках у сферах Economy, R&D і Accessibility. Як зазначається у звіті, Сінгапур є глобальним хабом для фінансових послуг, інновацій і цифрових технологій, що поєднує ефективне міське управління з високими стандартами безпеки та логістичної зручності. Місто також демонструє стабільність у функції Environment, зберігаючи позиції серед найбільш екологічно орієнтованих мегаполісів регіону.

Отже, перша п'ятірка GPCI-2024 формує ядро глобальної міської ієрархії, у якій поєднуються фінансова могутність, науково-технологічний потенціал, культурний капітал і висока якість життя. Ці міста зберігають лідерство завдяки ефективному використанню ресурсів, стабільним інституціям і гнучким моделям управління, що дозволяє їм адаптуватися до викликів постіндустріального світу.

Нижче, на таблиці 2.3 можна побачити список 20 провідних країн за Global Power City Index.

Таблиця 2.3 – 20 провідних країн за Global Power City Index [46;47;48;49;50]

Міста	2020	2021	2022	2023	2024
Лондон	1	1	1	1	1
Нью-Йорк	2	2	2	2	2
Токіо	3	3	3	3	3
Париж	4	4	4	4	4
Сінгапур	5	5	5	5	5
Сеул	8	8	7	7	6
Амстердам	6	6	6	6	7
Дубай	17	14	11	8	8
Берлін	7	7	8	10	9
Мадрид	13	9	12	14	10
Шанхай	10	10	10	15	11
Копенгаген	19	15	14	11	12
Мельбурн	14	11	9	9	13
Стокгольм	22	22	19	16	14

Продовження таблиці 2.3

Відень	16	19	15	13	15
Пекін	15	17	17	17	16
Сідней	11	12	13	12	17
Гонг-Конг	9	13	23	18	18
Барселона	21	18	20	22	19
Цюрих	20	21	18	19	20

Аналіз динаміки позицій двадцяти провідних міст у Global Power City Index (GPCI) за 2020-2024 роки засвідчує, що перша п'ятірка (Лондон, Нью-Йорк, Токіо, Париж, Сінгапур) демонструє повну стабільність, зберігаючи незмінні місця з 1-го по 5-те, тому основні зрушення відбуваються в групі міст з 6-го по 20-те місця. Найбільший позитивний прорив показує Дубай, який піднявся з 17-ї позиції у 2020 році до 8-ї у 2024-му. Згідно з GPCI-2024, це зростання пов'язане насамперед з суттєвим посиленням “економічної” функції міста: різким поліпшенням показників загальної зайнятості та різноманіття робочих місць, що приваблює міжнародні компанії та висококваліфікованих фахівців, а також ефектом від активного розвитку фінансового сектору, туризму та інфраструктурних проєктів у сфері транспорту й нерухомості. Значна позитивна динаміка характерна і для Копенгагена, який перемістився з 19-го місця у 2020 році на 12-те у 2024-му: у звіті підкреслюється, що місто показало найбільше зростання в “економічній” функції серед усіх міст завдяки високим темпам зростання ВВП, низьким політичним та діловим ризикам і розширенню можливостей працевлаштування, а також традиційно сильним позиціям у сфері навколишнього середовища й відновлюваної енергетики.

Натомість найбільше погіршення позицій серед проаналізованих міст демонструє Гонконг: за 2020-2024 роки він опустився з 9-го на 18-те місце. У звіті 2022 року зазначено, що в “економічній” функції місто втратило позиції дуже різко: усього за рік воно впало з 5-го на 28-ме місце в економічному субрейтингу, причому головним чинником стала деградація показників “економічної свободи”, а також відносне погіршення умов для ведення бізнесу порівняно з іншими

азійськими центрами, одночасно послабилися й сильні сторони Гонконгу у фінансовому секторі, що суттєво вплинуло на його інтегральний бал. Відчутне погіршення демонструє й Сідней, який із 11-го місця у 2020 році зсунувся на 17-те у 2024-му. У функціональному розрізі це пов'язано з послабленням переваг у “економіці” та “доступності”, зокрема зростанням вартості життя та транспортними обмеженнями в період пандемії й повільнішим, ніж у конкурентів, відновленням туризму й авіасполучення, що особливо вагомо для міст, віддалених від основних світових ринків.

Global Cities Index (Kearney, 2024) – щорічне дослідження, яке оцінює міста світу за їхньою здатністю залучати, утримувати та генерувати глобальні потоки капіталу, людей і ідей. Рейтинг ґрунтується на п'яти основних вимірах: ділова активність (business activity), людський капітал (human capital), обмін інформацією (information exchange), культурний досвід (cultural experience) і політична залученість (political engagement). Головна мета полягає у тому, щоб зрозуміти, які міста виступають як глобальні вузли у глобалізованому світі, які мають міжнародний вплив, інноваційний потенціал, освітні і людські ресурси, культурний досвід та політичну платформу для міжнародної взаємодії.

Відповідно до звіту Kearney, п'ятірку лідерів Global Cities Index (GCI) 2024 становлять Нью-Йорк, Лондон, Париж, Токіо та Сінгапур.

Нью-Йорк (США) утримує перше місце восьмий рік поспіль. Його перевага зумовлена лідерством у категоріях Business Activity і Human Capital. Місто посідає перші позиції за кількістю глобальних сервісних компаній, ринків капіталу, стартапів-єдинорогів і провідних університетів. Значну роль відіграє і висока цифрова спроможність: Нью-Йорк має найвищий показник за присутністю дата-центрів та друге місце за швидкістю Інтернету, що забезпечує його як глобальний вузол фінансів і знань.

Лондон (Велика Британія) залишається на другій позиції, демонструючи силу як світовий центр послуг і культури. Попри невелике зниження загального балу через обмеження міграційної політики та відносно низьку швидкість

інтернету (97 місце у світі), Лондон показав зростання в макроекономічних показниках, інвестиціях та сфері капітальних ринків (підйом з 11-го до 8-го місця). Його стійкість підтримується потужним фінансовим сектором, широкою мережею міжнародних інституцій і високим культурним потенціалом.

Париж (Франція) утримав третє місце, посиливши позиції в діловій активності завдяки зростанню капітальних ринків, розширенню мережі глобальних сервісних компаній і значному збільшенню (на 28%) обсягів авіавантажоперевезень, зумовленому підготовкою до Олімпійських ігор 2024 року. Париж також зберіг перше місце у світі за показником людського капіталу, включно зі зростанням частки населення з вищою освітою та п'ятим місцем у показнику Ease of entry, що оцінює доступність для іноземних фахівців.

Токіо (Японія) залишається четвертим уже десятий рік поспіль, що підтверджує стабільність японської столиці. Підвищення позицій у бізнес-активності пов'язане з ростом кількості міжнародних конференцій та стартапів-єдинорогів. Токіо має один із найвищих рівнів освіченості та потужну наукову базу, що забезпечує стійкість до коливань світових ринків і приваблює іноземні таланти.

Сінгапур увійшов до топ-5 уперше, піднявшись із сьомого місця у 2023 році. Це стало можливим завдяки зростанню показників у сферах Business Activity, Human Capital та Information Exchange. Сінгапур відзначився високою цифровою інфраструктурою, 3 місце у світі за обміном інформацією, швидким Інтернетом і розвиненою мережею дата-центрів. В економічному плані місто посилило позиції через збільшення кількості міжнародних конференцій, створення п'яти нових стартап-єдинорогів та приріст населення з вищою освітою на 9,6% за рік. М'яка імміграційна політика також забезпечила майже максимальний бал за Ease of entry, що зробило Сінгапур ключовим азійським центром таланту та інновацій.

Пекін (Китай), який опустився на шосту позицію, зберігає статус провідного глобального ділового центру завдяки сильним позиціям у сфері Business activity. Його переваги пов'язані з концентрацією штаб-квартир

транснаціональних корпорацій, розвиненим фінансовим сектором і науково-технологічними парками. Водночас зниження рейтингу зумовлено посиленням регуляторних обмежень, уповільненням прямих іноземних інвестицій та впливом національної політики, що стримує мобільність капіталу й талантів. Незважаючи на це, Пекін залишається одним із провідних глобальних вузлів інновацій, зокрема завдяки швидкому розвитку штучного інтелекту та цифрових сервісів.

Лос-Анджелес (США) піднявся на сьоме місце, посиливши свої позиції у вимірах Information exchange та Cultural experience. Місто утримує статус світового медіа-центру, де зосереджені найбільші кіно- та технологічні компанії. Завдяки інвестиціям у швидкісний Інтернет, розбудову дата-центрів і підтримку стартапів у сфері креативних індустрій Лос-Анджелес отримав значний приріст за цифровими показниками. Його інфраструктурна спроможність та потужний культурний потенціал забезпечують високий рівень глобальної привабливості, а наявність інституцій міжнародного співробітництва зміцнює політичну залученість міста.

Шанхай (Китай) вперше увійшов до десятки найглобальніших міст, піднявшись одразу на п'ять позицій, із 13-го на 8-ме місце. Це зростання пояснюється включенням до індексу нових цифрових показників, Internet speed і Data center presence. Шанхай розділив друге місце у світі за швидкістю Інтернету із Нью-Йорком та зайняв восьме, за кількістю дата-центрів. Це свідчить про його ключову роль як технополісу та центру електронної комерції. Завдяки потужній логістичній базі та розвиненим фінансовим послугам місто стає головною інноваційною платформою Китаю, здатною підтримувати міжнародні ланцюги створення вартості навіть в умовах фрагментації світової торгівлі.

Гонконг (Китай) зберіг дев'яту позицію, підтвердивши статус провідного фінансового й транспортного хабу Азії. Його конкурентоспроможність базується на потужній банківській системі, високому рівні інтеграції у світові ринки капіталу та розвиненій інфраструктурі морських і авіап перевезень. Місто також є світовим лідером за кількістю міжнародних шкіл і одним із найбільш відкритих для іноземних спеціалістів, що підвищує його оцінки за Human capital та

Information exchange. Незважаючи на політичну напруженість, Гонконг зберігає високі позиції завдяки стратегії цифрової модернізації й залученню міжнародних сервісних компаній.

Чикаго (США), який посів десяте місце, демонструє стабільне зростання завдяки розвитку бізнес-екосистеми, транспортної логістики та інноваційної інфраструктури. Місто має сильні позиції за показниками Data center presence і Information exchange, що забезпечило його підйом у рейтингу. Завдяки диверсифікованій економіці, високому рівню людського капіталу й активній участі в міжнародних організаціях, Чикаго зміцнив свій статус як ключового центру глобального бізнесу й політичного діалогу Північної Америки.

Нижче, у таблиці 2.4 можна побачити список провідних мегаполісів за Global Cities Index за 2020-2024 роки.

Таблиця 2.4 – Топ 10 країн за Global Cities Index 2024 [51]

Міста	2020	2021	2022	2023	2024
Нью-Йорк	1	1	1	1	1
Лондон	2	2	2	2	2
Париж	3	3	3	3	3
Токіо	4	4	4	4	4
Сінгапур	9	9	9	7	5
Пекін	5	6	5	5	6
Лос Анджелес	7	5	6	8	7
Шанхай	12	10	16	13	8
Гонконг	6	7	10	10	9
Чикаго	8	8	7	11	10

Аналіз динаміки десяти провідних міст у Global Cities Index за 2020-2024 роки показує, що Нью-Йорк, Лондон, Париж і Токіо незмінно зберігають 1-4 місця, а найбільші зрушення відбуваються серед азійських та північноамериканських глобальних центрів.

Найбільший позитивний зсув демонструє Сінгапур, який зберігав 9-ту позицію у 2020-2022 роках, але піднявся на 7-ме місце у 2023 році та досяг 5-ї

позиції у 2024 році, увійшовши до топ-5 глобальних міст. У коментарях до звіту зазначено, що Сінгапур обійшов Пекін саме завдяки поєднанню дуже потужної ділової активності, високих показників людського капіталу (концентрація талантів, провідні університети, привабливість для іноземних спеціалістів), високих оцінок за легкістю в'їзду та провідного рівня цифрової інфраструктури, що забезпечує конкурентні переваги в умовах постпандемічного відновлення світової економіки. Invest. Вражаючу позитивну динаміку демонструє і Шанхай: попри тимчасове погіршення позицій до 16-го місця у 2022 році, вже у 2024 році місто піднялося на 8-ме місце. За даними звіту 2024 року, додавання до індексу нових показників цифрової готовності та інформаційного обміну (зокрема швидкості інтернету та присутності дата-центрів) особливо посилює позиції “цифрових” міст, серед яких названі Шанхай, Сінгапур і Чикаго, що відображає роль Шанхаю як високотехнологічного промислово-фінансового вузла та комунікаційного хабу Китаю.

Найбільш показовим прикладом негативної динаміки серед згаданих міст є Гонконг: він посідав 6-ту позицію у 2020 році, але опустився на 7-ме у 2021 році, 10-те у 2022 році й зберіг лише 9-те місце у 2024-му. Звіт 2022 констатує, що Гонконг продовжив багаторічне падіння, опустившись із сьомого на десяте місце через різке погіршення показників за культурним досвідом та обміном інформацією, що пов'язується із обмеженнями міжнародних подорожей, зниженням потоку туристів та посиленням політичної напруги. У середньостроковій перспективі це послабило традиційні переваги міста як міжнародного фінансового та комунікаційного центру, особливо на тлі посилення позицій Сінгапуру та Шанхаю. Певне погіршення спостерігається також у Чикаго, що з 8-го місця у 2020-2021 роках та 7-го у 2022 році опустилося на 11-те у 2023-му з частковим відновленням до 10-ї позиції у 2024 році. Хоча, згідно зі звітом 2024 року, Чикаго входить до переліку міст з високими показниками цифровізації, його позиції у рейтингу послабилися через ще швидший прогрес азійських центрів, насамперед Сінгапуру та Шанхаю, а також через конкуренцію з боку

інших північноамериканських агломерацій, які активніше нарощують людський капітал та культурну привабливість.

Mercer Quality of Living Index (2024) – це щорічне міжнародне дослідження, яке оцінює понад 240 міст світу за 39 критеріями, включно із політичною та економічною стабільністю, безпекою, медициною, освітою, транспортуванням, інфраструктурою, навколишнім середовищем і соціально-культурним життям [52]. У 2024 році рейтинг очолив Цюрих, за ним ідуть Відень, Женева, Копенгаген та Окленд.

Цюрих (Швейцарія) займає перше місце у рейтингу. У звіті його виділяють за надзвичайно високі показники у таких категоріях як державні послуги, охорона здоров'я, безпека, культурне збагачення, екологічна якість та інфраструктура. Цюрих мав змогу очолити рейтинг завдяки поєднанню високого рівня соціальних сервісів та технологічної і комунальної стабільності: низькі рівні злочинності, широкий спектр культурних і дозвілєвих можливостей, ефективна транспортна та комунальна інфраструктура, а також послідовна політика сталого розвитку.

Відень (Австрія) займає друге місце. Місто має високий показник якості життя, зокрема завдяки стабільному соціально-політичному оточенню, добре розвиненій системі транспорту, комфортному житлу та широкому спектру соціальних і культурних послуг. Ці чинники дозволяють Відню утримувати провідну позицію, оскільки він поєднує міцні базові інститути, дружнє міське середовище та інфраструктуру, комфортну для мешканців і міжнародних працівників.

Женева (Швейцарія) займає третє місце. Mercer відзначає, що Женева має високу якість життя, зокрема через надійну службу охорони здоров'я, добре розвинену громадську інфраструктуру, доступ до міжнародних організацій і високий рівень безпеки. Завдяки цьому місто забезпечує умови, які відповідають очікуванням міжнародних працівників і їхніх родин.

Копенгаген (Данія) займає четверту позицію. За даними звіту, місто виділяється екологічною орієнтацією, ефективною системою громадського

транспорту, соціальною інклюзією та високою якістю урбаністичного середовища. Ці характеристики роблять Копенгаген привабливим серед міжнародних працівників і створюють умови для комфортного повсякденного життя.

Окленд (Нова Зеландія) займає п'яту позицію. Місто вирізняється поєднанням природного середовища та міських зручностей: легкий доступ до відкритих просторів, природи, води, стабільна соціальна ситуація і розвинена інфраструктура для життя міжнародних працівників. У звіті підкреслюється, що такі умови є важливими при оцінці якості життя у глобальному контексті.

Амстердам (Нідерланди) піднявся до 6-го місця, завдяки зростаючій оцінці за культурне середовище, інклюзію, транспортну систему і екологічну орієнтацію. Франкфурт (Німеччина), розділивши сьоме місце з Ванкувером, забезпечує міцне поєднання економічної ролі як Європейський фінансовий центр, глобальної транспортної мережі, а також достатньо високих соціальних стандартів. Ванкувер (Канада), як представник Північної Америки, місто виділяється завдяки природному середовищу, рівню безпеки, якісній інфраструктурі, що дозволило зайняти провідну позицію у рейтингу. Берн і Базель, обидва швейцарські міста, на 9-му і 10-му місцях відповідно, демонструють “швейцарську” комбінацію дуже високого рівня соціального захисту, безпеки, стійкої інфраструктури, культури і навколишнього середовища.

Нижче, на таблиці 2.5 можна побачити список провідних мегаполісів за Mercer Quality of Living Index 2024 та зміну їхніх позицій у порівнянні з рейтингом 2023 року.

Таблиця 2.5 – Топ 10 країн за Mercer Quality of Living Index 2024 [52; 53]

Міста	2023	2024	Зміна
Цюрих	2	1	+1
Відень	1	2	-1
Женева	5	3	+2
Копенгаген	4	4	0
Окленд	3	5	-2
Амстердам	14	6	+8
Франкфурт	6	7	-1
Ванкувер	9	8	+1
Берн	13	9	+4
Базель	14	10	+4

Як можна побачити з таблиці, Амстердам показав найбільшу динаміку, піднявшись на 8 позицій у рейтингу з 14 на 6 місце. Це покращення пов'язане зі зростанням показників якості середовища (екологія, транспорт, житло), високими оцінками за культурними й соціальними параметрами, а також суттєвим прогресом у забезпеченні безпеки, а також цінністю для транснаціональних компаній при визначенні локації. Ще одним помітним позитивним зрушенням є Берн, з 13-го до 9-ї позиції, та Базель з 14-ї до 10-ї. Обидва швейцарські міста піднялися по рейтингу через збереження високих стандартів у безпеці, охороні здоров'я, екологічності та громадських послугах, саме ці чинники, Mercer традиційно відзначає серед міст-лідерів рейтингу.

Індекс Global Liveability Index (2024), опублікований Economist Intelligence Unit (EIU), оцінює 173 міста світу за п'ятьма ключовими категоріями: безпека та стабільність, охорона здоров'я, освіта, культура та навколишнє середовище та інфраструктура [54]. Мета індексу, виміряти, наскільки комфортним є проживання в місті з точки зору якості життя, враховуючи як об'єктивні показники, так і потенційні ризики для жителів. П'ятірку найпридатніших для життя міст світу очолили Відень, Копенгаген, Цюрих, Мельбурн і Калгарі/Женева,

кожне з яких продемонструвало виняткову збалансованість між стабільністю, розвиненою інфраструктурою, якістю охорони здоров'я та освіти.

Відень (Австрія) втретє поспіль визнано найбільш придатним для життя містом світу. Його загальний індекс становить 98,4 пункти зі 100 можливих. Місто отримало ідеальні оцінки (100 балів) за категоріями стабільність, охорона здоров'я, освіта та інфраструктура, і 93,5 бала за культурою та навколишнім середовищем через відносно меншу кількість міжнародних спортивних подій. Висока якість комунальних послуг, безпека, доступне житло, розгалужена транспортна мережа та послідовна урбаністична політика забезпечують Відню зразкову якість життя.

Копенгаген (Данія) посідає друге місце з результатом 98,0 балів. Місто має досконалу інфраструктуру, високу ефективність системи громадського транспорту й ідеальну оцінку (100 балів) за стабільність і інфраструктуру. Високі показники в категоріях охорона здоров'я (95,8 балів) і культура та навколишнє середовище (95,4 балів) свідчать про успішну реалізацію екологічних і соціальних стратегій, спрямованих на сталий розвиток і комфортне міське середовище.

Цюрих (Швейцарія) посів третю позицію з індексом 97,1 балів. Його перевагами є висока якість охорони здоров'я (100 балів), ідеальна інфраструктура (100 балів) та стійка соціальна безпека (95 балів за стабільність). Місто поєднує фінансову потужність і розвинену систему освіти, екологічну збалансованість і високу якість життя, що робить його одним із найкомфортніших урбаністичних просторів Європи.

Мельбурн (Австралія) займає четверте місце з балом 97,0. Місто зберігає провідні позиції завдяки ідеальним оцінкам за охорону здоров'я, освіти та інфраструктуру (100 балів). Проте оцінка за стабільність знизилася до 95 через житлову кризу та зростання вартості оренди. Попри це, Мельбурн залишається азійсько-тихоокеанським лідером за якістю урбаністичних рішень, комфортом і культурною різноманітністю.

Калгарі (Канада) поділяє п'яту позицію із Женевою (Швейцарія), обидва міста набрали 96,8 балів. Калгарі отримало високі оцінки (100 балів) за стабільність, охорону здоров'я, освіту та інфраструктуру, тоді як культура й навколишнє середовище оцінені в 90 балів. Це свідчить про дещо меншу культурну різноманітність, але високий рівень комфорту життя. Женева, своєю чергою, демонструє сильні результати в усіх категоріях (95–100 балів), підтверджуючи статус глобального дипломатичного та фінансового центру з винятковою соціальною стабільністю

Сідней (Австралія), розділив 6-7 місця з Ванкувером (Канада) і отримав 96,6 бала, зокрема 100 за освіту та інфраструктуру, 95, за стабільність та охорону здоров'я і 94,4, за культуру та довкілля. Місто забезпечує один із найвищих рівнів медичних та освітніх послуг у регіоні Азія-Тихоокеанського басейну, а розгалужена транспортна мережа й портова інфраструктура забезпечують його глобальну взаємодію. Попри зниження через житлову кризу та зростання цін, Сідней залишається зразком урбаністичної якості й економічної привабливості.

Ванкувер (Канада) розділив 6-7 позицію у рейтингу з 96,6 балами за освіту та інфраструктуру, 95 за стабільність та охорону здоров'я, 97,2 за культуру та довкілля. Місто відзначається високою екологічною свідомістю, розвиненою соціальною сферою та якісною інфраструктурою. Проблемою залишається дефіцит житла, що негативно впливає на індекс інфраструктури, але загалом Ванкувер зберігає позиції як найкомфортніше канадське місто для життя й міжнародної мобільності.

Осака (Японія) займає дев'яте місце з індексом 96,0. Вона отримала високі оцінки – 100 балів за стабільність, охорону здоров'я та інфраструктуру, що свідчить про високу надійність соціальної та медичної систем. Показник культуру та довкілля становить 86,8 балів, це пов'язано з високою густотою населення та урбаністичним навантаженням, проте місто залишається одним із найефективніших і найчистіших індустріальних центрів Азії.

Окленд (Нова Зеландія) поділяє дев'яту позицію з Осакою, маючи оцінку у 96,0 бала. Місто має високі оцінки за усі категорії: 95 – стабільність, 95,8 –

охорона здоров'я, 97,9 – культура та довкілля, 100 – освіта та інфраструктура. Завдяки інтеграції природного ландшафту в міський простір, екологічній політиці та збалансованому темпу життя, Окленд утримує позиції одного з найкомфортніших міст Південної півкулі.

Нижче, на таблиці 2.6 можна побачити список провідних мегаполісів за Global Liveability Index за 2019-2024 роки.

Таблиця 2.6 – Топ 10 країн за Global Liveability Index 2024 [54;55;56;57;58]

Міста	2019	2021	2022	2023	2024
Відень	1	12	1	1	1
Копенгаген	9	>10	2	2	2
Цюрих	–	7	3	6	3
Мельбурн	2	8	10	3	4
Калгарі	5	–	3	7	5
Женева	–	8	6	7	5
Сідней	3	11	–	4	7
Ванкувер	6	–	5	5	7
Осака	4	2	10	10	9
Окленд	–	1	34	10	9

Проаналізувавши динаміку позицій десяти провідних міст у Global Liveability Index за 2019-2024 роки можна відмітити суттєві коливання, які напряду пов'язані з глобальними кризами – пандемією COVID-19, регіональними економічними дисбалансами, змінами міграційних потоків і трансформацією міської інфраструктури. Відень, який традиційно займає одне з перших місць у сфері якості життя, демонструє унікальну траєкторію: після лідерства у 2019 році, місто різко опустилося до 12-ї позиції у 2021 році, що було безпосереднім наслідком жорстких карантинних заходів, обмежень у сфері культури та доступі до громадських послуг. Однак уже у 2022 році Відень повністю відновив свої позиції, повернувшись на 1-ше місце і зберігаючи його у 2023-2024 роках. Цей

приклад демонструє надзвичайну стійкість інфраструктури та ефективність відновлення системи охорони здоров'я, транспорту, освіти та культурної сфери, що разом формують високий рівень якості життя у глобальному вимірі. Іншим містом, що показало активну позитивну динаміку є Копенгаген. Підйом із 9-го місця у 2019 році до 2-го пояснюється високим рівнем безпеки, доступністю медичних послуг, розвитком велосипедної та громадської інфраструктури, орієнтацією на екологічну сталість і реалізацією інтегрованої міської політики “15-хвилинного міста”. Копенгаген виграв у постпандемічний період завдяки низькому рівню урбаністичних ризиків і високій адаптивності. Іншим показовим прикладом є падіння у рейтингу міста Окленд: з першої позиції у 2021 році, коли місто було визнано найбільш придатним для життя через успішну боротьбу з COVID–19, він опустився до 34-го місця у 2022 році. Різке погіршення пов'язане з тривалими карантинними обмеженнями, ізоляцією країни від зовнішнього світу, падінням взаємної мобільності та ослабленням транспортного і культурно-економічного життя. Відновлення у 2023-2024 роках до 10-го та 9-го місць відповідно демонструє високий потенціал міста, але також вказує на його вразливість до глобальних шоків.

IESE Cities in Motion Index (2024) (CIMI) – це щорічне глобальне дослідження, що здійснюється платформою “Cities in Motion Strategies” при IESE Business School, створеною Центром глобалізації та стратегії IESE [59]. Його мета полягає в тому, щоб кількісно оцінити та порівняти міста (агломерації, метрополії) світу за багатьма вимірами: економічними, технологічними, соціальними, екологічними, управлінськими і таким чином надати аналітичний інструмент для розуміння того, що означає бути “розумним”, “конкурентоспроможним” і стійким містом у XXI столітті. У концептуальній рамці цього індексу місто розглядається як складна система, яка має одночасно бути економічно потужною, технологічно сучасною, екологічно життєздатною, соціально інклюзивною, мобільною, відкритою до глобальних зв'язків та ефективно керованою. У звіті 2024 року індекс охоплює 183 міста з 92 країн. Для кожного міста збирається значна кількість індикаторів, кількісних та якісних, які згруповані у дев'ять ключових

вимірів (dimensions): Economy (Економіка), Human Capital (Людський капітал), Technology (Технології), Environment (Навколишнє середовище), International Outreach / Profile (Міжнародна відкритість), Social Cohesion (Соціальна згуртованість), Mobility & Transportation (Мобільність і транспорт), Governance & Urban Planning (Управління й міське планування). Провідні позиції у рейтингу зайняли Лондон, Нью-Йорк, Париж, Токіо та Берлін.

Першу позицію у 2024 році посів Лондон, який продемонстрував збалансовані високі показники майже за всіма напрямками. Місто відзначається надзвичайно розвиненою економікою, високою концентрацією фінансових інституцій, стартапів і глобальних корпорацій. Його освітня система та наукова база формують потужний людський капітал, що приваблює таланти з усього світу. Лондон також вирізняється високим рівнем інституційного управління, ефективним містобудівним плануванням і сучасною транспортною інфраструктурою, що забезпечує мобільність і комфорт. Його міжнародна відкритість і культурна різноманітність роблять місто одним із головних глобальних центрів впливу. Саме комплексність розвитку та інтеграція економічних, технологічних і соціальних складових забезпечили Лондону перше місце у рейтингу.

На другій позиції опинився Нью-Йорк, який залишається символом глобальної економіки та фінансової могутності. Місто демонструє найвищі результати за такими вимірами, як економіка, людський капітал і міжнародна відкритість. Нью-Йорк є осередком інновацій, стартапів, венчурного капіталу й технологічних компаній, зокрема у сферах фінтеху та медіа. Його університети та наукові інституції забезпечують постійне оновлення інтелектуального потенціалу, а диверсифікована економічна структура підтримує стабільність навіть у періоди глобальних криз. Водночас місто має виклики у сферах соціальної згуртованості та екологічної сталості, що дещо знижує його загальний бал порівняно з Лондоном. Проте завдяки економічній силі, глобальній ролі й технологічній динаміці Нью-Йорк стабільно утримує позиції серед світових лідерів.

Третє місце у рейтингу посів Париж, який поєднує потужну економіку, культурний вплив і стратегічне містобудівне управління. Французька столиця є центром наукових досліджень, моди, культури та інновацій. Високий рівень людського капіталу, розвинена система громадського транспорту та сталий підхід до урбаністики роблять Париж зразком європейського мегаполіса. Значний внесок у його позицію має і міжнародна відкритість: місто приваблює інвесторів, туристів та іноземних спеціалістів. Водночас Париж стикається з викликами у сфері екології та соціальної інтеграції, але його стратегічна політика щодо енергоефективності, інноваційної економіки та зелених технологій дозволяє зміцнювати конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі.

Четверте місце посів Токіо, найбільший мегаполіс Азії та приклад поєднання технологічного лідерства, високої урбаністичної культури та ефективного управління. Японська столиця демонструє видатні результати у вимірах Технології та Мобільність, адже має одну з найкращих транспортних систем у світі, високу щільність інноваційних компаній і потужну науково-дослідну базу. Розвинена промисловість і концентрація корпорацій роблять Токіо ключовим економічним двигуном Азійського регіону. Хоча місто має певні обмеження у сфері міжнародної відкритості через культурні та мовні бар'єри, його технологічна зрілість і стабільність управління забезпечують стабільне перебування у верхніх позиціях рейтингу.

П'яту позицію у 2024 році зайняв Берлін, який за останнє десятиліття перетворився на провідний європейський центр стартапів, креативних індустрій і цифрових технологій. Німецька столиця має високу оцінку за такими показниками, як соціальна згуртованість, людський капітал і екологічна сталість. Місто активно впроваджує політики зеленої енергетики, мобільності та урбаністичного планування, орієнтованого на інклюзію та якість життя. Водночас Берлін поступається глобальним мегаполісам за рівнем міжнародної проєкції та економічною масштабністю, але компенсує це інноваційністю, відкритістю та соціальною орієнтованістю розвитку.

На таблиці 2.7 зображено список провідних мегаполісів за Global Liveability Index 2024.

Таблиця 2.7 – Топ 20 країн за IESE Cities in Motion Index 2024 [59; 60]

Міста	2020	2021	2022	2023	2024
Лондон	2	1	1	1	1
Нью-Йорк	1	2	2	2	2
Париж	4	4	3	3	3
Токіо	3	3	6	4	4
Берлін	5	5	4	5	5
Вашингтон	7	12	14	17	6
Копенгаген	13	10	9	9	7
Осло	9	7	7	7	8
Сінгапур	11	15	5	6	9
Сан-Франциско	16	16	8	12	10
Сеул	6	6	12	11	11
Амстердам	8	8	11	8	12
Чикаго	12	14	10	10	13
Цюрих	17	13	15	14	14
Мюнхен	10	9	13	13	15
Мельбурн	30	33	31	16	16
Гамбург	14	11	16	15	17
Бостон	31	28	17	19	18
Сідней	23	23	38	28	19
Стокгольм	15	18	20	18	20

Проаналізувавши таблицю можна помітити стабільність верхніх позицій рейтингу, які майже незмінно займають Лондон, Нью-Йорк і Париж. Протягом п'яти років ці міста утримують місця в топ-3, що свідчить про їхній збалансований розвиток за всіма дев'ятьма вимірами СІМІ: від економічної потужності та технологічної інфраструктури до розвиненої культурної екосистеми, міжнародного профілю та ефективного врядування. Водночас значна частина міст відображає нерівномірну динаміку, зумовлену постковідною кризою. Серед міст з найбільшим покращенням позицій у рейтингу особливо виділяється

Вашингтон: після суттєвого падіння з 7-го місця у 2020 році до 17-го у 2023-му, вже у 2024 році він виходить на 6-ту позицію, повертаючись у топ-10 глобальних “розумних” міст. Зазначається, що Вашингтон демонструє дуже високі показники в галузі людського капіталу, технологій, врядування та міського планування. Відновлення позицій також пов’язане з посиленням інвестицій у цифрову інфраструктуру, розвитком інноваційних кластерів навколо державного та дослідницького сектору, а також із поліпшенням транспортної та комунальної інфраструктури, що в комплексі підвищує показники за економічною, технологічною та управлінською складовими індексу. Іншим прикладом є Копенгаген, який за п’ятирічний період піднявся з 13-го місця у 2020 році до 7-го у 2024-му, стабільно утримуючись у топ-10 починаючи з 2021 року. У звітах наголошується, що північні європейські міста, і Копенгаген зокрема, демонструють особливо високі результати за показниками довкілля, соціальної згуртованості та якості міського середовища. Зростання рейтингу Копенгагена пояснюється реалізацією цілеспрямованої “зеленої” політики, масштабним розвитком велосипедної інфраструктури, високим рівнем участі громадян у місцевому врядуванні та сильними позиціями за показниками сталого транспорту й відновлюваної енергетики, що підтягує одразу кілька вимірів індексу. Ще одним прикладом може слугувати Сінгапур, який у 2020-2021 роках займав середні позиції (11-15 місця), мав значне покращення до 5-го місця у 2022 році завдяки дуже сильним показникам за технологіями, економікою та міжнародним профілем, але у 2023-2024 роках знизився до 9-го. Такі коливання можна пояснити не стільки різким погіршенням умов у самому Сінгапурі, скільки випереджальним прогресом європейських і північноамериканських міст, що стабільно посилюють позиції в галузі екології, соціальної згуртованості та міського планування, де Сінгапур традиційно має відносно слабші результати. В умовах посилення ваги питань сталості, екології та соціальної рівності навіть міста з надзвичайно розвиненими технологіями можуть тимчасово втрачати позиції.

Brand Finance Global Cities Index (2024) – це глобальний рейтинг, який оцінює привабливість та конкурентоспроможність міст світу через призму їхнього

бренду, репутації та впізнаваності [61]. Індекс розробляється міжнародною консалтинговою компанією Brand Finance, яка спеціалізується на вимірюванні вартості брендів, і публікується щорічно. Його метою є визначення того, як саме міста сприймаються у світі, як місця для життя, роботи, навчання, інвестування та туризму, і що формує їхню глобальну привабливість.

У звіті 2024 року оцінювалось 100 провідних міст світу. Методологія індексу базується не лише на статистичних чи економічних показниках, а насамперед на сприйнятті бренду міста. Для цього Brand Finance проводить масштабне опитування понад 15 000 респондентів із більш ніж 20 країн. Учасники оцінюють міста за трьома головними параметрами: Familiarity (обізнаність або знайомість із містом), Reputation (репутація, тобто ставлення та довіра до міста) і Consideration (готовність розглядати це місто як місце для життя, роботи, інвестицій, навчання чи відпочинку). Такий підхід дозволяє оцінити не тільки “об’єктивні” досягнення міста, а й те, як воно сприймається людьми, інвесторами та потенційними мешканцями у глобальному масштабі. Крім цих трьох базових компонентів, індекс враховує понад 45 додаткових характеристик, які згруповані у сім блоків: Business & Investment (ділова активність та інвестиційна привабливість), Livability (якість життя), Culture & Heritage (культура та спадщина), Sustainability (сталий розвиток і екологічна стійкість), Governance (ефективність управління), Education (освіта та інтелектуальний потенціал) і People & Values (людський капітал, соціальні цінності, відкритість і толерантність). Саме поєднання цих факторів дозволяє побудувати комплексний “портрет” міста як бренду. До топ-5 найсильніших міських брендів світу увійшли Лондон, Нью-Йорк, Париж, Токіо та Дубай.

Лондон другий рік поспіль очолив рейтинг, набравши 90,9 зі 100 балів. Місто посідає 3-тє місце за показниками Familiarity і Reputation, що свідчить про його винятковий міжнародний імідж. Основними чинниками лідерства є освітній та фінансовий потенціал: Лондон провідним містом у світі за якістю університетів і посів друге місце у категорії Education & Science. Тут розташовані провідні виші, такі як: Imperial College London, UCL, King’s College London та LSE. Водночас у

категорії Consideration Лондон має 19-те місце, але, водночас, дуже сильні позиції за розглядом для навчання – 6-те й подорожей – 2-ге. Як зазначає Brand Finance, британська столиця залишається найвпізнаванішим глобальним брендом, хоча її технологічний сектор посідає лише 21-ше місце.

Нью-Йорк стабільно тримає другу позицію завдяки унікальному поєднанню економічної потуги, культурного впливу й туристичної привабливості. Його сильними сторонами є фінансовий сектор, глобальні ЗМІ, розваги, ресторани й нічне життя, що забезпечує йому найвищі оцінки у категорії Great shopping, Restaurant and nightlife. Нью-Йорк також є одним із найвідоміших брендів у світі, символ динамізму, кар'єрних можливостей і космополітизму. Разом із Лондоном і Парижем він залишається у трійці лідерів завдяки репутації, впізнаваності та багатогранності бренду.

Париж посідає третє місце, зберігаючи статус культурного та естетичного центру світу. Його бренд асоціюється з архітектурною красою, історичною спадщиною й мистецтвом, що підсилюється проведенням Олімпійських ігор-2024, які стали важливим іміджевим драйвером. Париж отримує високі оцінки у таких блоках як: Culture & Heritage та Livability, поєднуючи традиції з модерном. Він також залишається одним із найвідвідуваніших міст світу й приваблює студентів, інвесторів і туристів завдяки високому рівню життя, безпеці та стилю.

Токіо піднявся на четверту позицію, демонструючи зростання репутаційних показників. Його бренд базується на технологічному прогресі, інноваціях і стабільності. Столиця Японії має репутацію міста з ефективним управлінням, високими стандартами чистоти, безпеки та транспортної системи. Токіо також вирізняється збалансованістю між традицією та футуризмом, поєднуючи економічну силу з культурною глибиною. Це дозволяє йому посилювати впізнаваність і привабливість серед міжнародної аудиторії.

Дубай уперше увійшов до топ-5, посівши п'яту сходинку завдяки значному зростанню Reputation Score. Його бренд сприймається як символ економічної стабільності, модернізації та відкритості до бізнесу. Місто отримало найвищі

оцінки у категорії Consideration to Invest – №1 у світі. Дубай приваблює інвесторів і відвідувачів завдяки диверсифікованій економіці (туризм, фінанси, нерухомість, логістика), сучасній інфраструктурі та високій безпеці. Його стрімке зростання як глобального ділового та культурного центру зробило його найуспішнішим прикладом брендингу міста на Близькому Сході.

Згідно з даними Brand Finance Global City Index 2024, Київ посів 86-ме місце серед 100 провідних міських брендів світу, отримавши 51,3 бала зі 100 і втративши 1,4 пункти порівняно з 2023 роком. Попри війну й складну економічну ситуацію, українська столиця зберегла присутність у глобальному рейтингу та продемонструвала впізнаваність і позитивні асоціації серед міжнародної аудиторії. У структурі звіту Київ віднесено до категорії “Growth Hubs”, міста, що розвиваються й мають регіональний вплив. Ця група включає мегаполіси, які характеризуються високим потенціалом зростання, інноваційністю, привабливими умовами для бізнесу та порівняно доступними витратами на життя, але водночас мають нижчу впізнаваність, ніж глобальні метрополії. Як зазначено у Brand Finance, “Growth Hubs” – це міста, що сприймаються як доступні, інноваційні й відкриті до розвитку, проте поки що поступаються за привабливістю стилю життя. Київ продемонстрував стабільні позиції в категоріях, пов’язаних із людським капіталом, науковими інституціями та інноваційним потенціалом, а також отримав позитивні оцінки за доступність, освітній рівень і культурну ідентичність. Місто сприймається як інтелектуальний центр Східної Європи, що зберігає динаміку розвитку навіть у кризових умовах. Крім того, у звітній частині наголошується на зростанні міжнародної симпатії до Києва як міста, яке уособлює стійкість, відвагу й прагнення до свободи, ці чинники позитивно вплинули на репутаційний компонент бренду міста.

У таблиці 2.8 наводиться рейтинговий список провідних мегаполісів за Brand Finance Global Cities Index 2024 та їхнє порівняння з минулорічними позиціями.

Таблиця 2.8 – Топ 20 країн за Brand Finance Global Cities Index 2024 [61;62]

Міста	2023	2024	Зміна
Лондон	1	1	0
Нью-Йорк	2	2	0
Париж	3	3	0
Токіо	7	4	+3
Дубай	9	5	+4
Сінгапур	6	6	0
Лос Анджелес	4	7	-3
Сідней	5	8	+3
Сан-Франциско	8	9	-1
Амстердам	10	10	0
Цюрих	17	11	+6
Рим	14	12	+2
Берлін	18	13	+5
Торонто	12	14	-2
Женева	22	15	+7
Маямі	11	16	-5
Мадрид	23	17	+6
Відень	24	18	+6
Барселона	13	19	-6
Мюнхен	29	20	+9

Лондон, Нью-Йорк і Париж зберігають свої позиції на 1–3 місцях, що підтверджує стабільність їхніх міських брендів: вони поєднують високу впізнаваність, сильну репутацію та значний туристичний, фінансовий і культурний потенціал. Найпомітніші позитивні зрушення демонструють Токіо та Дубай, які увійшли до п'ятірки провідних міських брендів світу. Токіо піднявся з 7-го на 4-те місце, що відображає суттєве покращення репутації міста та зростання привабливості як для туристів, так і для інвесторів. У звіті наголошується, що в 2024 р. Токіо значно посилив позиції за показником Reputation, а також увійшов до глобального топу за стовпом Business & Investment завдяки поєднанню сильної та стабільної економіки, доступу до

висококваліфікованої робочої сили та високого потенціалу майбутнього зростання. Додатковим драйвером також стало зростання популярності Токіо серед молодших поколінь мандрівників (Gen Z та міленіали), які сприймають місто як інноваційний, технологічно розвинений і культурно насичений мегаполіс. Дубай демонструє надзвичайно високі оцінки за привабливістю для інвестування, локальної та дистанційної роботи, що пов'язано зі сприятливим оподаткуванням, активною політикою залучення іноземного капіталу, розвитком інноваційних кластерів (зокрема через Dubai Future Foundation) і посиленням ролі емірату як транспортно-логістичного хабу між Заходом і Сходом. Фактично, зростання Дубая у рейтингу є індикатором того, як цілеспрямована державна стратегія, орієнтована на бізнес-клімат і глобальну відкритість, може трансформувати міський бренд за один-два цикли вимірювання. Найбільш показовим із точки зору покращення позицій у рейтингу є Мюнхен, який за один рік піднявся з 29-го на 20-те місце, що робить його одним із лідерів за темпами зростання серед топ-20. За аналітикою Brand Finance, його прогрес пов'язаний із поєднанням економічної стабільності (кластери автомобілебудування, інженерії, ІТ), високої якості міського середовища та привабливого туристичного бренду. Згляду на методологію індексу, це означає не лише підвищення по окремих атрибутах, таких як business-friendly середовище, зелена інфраструктура, культурні події, а й зростання “consideration” – готовності респондентів обрати місто як місце для життя, роботи чи відпочинку. Сукупно це дозволило Мюнхену увійти до двадцятки світових міських брендів, тоді як раніше він перебував у переліку третьої десятки глобальних центрів.

Спираючись на зіставлення провідних міжнародних рейтингів можна визначити групу мегаполісів, які стабільно входять до ТОП-5 провідних мегаполісів з точки зору глобального значення та впливу. У глобально-економічних та мережевих індексах перша п'ятірка багато років поспіль формується Лондоном, Нью-Йорком, Парижем, Токіо та Сінгапуром, у GPCI ці п'ять міст традиційно очолюють рейтинг міст “магнітів”. Це свідчить, що лідерство забезпечується синергією п'яти складових: економічної сили,

інноваційної спроможності, соціальної якості, екологічної сталості та глобальної інтегрованості. На основі аналізу наукових підходів і провідних міжнародних рейтингів доцільно сформувати інтегральний рейтинг провідних мегаполісів світу, спираючись на п'ять взаємопов'язаних складових міжнародної конкурентоспроможності: економічну, інноваційну, соціальну, екологічну та глобальну. Кожен із вимірів відображає окремий аспект потенціалу міста, а їхня сукупність формує комплексну картину глобальної позиції мегаполіса.

Нижче, у таблиці 2.9 наведено список провідних мегаполісів світу, складений на основі авторського аналізу.

Таблиця 2.9 – 5 провідних мегаполісів світу

Місто	Позиція у рейтингу
Лондон	1
Нью-Йорк	2
Париж	3
Токіо	4
Сінгапур	5

Джерело: складено автором.

Лондон (Велика Британія) посідає перше місце у комплексному рейтингу завдяки високому рівню глобальної інтегрованості та економічної потужності. Столиця Великої Британії є одним із найвпливовіших фінансових центрів світу, де розташовані штаб-квартири провідних транснаціональних корпорацій, міжнародних банків і фінансових інститутів. За даними Brand Finance Global Cities Index 2024, Лондон має найвищий “City Brand Value”, що перевищує \$300 млрд., що свідчить про потужну репутацію, туристичну привабливість і розвинену економічну екосистему. Водночас місто демонструє високі показники інноваційної активності завдяки наявності університетів світового рівня, розвинутому сектору креативних індустрій та венчурного капіталу. Лондон також має відносно високий рівень соціальної привабливості, зокрема розвинену

транспортну систему, культурну інфраструктуру та доступ до якісної освіти й охорони здоров'я. Екологічна сталість є проблемною сферою через щільність забудови й забруднення повітря, проте міська стратегія “Net Zero London 2030” спрямована на зменшення вуглецевого сліду та розвиток зелених зон.

Нью-Йорк (США) займає другу позицію завдяки домінуванню в економічній і глобальній площині. Як найбільший фінансовий центр світу місто концентрує величезні потоки капіталу, інновацій і людських ресурсів. Нью-Йорк є одним із лідерів у сфері високих технологій, медіа, моди та фінансових послуг. За даними IESE Cities in Motion Index 2024, він входить до ТОП-3 міст за рівнем International projection і Economy. Інноваційна складова Нью-Йорка підкріплюється присутністю потужних дослідницьких інститутів (Columbia, NYU, Cornell Tech) та динамічною стартап-екосистемою. Соціально місто характеризується високим рівнем різноманіття, культурного життя й можливостей зайнятості, проте стикається з проблемами нерівності доходів і високої вартості життя. Екологічна політика Нью-Йорка, включно з ініціативами “OneNYC 2050”, спрямована на скорочення шкідливих викидів і розвиток сталого транспорту.

Париж (Франція) займає третє місце, поєднуючи економічну стабільність, соціокультурну привабливість і глобальну репутацію. Столиця Франції є центром європейських фінансів, туризму та креативних індустрій, а також одним із провідних міст за показниками якості життя (Mercer Index). Париж має високу концентрацію R&D-центрів, зокрема в регіоні Saclay, що забезпечує сильну інноваційну базу. Соціальна складова відзначається розвиненою системою освіти, культурною різноманітністю та широкими можливостями для самореалізації. Екологічні реформи міської адміністрації “Paris Climate Plan” спрямовані на скорочення автомобільного руху, розвиток велосипедної інфраструктури та зменшення викидів CO₂. Водночас такі виклики як, висока вартість життя та нерівність між районами, залишаються актуальними.

Токіо (Японія) займає четверте місце. Токіо – світовий лідер у поєднанні економічної потужності та інноваційної динаміки. Місто має один із найвищих у світі рівнів ВВП серед мегаполісів, потужну індустріальну базу, технологічні

корпорації та визнану систему управління міською інфраструктурою. У рейтингу Global Power City Index 2024 Токіо стабільно входить до ТОП-3 за показниками Economy, Research and development і Cultural interaction. Його інноваційна складова підкріплюється високими витратами на R&D (понад 3,5% ВВП), а також технологічними зонами, як-от Shibuya Smart City та Odaiba Innovation District. Соціальна якість життя характеризується високим рівнем безпеки, ефективністю громадського транспорту та якістю медицини. Екологічна сталість підтримується ініціативами “Zero Emission Tokyo” і широким впровадженням екотехнологій у транспорті та будівництві. Водночас глобальна привабливість міста дещо обмежена мовним бар’єром і культурною специфікою.

Сінгапур (Сінгапур) завершує п’ятірку лідерів та вирізняється унікальним поєднанням інноваційності, екологічної сталості та глобальної інтегрованості. Як зазначено у рейтингу IMD Smart City Index 2024, місто-держава займає провідну позицію за показниками технологічного управління, цифрових сервісів і якості міського життя. Сінгапур має один із найвищих рівнів ВВП на душу населення (понад \$80 000) і стабільну економіку, орієнтовану на інновації, фінансові послуги та біотехнології. Його урядова стратегія “Smart Nation” забезпечує цифрову інтеграцію економіки, транспорту, медицини та освіти. Соціальна стабільність і низький рівень злочинності створюють комфортне середовище для бізнесу та інвестицій. Сінгапур також демонструє виняткові екологічні результати, понад 45% його території вкрито зеленими зонами, а система управління водними ресурсами є однією з найефективніших у світі. Високий рівень глобальної інтегрованості забезпечується статусом ключового авіаційного та морського хабу Азії.

Таким чином, узагальнена модель оцінювання міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів демонструє, що глобальне лідерство формується на перетині економічної сили, інноваційного потенціалу, соціальної привабливості, екологічної збалансованості та міжнародної інтегрованості. Лондон, Нью-Йорк, Париж, Токіо і Сінгапур формують ядро глобальної системи мегаполісів. Це підтверджує, що майбутня конкурентоспроможність міст

залежить від здатності інтегрувати економічні, технологічні та соціоекологічні виміри у єдину стратегію довгострокового глобального лідерства. Саме тому сучасна модель конкурентоспроможності мегаполісів базується на економіці знань, цифровізації, інноваціях та сталому розвитку, що визначає нову архітектуру глобальної урбаністики. У наступному підпункті буде здійснено аналіз ключових факторів, що формують конкурентні переваги мегаполісів у постіндустріальній економіці, на основі виявлених закономірностей і статистичних тенденцій.

fDi Intelligence European Cities and Regions of the Future – один із найавторитетніших європейських рейтингів інвестиційної привабливості, який щороку публікується аналітичним підрозділом Financial Times. Його основною метою є комплексна оцінка міст і регіонів Європи за їхньою здатністю залучати та утримувати прямі іноземні інвестиції, визначати перспективні напрямки економічного розвитку і формувати карту інвестиційних можливостей на континенті. Рейтинг ґрунтується на багатофакторній методології, що охоплює понад 300 міст і регіонів та враховує як кількісні, так і якісні характеристики. До ключових категорій належать Economic Potential, де аналізується економічна динаміка, структура економіки, продуктивність та потенціал високотехнологічних галузей, Cost Effectiveness порівнює рівень витрат на ведення бізнесу, включно із зарплатами, орендою, податками та логістикою, Business Friendliness оцінює сприятливість регуляторного середовища, легкість відкриття бізнесу та якість ділового клімату, Human Capital and Lifestyle – визначається рівень освіти, кваліфікація робочої сили, якість життя, доступність послуг і безпека, Connectivity вимірює транспортну, логістичну та цифрову доступність; а також FDI Strategy – якісна категорія, що оцінює професійність і результативність міських стратегій залучення інвесторів, роботу інвестиційних агентств і промоційних інструментів. Значення цього рейтингу виходить за рамки статистичного огляду, він виступає орієнтиром для інвесторів, допомагає оцінити конкурентні переваги територій, формує міжнародну репутацію міст і регіонів, а також є практичним інструментом для органів влади та агентств розвитку у формуванні інвестиційних стратегій.

Завдяки прозорій методології, великому масиву даних та експертному аналізу, дослідження fDi Intelligence вважається одним із найнадійніших джерел інформації про інвестиційну привабливість європейських міст і регіонів, відображаючи актуальні тренди й структурні зміни в економічному та урбаністичному розвитку континенту.

У звітах fDi Intelligence European Cities and Regions of the Future за 2022/23, 2024 та 2025 роки Україна представлена передусім через свої провідні міста, які потрапляють до спеціалізованих підрейтингів за показниками Cost effectiveness, Economic potential та FDI Strategy. Це дозволяє сформувати комплексну характеристику позицій України на інвестиційній мапі Європи та окреслити роль українських мегаполісів як потенційних центрів економічного зростання у післявоєнний період. У випуску 2022/23, що аналізував міста до початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, Київ вперше фіксується серед Major European Cities як конкурентоспроможний за витратами напрям залучення інвестицій: у підкатегорії Cost effectiveness столиця посідає 6-те місце серед найбільших європейських міст, поступаючись переважно столицям країн Центральної та Східної Європи, але випереджаючи частину традиційних центрів регіону. У тому ж випуску серед середніх міст mid-sized cities до десятки лідерів за показником ефективності витрат увійшов Дніпро, який посів 8-ме місце, що свідчить про його привабливість для розміщення виробничих і сервісних проєктів, орієнтованих на оптимізацію собівартості. Важливою є також поява Харкова у топ-10 великих європейських міст за FDI Strategy, місто займає 8-му позицію в підрейтингу FDI Strategy серед large cities, що відображає наявність, до повномасштабної війни, активної, професійно вибудованої системи промоції міста для іноземних інвесторів. В умовах повномасштабної війни росії проти України, у звіті за 2024 рік українські міста не лише зберігають, але й покращують свої позиції. Київ піднімається до 4-го місця серед великих європейських міст за показником Cost effectiveness, опиняючись в одному ряду з такими містами, як Анкара, Бухарест, Стамбул та Софія, що традиційно сприймаються як низько- або середньовартісні виробничі платформи Європи. У

категорії mid-sized cities одночасно присутні два українські центри – Дніпро та Львів. Обидва потрапляють до топ-10 за ефективністю витрат: Дніпро посідає 5-ту позицію, а Львів – 8-му, що підкреслює формування в Україні групи регіональних центрів, здатних конкурувати за рахунок поєднання доступної робочої сили та розвиненої промислової й сервісної бази. Окремий сигнал стосується вже не міста, а регіону, Київська область включена до десятки лідерів серед середніх європейських регіонів за показником Economic potential, де займає 10-те місце. Це означає, що в оцінці аналітиків fDi Intelligence Київський регіон, попри воєнні ризики, зберігає значний довгостроковий економічний потенціал, пов'язаний із концентрацією виробництва, інфраструктури, людського капіталу та ринкової ємності. У найновішому випуску за 2025 рік позитивна динаміка українських міст продовжується. Київ піднімається ще на одну позицію і посідає вже 3-тє місце в Європі серед великих міст за показником Cost effectiveness, поступаючись лише окремим турецьким центрам з виразно низькими витратами, як Анкара та Газіантеп. Львів, своєю чергою, зберігає присутність у десятці mid-sized cities з найкращими показниками ефективності витрат, посідаючи 9-те місце у відповідному підрейтингу, що засвідчує сталість його конкурентних переваг як регіонального центру IT-послуг, аутсорсингу та легкої промисловості у поєднанні з порівняно низькими операційними витратами.

Сукупний аналіз трьох звітів дозволяє зробити кілька узагальнень щодо характеристик України та українських міст у європейському інвестиційному просторі. По-перше, присутність Києва, Дніпра, Львова, Харкова та Київської області у рейтингах 2022-2025 рр. свідчить про те, що навіть у період масштабної війни українські урбанізовані території залишаються на мапі європейських напрямів ПІІ. Їхня конкурентоспроможність, однак, проявляється переважно у вимірі Cost effectiveness» та Economic potential, а не в підкатегоріях, пов'язаних із якістю життя, розвиненістю інфраструктури, інноваційністю чи сприятливими умовами для ведення бізнесу. Це вказує на специфічну модель інтеграції України у європейський простір інвестицій, як країни з відносно низькими витратами та значним нереалізованим потенціалом. По-друге, покрокове підвищення позицій

Києва за показником ефективності витрат (з 6-го місця у 2022/23 до 3-го у 2025) у поєднанні зі сталим входженням Дніпра і Львова до топ-10 mid-sized cities створює образ України як формуючогося кластера доступних, але водночас урбаністично розвинених локацій у східній частині Європи. Це означає, що у структурі ПП країна наразі конкурує, передусім, не як високотехнологічний чи сервісний хаб, а як база для розміщення виробництв і сервісних центрів із сильним акцентом на ціновій конкурентоспроможності та наявності освіченої, але все ще відносно недорогої робочої сили. По-третє, включення Харкова до топ-10 великих міст за якістю стратегії залучення ПП у докризовому періоді демонструє, що окремі українські міста вже до війни оволоділи сучасними інструментами міського інвестиційного маркетингу, побудови проактивних агентств розвитку, участі у міжнародних виставках, формування спеціальних пропозицій для інвесторів. Цей досвід, попри руйнування, залишається важливим активом для післявоєнної відбудови й може бути масштабований на інші українські міста. Нарешті, визнання Київської області як одного з регіонів з високим економічним потенціалом фіксує той факт, що конкурентоспроможність України не обмежується виключно столицею: передмістя Києва, індустріальні й логістичні зони навколо міста, а також транспортні коридори в межах області формують базу для розміщення нових виробничих і логістичних ланцюгів, орієнтованих на європейський ринок. У сукупності це дозволяє охарактеризувати Україну як потенційно важливий, але поки що недооцінений інвестиційний простір Європи, де головні мегаполіси виступають центрами цінової конкурентоспроможності та економічного потенціалу, однак ще не досягли рівня провідних міст за якістю інституцій, інфраструктури та інноваційних екосистем. З позицій дослідження це означає, що стратегія підвищення міжнародної конкурентоспроможності українських міст має спиратися не лише на збереження й розвиток переваг у сфері Cost effectiveness, але й на посилення “м’яких” складових: людського капіталу, якості міського середовища, цифрового та транспортного зв’язку, інституційної стабільності та, перш за все, безпеки, що в перспективі дозволить перевести

Україну з категорії суто “дешевої” до категорії інноваційно орієнтованої та структурно інтегрованої у європейські виробничі та сервісні ланцюги держави.

2.3. Фактори, що визначають конкурентоспроможність мегаполісів у постіндустріальній економіці

У постіндустріальну епоху поняття конкурентоспроможності мегаполісів набуває нового, багатовимірного змісту, який охоплює не лише економічні параметри зростання, але й інноваційно-технологічну динаміку, соціальну якість середовища, екологічну сталість та глобальну інтегрованість у світову систему. Якщо в індустріальному суспільстві рушійними силами розвитку виступали ресурси, виробництво й інфраструктура, то у XXI столітті провідну роль відіграють знання, технології, людський капітал і цифрові мережі. У таких умовах конкурентоспроможність мегаполісів розглядається як системна здатність міського простору генерувати, залучати та ефективно використовувати інтелектуальні, фінансові й соціальні ресурси для досягнення сталого розвитку та підвищення глобального впливу.

Постіндустріальна модель економіки характеризується переходом від матеріального виробництва до економіки послуг, інформації та інновацій, що призводить до якісної трансформації факторів конкурентоспроможності. Якщо раніше основою лідерства міста була концентрація промислового потенціалу та транспортна доступність, то нині визначальними є рівень розвитку високих технологій, людського капіталу, цифрової інфраструктури, якості життя та здатності до сталого управління урбанізаційними процесами. Саме тому сучасні мегаполіси, які прагнуть зміцнити свої позиції у глобальній ієрархії, мають забезпечити збалансований розвиток за п'ятьма ключовими складовими: економічною, інноваційною, соціальною, екологічною та глобальною.

Одним із базових факторів конкурентоспроможності мегаполісів залишається економічна складова, яка відображає рівень ефективності,

диверсифікації та гнучкості міської економіки. В умовах постіндустріалізації саме фінансова стійкість, здатність залучати інвестиції та забезпечувати зайнятість у високопродуктивних секторах стають визначальними критеріями економічного успіху. Економічно потужні мегаполіси характеризуються високим рівнем ВВП, розвиненою системою фінансових послуг, динамічним ринком нерухомості та активною участю у глобальних ринках капіталу. Лондон, Нью-Йорк, Сеул і Токіо залишаються провідними світовими фінансовими центрами саме завдяки своїй здатності акумулювати міжнародні потоки інвестицій і забезпечувати сприятливе ділове середовище для транснаціональних корпорацій. Нижче, у таблиці 2.10, наведено список провідних мегаполісів світу за рівнем ВВП.

Таблиця 2.10 – Мегаполіси за рівнем ВВП 2024р. [63]

Місто	ВВП (млн. дол. США)
Токіо	2055,69
Нью-Йорк	1992,77
Лос-Анджелес	1124,68
Лондон	978,40
Сеул	926,79
Париж	904,52
Чикаго	764,58
Осака	699,47
Сан-Франциско	668,67
Шанхай	663,87

Як можна побачити з таблиці, 10 провідних мегаполісів світу генерують, сукупно, понад 10 трлн доларів США, тобто близько 10% світового валового продукту. Це підтверджує ключову роль глобальних міст як основних драйверів

економічного розвитку, інновацій та міжнародної інтеграції. Водночас структура списку показує чіткий баланс між трьома економічними полюсами: Північною Америкою, Східною Азією та Західною Європою, що формують ядро постіндустріальної глобальної економіки. Разом з тим, важливим показником економічної стійкості стає структурна модернізація економіки мегаполіса. Сучасні міста, які базують свій розвиток на секторах з високою доданою вартістю, таких як: фінанси, інформаційні технології, креативних індустрії, консалтинг, освіта та медицина, мають істотну конкурентну перевагу над тими, що зберігають залежність від промислового виробництва. Наприклад, у Нью-Йорку розташовані найбільші світові фондові біржі, такі як: New York Stock Exchange та Nasdaq, які визначають структуру світових фінансових потоків. Місто є центром венчурного капіталу, інвестиційного банкінгу, консалтингу та юридичних послуг, що формують основу його постіндустріальної економіки. У свою чергу, Токіо є одним із найрозвиненіших мегаполісів світу, де висока додана вартість економіки забезпечується за рахунок технологічних, наукових, фінансових та освітніх кластерів. Японська столиця відома своєю глибокою інтеграцією цифрових рішень у транспорт, міське управління, фінансовий сектор, торгівлю та медицину. Значна частина місцевих компаній працює у сферах ІТ-сервісів, телекомунікацій, робототехніки, штучного інтелекту та електроніки.

Відповідно, можна сказати, що одним із ключових чинників конкурентоспроможності також є інноваційна складова, що визначає здатність мегаполіса генерувати нові знання, технології та продукти. У постіндустріальній економіці саме інноваційність є головним джерелом довгострокового зростання й конкурентних переваг. Високий рівень розвитку науково-дослідної інфраструктури, наявність університетів світового рівня, потужних R&D-центрів, технопарків та венчурних фондів створюють сприятливе середовище для формування міських інноваційних кластерів. Прикладом є Кремнієва долина у Сан-Франциско, Сеул із технополісом Digital Media City, Париж із інноваційним кампусом Paris-Saclay або вищезгадане Токіо.

Інноваційні фактори визначають не лише науково-технологічний рівень міста, а й його здатність до адаптації та цифрової трансформації. У мегаполісах нового покоління розвиваються концепції “розумного міста” (Smart City), які інтегрують інформаційно-комунікаційні технології у сферу управління транспортом, енергетикою, громадськими послугами та безпекою. За даними звіту IMD Smart City Index (2024), лідерами за рівнем цифрової урбанізації є Цюрих, Осло, Женева, Сінгапур та Копенгаген, саме у цих містах поєднано високий рівень цифрових технологій із ефективним управлінням ресурсами. Це доводить, що інновації у XXI столітті виступають не лише джерелом економічного зростання, але й механізмом забезпечення якості життя населення.

Соціальні фактори, у свою чергу, визначають якість людського капіталу та привабливість мегаполіса для життя, роботи й навчання. У постіндустріальній економіці люди, їхні знання, творчість та навички стають основним рушієм конкурентних переваг. Тому рівень освіти, охорони здоров’я, безпеки, культурної різноманітності й соціальної згуртованості виступають фундаментом конкурентоспроможності. Соціальні параметри визначають здатність мегаполіса приваблювати таланти, що формують ядро креативного класу, а отже, основний інтелектуальний ресурс для інновацій і підприємництва. Високий рівень соціального розвитку забезпечує стабільність та стійкість мегаполіса, знижуючи соціальну напругу й підвищуючи довіру до міських інституцій. Найвищу якість життя демонструють Цюрих, Відень і Женева, де поєднано ефективне міське управління, високий рівень громадських послуг і безпечне середовище. Для глобальних фінансових та ділових центрів соціальна привабливість стає вирішальною умовою збереження людського потенціалу, адже саме вона визначає конкурентоспроможність у боротьбі за таланти на міжнародному ринку праці.

Наступним вагомим чинником міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів у постіндустріальну добу виступає екологічна складова, яка відображає рівень сталого розвитку міського середовища, здатність збалансовано поєднувати економічне зростання, урбанізацію та збереження природних ресурсів. Сучасні мегаполіси дедалі частіше розглядають екологічну політику як

стратегічний інструмент підвищення конкурентоспроможності, оскільки екологічна сталість стає не лише вимогою глобальних нормативів, а й критерієм привабливості для інвесторів, міжнародних організацій і висококваліфікованих кадрів. Концепція “зеленого міста” інтегрує заходи зі зменшення викидів вуглецю, підвищення енергоефективності, розвитку екотранспорту, раціонального використання водних ресурсів та впровадження відновлюваних джерел енергії. У цьому контексті важливим є формування міського кліматичного управління, яке охоплює адаптацію до зміни клімату, контроль якості повітря та води, розвиток “зелених” зон і міських парків, впровадження програм із переробки відходів та стимулювання екологічного підприємництва. Міста, які активно впроваджують стратегії екологічної трансформації, не лише покращують умови проживання громадян, а й зміцнюють свій міжнародний імідж. Так, Копенгаген і Стокгольм демонструють приклади ефективної реалізації “зеленого курсу”.

Копенгаген часто називають “зеленим серцем Скандинавії”. Місто ставить амбітну мету, стати першим у світі вуглецево-нейтральним мегаполісом до 2030 року, що є складовою частиною ширшої стратегії Copenhagen Climate Plan 2025. Цей план охоплює чотири ключові напрями: енергетичну ефективність, відновлювану енергетику, екологічний транспорт і сталу міську забудову. Більше 50% електроенергії Копенгагена вже надходить із відновлюваних джерел, зокрема вітрової та біомасової енергії [64]. Місто активно інвестує в інфраструктуру велосипедного руху, більшість мешканців щодня пересуваються велосипедом, що значно скорочує викиди CO₂. Крім того, Копенгаген впроваджує інноваційні рішення в системах утилізації тепла, наприклад, централізоване тепlopостачання на основі спалювання біовідходів та переробки побутового сміття. Особливу увагу приділено також зеленій архітектурі: нові житлові райони, як-от Nordhavn та Ørestad, спроектовано за принципами енергоефективності, інтеграції з громадським транспортом і збереження природного середовища. Участь у міжнародних програмах, таких як C40 Cities Climate Leadership Group, дозволяє місту обмінюватися найкращими практиками з іншими екологічно свідомими мегаполісами. Копенгаген також є домівкою для низки міжнародних “зелених”

стартапів та дослідницьких центрів, що підтримують розвиток інновацій у сфері кліматичних технологій і кругової економіки.

Стокгольм, у свою чергу, був першим містом у світі, яке отримало звання “Європейської зеленої столиці” (European Green Capital) у 2010 році, що підкреслило його багаторічну політику сталого розвитку. Місто реалізує програму Stockholm 2040 Fossil Fuel Free, мета якої, повна відмова від використання викопних палив до 2040 року. Завдяки цьому стратегічному курсу Стокгольм уже сьогодні має одні з найнижчих рівнів викидів CO₂ серед європейських столиць, близько 2,5 тонн на особу. Ключовими інструментами реалізації “зеленого курсу” у Стокгольмі стали розумне міське планування, екологічний громадський транспорт і системи управління відходами. Більше 90% жителів мають доступ до громадського транспорту, який працює переважно на біопаливі або електроенергії. Місто активно розвиває “еко-райони”, найвідомішим серед яких є Hammarby Sjöstad, побудований як зразковий проєкт екологічного урбанізму з замкнутими циклами енергії, води та відходів [65]. У цьому районі вся побутова енергія виробляється з відновлюваних джерел, а дощова вода та органічні відходи проходять багаторівневу переробку. Стокгольм також розвиває цифрові екосистеми моніторингу довкілля, що дозволяють оптимізувати використання енергії, керувати вуличним освітленням і транспортними потоками в режимі реального часу. Місто активно підтримує розвиток стартапів у галузі зеленої енергетики та кліматичних інновацій, зокрема через Stockholm Cleantech Hub.

Окремо варто підкреслити, що екологічна політика мегаполісів має не лише соціальний і природоохоронний вимір, а й економічний ефект. Впровадження “зелених” технологій знижує енергетичні витрати, формує нові ринки праці у сфері відновлюваної енергетики та циркулярної економіки, стимулює інновації. За даними Програми ООН із довкілля (UNEP), інвестиції у “зелені” інфраструктурні проєкти забезпечують мультиплікативний ефект для економіки мегаполісів, підвищуючи їхню привабливість для міжнародних фінансових інститутів. Таким чином, екологічний чинник стає одночасно каталізатором інновацій і передумовою економічної стабільності.

Глобальна інтегрованість, також є вагомим чинником, який відображає ступінь включення міста у міжнародну систему фінансових, економічних, наукових та культурних зв'язків. У глобалізованому світі мегаполіси конкурують не лише на національному, а передусім на міжнародному рівні, за інвестиції, таланти, туристів, технології та репутаційний капітал. Глобальна інтегрованість вимірюється такими параметрами, як наявність штаб-квартир транснаціональних корпорацій, участь у світових фінансових ринках, розвинена транспортна та цифрова логістика, а також кількість міжнародних подій, виставок і конференцій. Мегаполіси, які мають високий рівень глобальної взаємодії, формують вузлові центри світової економіки, здатні впливати на транснаціональні потоки капіталу, інформації й інновацій. Лондон, Нью-Йорк і Сінгапур є прикладами таких світових центрів, які об'єднують фінансові, освітні, культурні та технологічні мережі. Вони забезпечують концентрацію міжнародних організацій, бізнес-корпорацій, наукових інститутів і комунікаційних вузлів. Глобальна інтегрованість підсилює ефект масштабування для інших складових конкурентоспроможності, економічної та інноваційної, водночас стимулюючи розвиток соціально-культурного середовища через притік іноземних фахівців і студентів.

У постіндустріальній економіці фактори конкурентоспроможності мегаполісів тісно взаємопов'язані й формують єдину систему взаємозалежностей. Високий рівень інноваційної активності неможливий без потужного людського капіталу, який, своєю чергою, потребує комфортного соціального середовища. Економічне зростання має ґрунтуватися на стійкому використанні природних ресурсів, а глобальна інтегрованість – на здатності підтримувати позитивну репутацію й довіру міжнародних партнерів. Таким чином, конкурентоспроможність мегаполісів у XXI столітті є результатом синергії між економікою, інноваціями, соціальною політикою, екологічною сталістю та глобальною взаємодією. Підсумовуючи вплив розглянутих факторів, можна зробити висновок, що конкурентоспроможність мегаполісів у постіндустріальній економіці формується під впливом комплексу взаємопов'язаних детермінант, які

відображають багаторівневу природу міського розвитку. Успішні мегаполіси XXI століття не лише досягають високих показників економічної продуктивності чи фінансової потужності, а й забезпечують умови для стійкого інноваційного розвитку, соціальної інклюзії, екологічної збалансованості та глобальної взаємодії. Синергія між цими чинниками формує новий тип міської конкурентоспроможності, що ґрунтується на поєднанні матеріальних та нематеріальних активів. Так, економічне зростання забезпечує фінансові ресурси для розвитку інноваційних кластерів і підвищення якості життя, соціальні стандарти підсилюють людський капітал і залучають таланти, інновації, у свою чергу, сприяють створенню екологічно дружніх технологій, а глобальна інтегрованість забезпечує доступ до міжнародних ринків, фінансів і знань. У результаті мегаполіс стає не просто місцем концентрації ресурсів, а вузловим центром глобальної економіки знань, де формується нова якість конкурентної взаємодії.

У сучасних умовах глобальної турбулентності мегаполіси виступають не лише осередками економічної активності, інновацій і культури, але й ключовими ареалами, де концентруються основні ризики, породжені глобальними процесами. Їхня конкурентоспроможність дедалі більше визначається здатністю протистояти системним викликам, адаптуватися до швидких змін світової економіки та водночас підтримувати стабільність соціальної, екологічної та інституційної систем. Серед ключових викликів, які сьогодні формують конкурентне середовище для мегаполісів, виокремлюють: геоекономічну турбулентність, технологічні зрушення, енергетичну трансформацію, екологічну кризу, соціальну поляризацію та геополітичну нестабільність. Ці чинники діють взаємопов'язано, створюючи складну конфігурацію ризиків і можливостей, що визначають місце мегаполісів у світовій ієрархії.

Передусім, глобальні економічні виклики суттєво впливають на структуру конкурентних позицій мегаполісів. Після пандемії COVID-19 світова економіка зазнала структурної трансформації: зросла роль цифрових технологій, дистанційної зайнятості, логістичних інновацій та біоекономіки. Проте, водночас,

посилилися інфляційні процеси, розірвалися традиційні ланцюги постачання, а держави почали переорієнтовуватися на політику “економічного суверенітету”. Ці зміни безпосередньо вплинули на мегаполіси, які залежать від глобальних потоків товарів, капіталу та людських ресурсів. Такі міста, як Лондон і Нью-Йорк, що тривалий час домінували як фінансові центри, були змушені адаптуватися до нового середовища, де фінансові ринки стають більш регульованими, а конкуренція з боку азійських центрів, таких як Гонконг, Сінгапур та Токіо, зростає.

Енергетична криза 2022–2023 років стала каталізатором для переоцінки стратегічних пріоритетів розвитку мегаполісів. Європейські міста, зокрема Берлін, Відень та Копенгаген, активізували політику енергетичної диверсифікації та переходу до відновлюваних джерел енергії. Водночас такі мегаполіси, як Дубай або Сінгапур, використали кризу як можливість зміцнити позиції у сфері “зелених” інвестицій і стати глобальними енергетичними центрами. Таким чином, економічна стійкість мегаполісів у XXI столітті також визначається гнучкістю економічної структури, інноваційним потенціалом і здатністю до стратегічної адаптації в умовах глобальних шоків.

Не менш важливими є технологічні виклики, які формують нові можливості конкурентоспроможності мегаполісів. Цифровізація, автоматизація, штучний інтелект і великі дані змінюють принципи функціонування міських економік, відкриваючи нові можливості для підвищення ефективності управління, проте, водночас, створюють ризики технологічної нерівності. У постіндустріальній економіці цифрові інновації стають ключовим ресурсом розвитку, вони визначають продуктивність бізнесу, якість міського середовища та доступність послуг. Мегаполіси, які активно впроваджують концепцію “розумного міста” (Smart City), отримують суттєву перевагу в управлінні транспортом, енергетикою, екологією та безпекою. За даними звіту IMD Smart City Index 2024, лідерами за рівнем цифрової інтеграції та технологічного розвитку є Цюрих, Сінгапур, Осло, Женева та Гельсінкі. Їхня конкурентоспроможність базується на синергії державних інвестицій у цифрову

інфраструктуру, високому рівні цифрової грамотності населення та сприятливому бізнес-кліматі для ІТ-компаній. Водночас мегаполіси, які не встигають адаптуватися до цифрових трансформацій, ризикують опинитися на периферії глобальної економіки. Прикладом є деякі міста Південної Європи та Латинської Америки, де інституційна інертність та обмежене фінансування гальмують розвиток цифрових технологій.

Однак розвиток технологій породжує і нові ризики, зокрема пов'язані з кібербезпекою, цифровим суверенітетом і захистом персональних даних. У мегаполісах, де функціонують великі цифрові платформи, зростає вразливість до кібератак та інформаційних загроз, що потенційно може впливати на стабільність економічних і соціальних процесів. Відтак конкурентоспроможність у цифрову добу визначається не лише рівнем технологічного розвитку, а й якістю цифрового управління, здатністю забезпечити безпечний і прозорий обіг даних.

Ще одним потужним чинником, що впливає на конкурентні позиції мегаполісів, є глобальна екологічна криза та зміна клімату. Сучасні міста споживають понад 75% світової енергії та генерують близько 70% викидів вуглекислого газу, що робить їх головними суб'єктами кліматичної політики [66]. Водночас наслідки глобального потепління, такі як: підвищення рівня моря, екстремальні погодні явища, дефіцит води, безпосередньо загрожують мегаполісам, особливо прибережним. Такі міста, як Нью-Йорк, Токіо, Шанхай і Мумбаї, вимушені інвестувати мільярди доларів у захист інфраструктури від повеней і підвищення рівня моря [67]. Міста, які активно впроваджують стратегії декарбонізації, демонструють зростання не лише в екологічному, а й в економічному вимірі. Копенгаген, Стокгольм та Відень реалізують програми “зеленої модернізації”, що передбачають розвиток екотранспорту, енергоефективних будівель, розширення зелених зон і стимулювання циркулярної економіки. В результаті такі міста стають більш привабливими для інвесторів і кваліфікованих працівників, які надають перевагу життю у сталій урбаністичній екосистемі. Екологічна сталість, таким чином, перетворюється на нову конкурентну валюту мегаполісів у глобальній економіці знань.

Поряд із технологічними та екологічними загрозами дедалі вагомішу роль у формуванні конкурентоспроможності мегаполісів відіграють соціальні виклики, пов'язані з урбанізацією, демографічними зрушеннями, міграційними процесами та посиленням соціальної нерівності. У постіндустріальному суспільстві зростає значення людського капіталу, саме він стає ключовим ресурсом економічного розвитку. Однак, у той же час, спостерігається тенденція до соціальної поляризації, висококваліфіковані фахівці концентруються у провідних світових центрах, тоді як менш забезпечені верстви населення часто опиняються на периферії міського життя. У більшості мегаполісів світу зростає навантаження на житлову, транспортну та соціальну інфраструктуру. Проблеми доступності житла, нерівномірного доступу до освіти, медицини й культурних благ знижують привабливість навіть найбільш розвинених міст. Наприклад, у Лондоні та Сан-Франциско рівень витрат на оренду житла перевищує середні доходи середнього класу, що змушує значну частину молодого населення залишати міста. У той час, як скандинавські мегаполіси: Стокгольм, Осло, Копенгаген – демонструють приклади збалансованої соціальної політики, спрямованої на підтримку соціальної згуртованості та рівності можливостей. Це дозволяє їм утримувати стабільно високі позиції у світових рейтингах якості життя.

Іншим важливим аспектом є демографічні трансформації. Старіння населення у європейських містах та зростання молодого працездатного населення в азійських мегаполісах створюють різноспрямовані виклики. У перших, потреба у підвищенні продуктивності праці та залученні іммігрантів, у других, у створенні нових робочих місць та розвитку освітньої системи. Соціальна інклюзія, культурне різноманіття та інтеграція мігрантів стають визначальними факторами стійкого розвитку мегаполісів, що прагнуть зберегти баланс між економічною динамікою та суспільною стабільністю.

Окремо слід розглянути вплив геополітичних ризиків, які останніми роками істотно трансформують глобальну систему мегаполісів. Загострення міжнародних конфліктів, торгові війни, санкційна політика та порушення логістичних ланцюгів змінюють економічну географію світу. Міста, які раніше

відігравали роль транзитних або фінансових хабів, стикаються з новими бар'єрами. Зокрема, Гонконг після 2020 року частково втратив статус міжнародного фінансового центру через геополітичну напруженість і жорсткі політичні обмеження, тоді як Сінгапур і Дубай зміцнили свої позиції як нейтральні платформи для глобального бізнесу.

Європейський континент також переживає глибоку просторову та стратегічну перебудову міських систем. Повномасштабне вторгнення росії в Україну у 2022 році стало переломним моментом для багатьох європейських мегаполісів, особливо тих, що розташовані на східному фланзі ЄС і НАТО. Варшава, Вільнюс, Бухарест і Рига перетворилися на нові центри геополітичної активності, дипломатичної взаємодії та безпекової координації. Варшава, стала осередком міжнародної військової логістики, штаб-квартирою численних організацій допомоги Україні, а також одним із головних приймачів мігрантів і переселенців. Це стимулювало розвиток транспортної, житлової та цифрової інфраструктури, посилило попит на офісні площі та підвищило стратегічну роль міста в регіональній економіці. Вільнюс і Бухарест також отримали нові імпульси розвитку. Вільнюс став платформою для розміщення європейських технологічних стартапів, кібербезпекових ініціатив та аналітичних центрів, що працюють у сфері політичної безпеки. Бухарест, зі свого боку, отримав зростання іноземних інвестицій у сектор оборонних технологій і логістики, а також почав відігравати роль “енергетичного хабу” для Південно-Східної Європи, інтегруючись до європейських енергетичних коридорів [68].

Водночас, мегаполіси Східної Європи стикаються з серйозними викликами. Підвищене міграційне навантаження, потреба в інтеграції переселенців, зростання вартості енергоносіїв та необхідність швидкої адаптації міської інфраструктури до нових умов стали критичними проблемами для муніципалітетів. Безпекові ризики, близькість до зон конфлікту й невизначеність щодо довгострокових інвестицій створюють додатковий тиск на місцеві економіки. У результаті міста, що раніше розглядалися як периферійні, отримали стратегічне значення, але водночас, і підвищений рівень вразливості.

Крім того, посилюється тенденція фрагментації глобальної економіки, що призводить до появи регіональних блоків і переформатування світових ланцюгів створення доданої вартості. Мегаполіси, які здатні виступати “мостами” між цими економічними територіями, отримують конкурентну перевагу. Наприклад, Дубай і Стамбул активно позиціонують себе як логістичні центри між Сходом і Заходом, забезпечуючи транспортну й фінансову інтеграцію між Європою, Азією та Африкою. Така гнучкість дозволяє їм зміцнювати свої позиції попри загальну нестабільність глобальної системи.

У цьому контексті особливого значення набуває адаптивність мегаполісів до глобальних змін. Уміння оперативно реагувати на виклики, модернізувати інфраструктуру, стимулювати інновації та зберігати при цьому соціальну стійкість – це нова парадигма міської конкурентоспроможності. Мегаполіси, які спроможні поєднати економічну динаміку з екологічною рівновагою, соціальною інклюзією та цифровою безпекою, формують модель “стійкого лідерства” у постіндустріальній економіці.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що глобальні виклики постіндустріальної доби суттєво переформатовують архітектуру міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів, перетворюючи їх із локальних економічних центрів на ключові вузли світових мереж, де перетинаються потоки капіталу, технологій, інформації та людських ресурсів. Водночас зростає уразливість міст до кризових явищ глобального масштабу, що вимагає від них нових стратегій розвитку, побудованих на принципах стійкості, гнучкості та інноваційності. Системний вплив глобальних викликів проявляється у трансформації базових моделей міського управління. Традиційна парадигма економічного зростання, орієнтована на індустріальне виробництво та концентрацію капіталу, поступається концепції “міста знань”, у якій головним ресурсом стають інновації, людський потенціал і технологічна компетентність. Мегаполіси змушені переходити від політики експансії до політики якості, розвивати інфраструктуру не кількісно, а функціонально, формуючи сприятливе середовище для талановитих людей, наукових установ і технологічних компаній. Ключовим

елементом конкурентоспроможності стає адаптивність, здатність мегаполіса гнучко реагувати на зовнішні ризики, водночас забезпечуючи стабільність внутрішніх процесів. Це стосується не лише економічної чи технологічної сфери, а й соціальної та інституційної. Міста, які зуміли поєднати ефективне управління, відкритість до інновацій, екологічну відповідальність і соціальну згуртованість, демонструють вищу стійкість до глобальних криз та зберігають свої лідерські позиції у світових рейтингах.

Отже, глобальні виклики не лише загрожують конкурентним позиціям мегаполісів, але й стимулюють їхнє оновлення, виступаючи рушійною силою інституційної модернізації та інноваційного розвитку. Мегаполіси, які спроможні перетворювати кризові явища на імпульси зростання, формують нову парадигму глобального лідерства, засновану на балансі між економічною ефективністю, соціальною справедливістю та екологічною відповідальністю. У контексті подальшого дослідження саме ці аспекти набувають визначального значення для формування стратегічних орієнтирів, що будуть розглянуті у наступному розділі роботи. Їхня мета полягає у розробці механізмів підвищення міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів шляхом інтеграції інновацій, цифровізації, людського капіталу та сталого розвитку, як фундаменту стійкості в умовах глобальної постіндустріалізації.

РОЗДІЛ 3.

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МЕГАПОЛІСІВ В УМОВАХ ПОСТІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ

3.1. Розробка стратегічних орієнтирів розвитку мегаполісів у глобальній конкуренції

У сучасних умовах глобальної економіки мегаполіси перетворюються на ключових гравців світової системи, які формують нові просторові, економічні та інституційні зв'язки. Їхня роль виходить далеко за межі національних економік, адже саме вони забезпечують основні потоки капіталу, технологій, знань і людського потенціалу. У цьому контексті стратегічне планування розвитку мегаполісів стає не лише інструментом міського управління, а й засобом утвердження їхнього глобального впливу. Розробка стратегічних орієнтирів розвитку мегаполісів є необхідною умовою збереження їхньої конкурентоспроможності в умовах постіндустріальної трансформації світового господарства, де домінуючу роль відіграють інновації, цифровізація, креативна економіка, сталий розвиток і міжнародна інтеграція. Постіндустріальна економіка визначається переходом від виробництва матеріальних благ до економіки знань, сервісів і технологічних послуг. У цьому контексті мегаполіси повинні формувати власну стратегію розвитку, орієнтовану не лише на економічне зростання, а й на соціальну згуртованість, екологічну збалансованість і міжнародну конкурентоспроможність. Глобальна конкуренція між містами сьогодні відбувається за ресурси не у класичному розумінні, а за таланти, інновації та інтелектуальний потенціал, що визначають якість урбаністичного середовища та здатність міста забезпечувати комфортне, безпечне й інклюзивне життя.

Стратегічні орієнтири розвитку мегаполісів повинні формуватися з урахуванням вищезгаданих п'яти ключових складових міжнародної

конкурентоспроможності: економічної, інноваційної, соціальної, екологічної та глобальної складової. Кожна з них виконує специфічну функцію у формуванні комплексної моделі міського розвитку. Економічна складова забезпечує базу для інвестицій і зайнятості, інноваційна – стимулює технологічний прорив і створення доданої вартості, соціальна – гарантує якість життя населення, екологічна – формує сталість і довгострокову ефективність розвитку, глобальна – визначає інтегрованість мегаполіса у міжнародні економічні, наукові та культурні мережі.

Визначення стратегічних орієнтирів має ґрунтуватися на концепції довгострокової стійкості та адаптивності, що враховує динамічність глобального середовища. На відміну від традиційного планування, орієнтованого на статичні цілі, стратегічне управління передбачає здатність мегаполіса реагувати на технологічні, кліматичні, геополітичні, соціальні та інші непередбачувані виклики. Саме тому сучасна стратегія мегаполіса повинна поєднувати гнучкість, багаторівневність і міжсекторальну взаємодію.

У глобальному масштабі вже сформувалися різні моделі стратегічного розвитку мегаполісів, які відображають особливості національних економік і культурних контекстів. Так, Лондон реалізує стратегію London 2040: The Future City Plan, де головний акцент зроблено на зменшення вуглецевих викидів, розвиток цифрової інфраструктури та розширення доступу до якісного житла. Нью-Йорк у рамках програми OneNYC 2050 прагне забезпечити кліматичну нейтральність, модернізувати транспортну систему, підвищити соціальну справедливість та сприяти розвитку “зелених” технологій [69]. Париж через програму Grand Paris Express робить ставку на розбудову транспортних і науково-технологічних кластерів, інтегруючи передмістя у спільну урбаністичну екосистему. Токіо у стратегії Tokyo 2050 Strategy формує орієнтири на інновації в управлінні містом, автоматизацію транспорту, розвиток зеленої енергетики та адаптацію до демографічних змін [70]. Сінгапур із програмою Smart Nation зосереджується на цифровізації державних і комерційних процесів, створенні “розумного” міського середовища, а також розвитку інтелектуальної

інфраструктури [71] . Незважаючи на відмінності, усі ці приклади демонструють спільну рису, системність стратегічного управління, де поєднано технологічні, соціальні й екологічні аспекти. Такі стратегії дозволяють мегаполісам створювати синергію між державним сектором, бізнесом та науково-дослідними установами, формуючи моделі інноваційного партнерства на засадах “Моделі потрібної спіралі” (Triple Helix model of innovation). Вона передбачає взаємодію уряду, університетів та приватного сектору, що спільно генерують інноваційні рішення, підвищуючи адаптивність міста до глобальних змін [72].

Загалом, формування стратегічних орієнтирів має відбуватися у три етапи. Перший, аналіз поточного стану конкурентоспроможності мегаполіса. Другий, визначення ключових пріоритетів розвитку за п'ятьма складовими. Третій, побудова інтегрованої стратегії з чітко визначеними індикаторами ефективності. На першому етапі важливо провести аналіз для виявлення сильних і слабких сторін мегаполіса, а також можливостей і загроз у зовнішньому середовищі. Другий етап передбачає формулювання пріоритетів, наприклад, для економічної складової це диверсифікація структури економіки, для інноваційної – стимулювання R&D і стартапів, для соціальної – зменшення соціальної нерівності та підвищення якості життя. На третьому етапі формується план реалізації стратегії, який має включати індикатори ефективності (KPI), систему моніторингу та адаптаційні сценарії.

Стратегічна орієнтація мегаполісів має враховувати, що в постіндустріальному середовищі саме інтелектуальний і людський капітал стає головним ресурсом конкурентоспроможності. Відповідно, стратегічна політика розвитку повинна бути спрямована на створення умов для залучення, утримання та розвитку висококваліфікованих кадрів, формування інноваційних екосистем, у яких наука, бізнес і освіта функціонують у взаємодії. Мегаполіси, які здатні запропонувати високу якість життя, доступність соціальних послуг, розвинену цифрову інфраструктуру та сприятливе середовище для стартапів, стають “магнітами талантів” у глобальному масштабі.

Важливо, щоб стратегічні орієнтири мегаполісів враховували баланс між економічними інтересами та соціальною рівновагою. Надмірна комерціалізація та нерівність можуть знижувати довгострокову конкурентоспроможність міста, оскільки погіршують якість людського капіталу та соціальну згуртованість. З цієї точки зору, стратегії європейських мегаполісів, зокрема Цюриха, Відня та Копенгагена, демонструють ефективну модель поєднання високої продуктивності з інклюзивною урбаністикою. Вони орієнтуються на принцип “human-centered city”, у якому пріоритетом є комфортне життя громадян, розвинений громадський транспорт, екологічна безпека та доступне житло. Такі підходи не лише зменшують соціальну напругу, а й створюють сприятливе середовище для залучення міжнародних фахівців.

Серед сучасних стратегічних орієнтирів дедалі важливішою стає екологічна складова, яка формує нову конкурентну перевагу мегаполісів. Міста, що активно впроваджують політику сталого розвитку, отримують додаткові переваги у сфері міжнародного інвестування, адже дедалі більше глобальних корпорацій та фінансових інститутів керуються принципами ESG (Environmental, Social, Governance).

Ще одним важливим орієнтиром є глобальна інтегрованість мегаполісів, тобто їхня здатність бути активними вузлами міжнародних мереж і світових потоків. Сучасна конкуренція між містами відбувається не лише за ресурси, а за місце у глобальних ланцюгах доданої вартості, фінансових, наукових і культурних мережах. У контексті зростаючої геополітичної нестабільності стратегічне бачення розвитку мегаполісів має бути орієнтоване на стійкість, здатність адаптуватися до глобальних шоків, таких як пандемії, міграційні кризи чи енергетичні виклики. При цьому ключову роль відіграють цифровізація процесів управління, кібербезпека, децентралізовані енергосистеми та розвиток критичної інфраструктури. Мегаполіси, які першими впровадили принципи “smart governance” як, наприклад, Сеул чи Барселона, продемонстрували високу ефективність у реагуванні на кризові ситуації завдяки використанню технологій великих даних, штучного інтелекту та цифрових сервісів для громадян. Зокрема, у

травні 2022 року адміністрація Сеула оголосила про створення цифрової платформи для реагування на надзвичайні ситуації, що поєднує технології великої кількості даних та штучного інтелекту. Зокрема створення “119 Big Data Center”, що об’єднує дані викликів, диспетчерської роботи і пожежно-рятувальної адміністрації, 3D-картування будівель і об’єктів із підвищеним ризиком для полегшення роботи рятувальників. Також планується розробка алгоритмів, які аналізуватимуть час доби та регіони з високою ймовірністю виникнення надзвичайних ситуацій (пожеж, аварій, рятувальних ситуацій) для оптимізації маршрутів патрулювання і зменшенню ризиків при таких ситуаціях.

Таким чином, стратегічні орієнтири розвитку мегаполісів у глобальній конкуренції повинні спиратися на поєднання інноваційного потенціалу, соціальної відповідальності та глобальної адаптивності. Їхня реалізація має забезпечувати не лише економічне зростання, а й підвищення якості життя населення, збалансований розвиток інфраструктури, зниження екологічного навантаження та розширення міжнародного партнерства.

З метою систематизації стратегічних орієнтирів доцільно побудувати узагальнену матрицю орієнтирів розвитку мегаполісу – таблиця 3.1, яка відображає взаємозв’язок між ключовими складовими конкурентоспроможності, їхніми стратегічними цілями, інструментами реалізації та очікуваними результатами.

Таблиця 3.1 – Матриця орієнтирів розвитку мегаполісу

Складова	Стратегічна мета	Ключові інструменти реалізації	Очікувані результати
Економічна	Формування конкурентної, інноваційної економіки з високою доданою вартістю.	Розвиток технопарків, фінансових кластерів, цифрової інфраструктури; залучення інвестицій.	Зростання ВРП, підвищення продуктивності праці, зниження безробіття.
Інноваційна	Підвищення технологічного потенціалу міста через стимулювання науки, R&D і стартапів.	Створення інноваційних хабів, венчурних фондів, підтримка університетів і дослідницьких центрів.	Підвищення рівня патентної активності, технологічна автономність.
Соціальна	Забезпечення високої якості життя, соціальної згуртованості та інклюзивності.	Інвестиції у транспорт, освіту, охорону здоров’я, житлову політику.	Підвищення індексу якості життя, привабливість для кваліфікованих кадрів.

Продовження таблиці 3.1

Екологічна	Досягнення сталого розвитку й вуглецевої нейтральності.	“Зелені” інвестиції, екотранспорт, переробка відходів, відновлювана енергетика.	Зниження викидів CO ₂ , покращення екологічних показників.
Глобальна інтегрованість	Зміцнення позицій мегаполіса у світовій економіці, наукових і культурних мережах.	Розвиток міжнародних партнерств, брендинг міста, участь у глобальних рейтингах.	Зростання міжнародного впливу, залучення ТНК, збільшення туристичних і фінансових потоків.

Джерело: складено автором.

Така матриця дозволяє узгодити стратегічні цілі мегаполіса з інструментами їхньої реалізації та забезпечує комплексність управління розвитком. Вона також створює підґрунтя для системи моніторингу та оцінювання ефективності міської політики, де кожен напрям може бути кількісно вимірний на основі статистичних даних або індикаторів міжнародних рейтингів. Важливо, що стратегічні орієнтири повинні не лише визначати довгострокову траєкторію розвитку, а й забезпечувати інституційну гнучкість, тобто можливість адаптації до нових глобальних умов. Це означає регулярний перегляд пріоритетів, використання сценарного прогнозування, формування аналітичних центрів при муніципалітетах, що займаються оцінкою зовнішніх ризиків і трендів. Такі структури активно діють у Нью-Йорку, Сінгапурі, Лондоні, Парижі, де аналітичні офіси міських рад розробляють сценарії трансформації економічної, транспортної та енергетичної систем у відповідь на зміни у світовому середовищі.

Підсумовуючи, можна зазначити, що стратегічні орієнтири розвитку мегаполісів у глобальній конкуренції повинні поєднувати економічну ефективність, технологічну інноваційність, соціальну справедливість, екологічну сталість та міжнародну відкритість. Саме така інтегрована модель розвитку забезпечує містам не лише високі поточні показники конкурентоспроможності, а й довгострокову стійкість у постіндустріальній глобальній економіці.

3.2. Інструменти стимулювання інновацій, людського капіталу та креативної економіки в мегаполісах

У сучасних умовах постіндустріальної трансформації світової економіки ключовим джерелом конкурентних переваг мегаполісів стають не природні

ресурси чи виробничі потужності, а інтелектуальний капітал, інноваційна активність і креативний потенціал. Саме ці чинники визначають здатність міст генерувати нові знання, трансформувати їх у високотехнологічні продукти й послуги, формувати стійкі економічні та соціальні системи. Ефективна політика розвитку мегаполісів передбачає формування цілісної системи інструментів, спрямованих на стимулювання інновацій, розвиток людського капіталу та підтримку креативних індустрій. Провідні мегаполіси світу демонструють, що високий рівень конкурентоспроможності формується через взаємодію трьох ключових елементів: інноваційного середовища, освітньо-наукового потенціалу та культурно-креативної екосистеми. Інструменти, які забезпечують цей взаємозв'язок, охоплюють економічні, інституційні, соціальні, технологічні та урбаністичні механізми, адаптовані до конкретних потреб міського розвитку.

Нижче, у таблиці 3.2 наведено приклади провідних інструментів, що підвищують конкурентоспроможність міста та їхню наявність у провідних мегаполісів.

Таблиця 3.2 – Наявність інструментів для підвищення конкурентоспроможності міста у провідних мегаполісах світу

	Наявність стратегії державної підтримки	Наявність інноваційних кластерів і технопарків	Наявність інструментів та програм для залучення талантів	Інтеграція університетів у міські інноваційні системи	Наявність цифрових програм для трансформації міста
Лондон	+	+	+	+	+
Нью-Йорк	+	+	+	+	+
Париж	+	+	+	+	+
Токіо	+	+	+	+	+
Сінгапур	+	+	+	+	+

Джерело: складено автором.

Результати таблиці свідчать про те, що всі п'ять провідних мегаполісів демонструють високий рівень сформованості інституційних, інноваційних та цифрових передумов для зміцнення міжнародної конкурентоспроможності. Усі міста мають чітко виражені стратегії державної та муніципальної підтримки

розвитку інноваційної економіки, що забезпечує стратегічну узгодженість між національними програмами модернізації та міськими політиками. Наявність кластерів, технопарків і спеціалізованих інноваційних зон, які функціонують як центри концентрації високотехнологічного бізнесу, досліджень та стартап-екосистем, вказує на розвинену інфраструктуру для генерації та комерціалізації знань. Важливою характеристикою є також наявність інструментів залучення талантів, від спеціальних візових режимів до програм для іноземних дослідників і підприємців, що дозволяє містам підтримувати глобальну мобільність людського капіталу й конкурувати за висококваліфікованих фахівців на світовому ринку праці. Високий рівень інтеграції провідних університетів у міські інноваційні екосистеми підтверджує науково-освітню спрямованість розвитку мегаполісів, де механізми співпраці між університетами, бізнесом і державою формують ядро економіки знань. Така інтеграція забезпечує постійне відтворення інтелектуального потенціалу, сприяє розвитку технологічного підприємництва та підсилює інноваційну динаміку територій. Крім того, наявність цифрових стратегій і програм трансформації свідчить про орієнтацію міст на довгострокову цифрову модернізацію, що охоплює впровадження платформ розумного управління, цифровізацію міських послуг, розвиток відкритих даних і широке використання технологій штучного інтелекту.

Одним із фундаментальних напрямів розвитку інновацій є створення інноваційних кластерів і технопарків, які концентрують науково-дослідні установи, стартапи, венчурні фонди, промислові корпорації та державні агентства. Такі структури сприяють комерціалізації знань і трансферу технологій. Прикладом може слугувати інноваційна зона Paris-Saclay у передмісті Парижа, його стратегічне значення полягає у ролі ключового елемента національної стратегії Франції зі зміцнення позицій у глобальній конкуренції знань, інновацій та технологій. Створення цього науково-освітнього простору є результатом цілеспрямованої державної політики, спрямованої на інтеграцію вищої освіти, досліджень і бізнесу в єдину екосистему, здатну конкурувати з провідними світовими центрами на кшталт Силіконової долини, Кембриджського або

Бостонського інноваційних кластерів. В урядовому баченні Paris-Saclay має стати “французьким Кремнієвим плато”, простором, де концентруються інтелектуальні, фінансові та технологічні ресурси країни. Подібну роль відіграє і Seoul Digital Media City (DMC), що стало ядром корейської креативної економіки. Стратегічне значення DMC полягає у його ролі каталізатора інноваційної економіки Республіки Корея [73]. Завдяки концентрації понад тисячі компаній, серед яких провідні медіа-корпорації, ІТ-гіганти, стартапи та дослідницькі центри, кластер став ядром національної креативної індустрії. Він забезпечує синергію між технологіями, контентом і освітою, створюючи екосистему, у якій відбувається швидкий обмін знаннями та розробка інноваційних продуктів. Важливу роль відіграють також університети та технопарки, що забезпечують постійне оновлення людського капіталу й генерують нові ідеї для цифрових ринків. У цьому сенсі DMC виступає не просто бізнес-зоною, а комплексною платформою для інтеграції науки, медіа і технологій у єдиний простір інновацій.

Ефективним економічним інструментом також є система податкових стимулів і грантів на дослідження та розробки (R&D). У США, наприклад, діє програма R&D Tax Credit, що зменшує податкові зобов'язання компаній, які інвестують у науково-технологічні інновації [74]. У Нідерландах функціонує Innovation Box – спеціальний податковий режим, який дозволяє знижувати ставку податку на прибуток для підприємств, що впроваджують патентовані технології [75]. У Сінгапурі діє програма Start-Up SG, яка поєднує грантову підтримку інноваційних компаній і доступ до державних акселераторів, таких як Block 71 – один із найпотужніших стартап-хабів Азії [76].

Як вже відомо, людський капітал є рушійною силою постіндустріальної економіки. Для мегаполісів важливо не лише акумулювати кваліфіковані кадри, а й створювати умови для безперервного розвитку, залучення талантів і формування освітньо-наукової екосистеми. У цьому контексті провідні мегаполіси застосовують комплексні програми освіти, професійної перепідготовки та залучення талантів. Наприклад, Нью-Йорк реалізує Tech Talent Pipeline, спрямовану на підготовку фахівців з ІТ та аналітики даних відповідно до

запитів місцевого бізнесу [3.2.7]. У Сінгапурі діє програма SkillsFuture, яка надає фінансові ваучери громадянам на розвиток цифрових компетенцій, штучного інтелекту та підприємництва [77].

Велике значення має інтеграція університетів у міські інноваційні системи. Массачусетський технологічний інститут (MIT) у Бостоні, Стенфорд у Кремнієвій долині, ETH Zürich у Швейцарії, Національний університет Сінгапуру (NUS), усі вони виконують роль “якорів знань”, довкола яких формується підприємницька екосистема міста. У Парижі університет Université Paris-Saclay у взаємодії з державою та бізнесом створив понад 400 стартапів за останні десять років, забезпечивши сталі робочі місця та технологічні прориви.

Важливою складовою також є міграційна політика щодо залучення талантів. Міста з високим рівнем глобальної інтегрованості впроваджують спрощені візові та податкові режими для висококваліфікованих спеціалістів. Наприклад, Велика Британія пропонує Global Talent Visa, спрямовану на залучення науковців, розробників і дизайнерів до технологічних кластерів Лондона, Манчестера та Бірмінгема [78]. Сінгапур створив Tech.Pass, який дозволяє іноземним фахівцям у галузі штучного інтелекту, біотехнологій та фінтеху отримати дозвіл на проживання без обмежень на зміну роботодавця [79].

Важливим елементом конкурентоспроможності мегаполісів у постіндустріальну епоху також є формування креативної економіки, яка об'єднує сфери культури, мистецтва, дизайну, медіа, архітектури, ІТ, реклами та індустрії розваг. Її роль полягає у створенні нематеріальних активів, ідей, брендів, стилю життя, що стають новим джерелом економічної вартості. Саме креативність, як форма інтелектуальної продуктивності, перетворюється на стратегічний ресурс розвитку мегаполісів. Провідні світові міста цілеспрямовано впроваджують механізми підтримки креативних галузей. Наприклад, Лондон реалізує програму Creative London у співпраці з Greater London Authority, спрямовану на розвиток кіноіндустрії, музики, моди та дизайну. Як зазначається на сайті цієї програми, це одна з ключових рушійних сил економічного розвитку Лондона, креативні індустрії енергують близько £52 млрд щороку, створюють робочі місця, понад 816

000 містян працюють у цій сфері і становлять приблизно одну шосту всіх робочих місць у місті [80]. Також міська влада підтримує фінансування креативних стартапів через London Creative Enterprise Zones, які надають податкові пільги, доступ до приміщень та консультацій [81]. Нью-Йорк, у свою чергу, створив Made in NY Media Center, що поєднує бізнес-інкубатор для підприємців у галузях кіно, реклами та цифрових медіа. У Берліні працює Kreativwirtschaftsberatung Berlin, що надає безкоштовну консультаційну допомогу та підтримку для дизайнерів, художників і фрілансерів.

Певну роль у розвитку креативної економіки відіграє також брендинг міст. Формування впізнаваного міського бренду дозволяє позиціонувати мегаполіс як простір інновацій і культури, що приваблює туристів, інвесторів і таланти. Наприклад, слоган “London is Open” став символом відкритості та культурного різноманіття міста, тоді як “New York – The City That Never Sleeps” підкреслює його динамізм і безперервну економічну активність. Сінгапур, навпаки, розвиває імідж як “Smart Nation”, зосереджуючись на технологічній досконалості, ефективності управління та високій якості життя. Успішні мегаполіси розглядають креативну економіку не лише як культурну галузь, а як мультиплікатор економічного зростання. За даними UNESCO Creative Economy Report 2023, культурний сектор становить 3,1% світового валового внутрішнього продукту і створює мільйони робочих місць у світі [82].

Постіндустріальна економіка визначається не лише знаннями та культурою, але й цифровими трансформаціями, які стають основою інноваційного розвитку мегаполісів. Цифровізація охоплює практично всі аспекти міського життя, від управління транспортом і комунальними послугами до освіти, безпеки та охорони здоров'я. Одним із головних інструментів є розвиток концепції Smart City, розумного міста, де використання великих даних, штучного інтелекту, блокчейн-технологій та Інтернету речей (IoT) підвищує ефективність міської інфраструктури. Такі проекти активно реалізуються у Сінгапурі, Сеулі, Копенгагені, Барселоні та Дубаї. Наприклад, Smart Nation Singapore використовує інтегровані сенсорні системи для моніторингу транспорту, енергоспоживання та

безпеки, що дозволяє знижувати витрати та підвищувати якість життя. У Сеулі створено платформу Seoul Smart City Platform, яка поєднує електронні послуги, відкриті дані й аналітику штучного інтелекту для управління містом у режимі реального часу. Дубай, усвою чергу, прагне впровадити “розумну екосистему”, у якій понад тисяча урядових і приватних сервісів інтегровані в єдину цифрову платформу. Завдяки широкому застосуванню технологій Інтернету речей (IoT), штучного інтелекту (AI), великих даних і блокчейну місто поступово переходить до повністю безпаперового уряду [83].

Особливу роль відіграють технології відкритих даних (Open Data), які стимулюють участь громадян та бізнесу у вирішенні міських проблем. Наприклад, у Лондоні діє портал London Datastore, що забезпечує відкритий доступ до понад 700 наборів даних, включаючи транспорт, енергію, економіку та навколишнє середовище [84]. Це дає змогу стартапам створювати інноваційні рішення на основі реальної міської статистики. Подібні ініціативи реалізовано в Парижі (DataParis), Нью-Йорку (NYC Open Data) та Берліні (GovData). Цифрові інструменти стають також базою для розвитку електронного урядування та міських сервісів, що сприяє прозорості, скороченню бюрократичних процедур і залученню громадян до управління. У Копенгагені система Copenhagen Solutions Lab координує цифрові інновації у сферах транспорту, енергетики й охорони довкілля [85]. В Амстердамі проєкт Amsterdam Smart City дозволяє мешканцям, владі та фахівцям з інновацій та технологій обговорювати та ділитися новинами, можливостями, викликами, проєктами та подіями щодо розумного міста [86].

Сучасна модель управління інноваціями у мегаполісах базується на партнерстві між державою, бізнесом і наукою, так званій концепції Triple Helix (Потрійної спіралі). Цей підхід забезпечує синергію між академічними установами, приватним сектором і муніципальною владою. У Лондоні такі моделі реалізуються через London & Partners, агенцію, яка залучає інвестиції в інфраструктуру, освіту й технології [87]. У Берліні діє Berlin Partner for Business and Technology, що координує співпрацю між муніципалітетом, науковими центрами та компаніями, формуючи спільні інноваційні програми [88]. У Парижі

– Paris&Co, яке управляє мережею з понад 20 міських інкубаторів, об'єднуючи близько 400 стартапів. У США діє New York City Economic Development Corporation (NYCEDC), яка підтримує понад 500 інноваційних ініціатив, серед яких, створення Cornell Tech Campus на острові Рузвельта, що став потужним центром інновацій у сфері IT та урбаністики [89]. Такі партнерства дозволяють не лише підвищити ефективність використання ресурсів, а й забезпечити інституційну сталість інноваційної політики. Вони створюють умови для залучення венчурного капіталу, розвитку стартапів, впровадження експериментальних технологій та масштабування успішних проєктів на регіональному рівні.

В умовах постіндустріального розвитку взаємодія інновацій, людського капіталу та креативної економіки формує нову парадигму конкурентоспроможності мегаполісів. Ці три компоненти утворюють замкнений цикл: інновації неможливі без людського капіталу, людський капітал потребує креативного середовища для реалізації, а креативна економіка, у свою чергу, виступає каталізатором інноваційної діяльності. У провідних мегаполісах світу сформувалися комплексні екосистеми, що забезпечують цей взаємозв'язок. Наприклад, у Лондоні функціонує Tech City (Silicon Roundabout), який об'єднує стартапи, університети, корпорації та фінансові інститути в єдину мережу. Тут створюються умови для обміну знаннями, спільних досліджень і запуску технологічних стартапів. У Сінгапурі програма Global Innovation Alliance з'єднує місцеві університети з міжнародними інноваційними хабами Сан-Франциско, Парижу, Тель-Авіву, стимулюючи обмін талантами й технологіями. Ключову роль у розвитку таких екосистем відіграє креативне середовище, яке підвищує привабливість міста для фахівців та інвесторів. За даними Global Talent Competitiveness Index 2024 (INSEAD), мегаполіси з найвищими показниками розвитку людського капіталу, Цюрих, Сінгапур, Сан-Франциско та Бостон водночас демонструють і високі рівні інноваційності та креативності. Це свідчить про прямий зв'язок між якістю людського капіталу та здатністю міста впроваджувати технологічні й соціальні інновації.

Таким чином, ефективне поєднання інноваційних технологій, розвитку людського капіталу та креативної економіки формує основу довгострокової конкурентоспроможності мегаполісів. Досвід провідних світових центрів показує, що успішні міста інвестують не лише у виробничу або фінансову сферу, а насамперед у людей, ідеї та культурну унікальність. Створення системи взаємопов'язаних інструментів, від інноваційних кластерів до програм освіти й розвитку творчих галузей, дозволяє мегаполісам забезпечити стійке економічне зростання, підвищення якості життя та глобальне позиціонування. У постіндустріальній економіці саме міста, що змогли інтегрувати інноваційність і креативність у свою економічну структуру, визначатимуть майбутні вектори глобального розвитку.

У сучасних умовах глобальної економічної трансформації цифровізація, сталий розвиток та розумна урбанізація стають ключовими рушіями підвищення міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів. Вони формують нову модель міського розвитку, що базується на знаннях, технологічних інноваціях, екологічній відповідальності та ефективному управлінні. Саме ці фактори визначають здатність мегаполісів адаптуватися до викликів постіндустріальної епохи, забезпечувати високу якість життя населення й утримувати лідерські позиції у світовій урбаністичній системі.

Цифровізація у мегаполісах охоплює всі сфери, від державного управління та інфраструктури до бізнесу, освіти та культури. Вона забезпечує перехід від традиційних моделей економічного розвитку до цифрової економіки знань, у якій головним ресурсом стають дані, а головним інструментом, цифрові технології.

Згідно з даними IMD Smart City Index 2024, лідерами цифрової трансформації є Сінгапур, Цюрих, Осло, Гельсінкі та Женева. Вони демонструють, що впровадження цифрових рішень на пряму корелює з ефективністю управління ресурсами та рівнем задоволеності мешканців. Зокрема, Сінгапур посідає перше місце у світі за індексом цифрової зрілості завдяки інтеграції штучного інтелекту в міське управління, системам “smart mobility”, цифровим платформам для бізнесу та населенню.

Сьогодні цифровізація не обмежується автоматизацією процесів, вона формує нову економіку знань, у якій ключовим активом стають дані. Мегаполіси активно розвивають Data-Driven Governance, систему управління, засновану на аналізі великих даних. Наприклад, у Гельсінкі функціонує платформа City Data Hub, що забезпечує доступ до відкритих даних для бізнесу, стартапів та дослідницьких інституцій. Це сприяє створенню нових цифрових продуктів, які підвищують ефективність енергоспоживання, покращують громадський транспорт і екологічний моніторинг.

Другим стратегічним вектором є сталий розвиток, який формує екологічну, економічну й соціальну основу конкурентоспроможності мегаполісів. Постіндустріальні міста дедалі частіше розглядаються як “зелені екосистеми”, у яких економічне зростання поєднується зі збереженням довкілля та підвищенням якості життя. Сучасні мегаполіси змагаються не лише за капітали та таланти, але й за статус “зелених” міст. У світових рейтингах, таких як Arcadis Sustainable Cities Index чи Global Green Economy Index, високі позиції стабільно посідають Копенгаген, Стокгольм, Амстердам, Цюрих і Відень. Їхній досвід демонструє, що екологічна сталість прямо корелює з економічною ефективністю та привабливістю для інвестицій. Сталий розвиток стає не лише екологічною, а й економічною перевагою мегаполісів. За оцінками OECD (2024), міста, що активно інвестують у “зелену інфраструктуру”, залучають на 20–25% більше іноземних інвестицій, ніж ті, що не мають чітких екостратегій. Це зумовлено зростанням ролі ESG-критеріїв (Environmental, Social, Governance) у міжнародних рейтингах привабливості. Сталий розвиток стає також інструментом формування глобального бренду міста. За даними Brand Finance Global City Index 2024, такі міста, як Відень, Женева та Цюрих, мають найвищі показники довіри інвесторів і туристів завдяки стабільності, безпеці та якості екологічного середовища. Таким чином, екологічна сталість дедалі частіше виступає як стратегічний актив мегаполіса у глобальній конкуренції.

У постіндустріальній економіці поняття “розумна урбанізація” (smart urbanization) дедалі частіше трактується як комплексна система управління

розвитком міста, що поєднує технологічні, соціальні, екологічні та економічні елементи в єдину інтегровану модель. Її сутність полягає у використанні цифрових технологій, інтелектуальних рішень і сталих підходів до просторового планування з метою підвищення ефективності міських процесів і якості життя громадян. Розумна урбанізація спирається на три ключові принципи: цифрову інтеграцію міських систем, участь громадян у прийнятті рішень та сталий розвиток міського середовища. На практиці це означає, що всі елементи інфраструктури, транспорт, енергетика, будівництво, охорона здоров'я, безпека, працюють як взаємопов'язана екосистема, де рішення ухвалюються на основі аналізу великих даних і прогнозних моделей.

Одним із перших прикладів ефективної реалізації smart-урбанізації стала Барселона, яка ще у 2012 році започаткувала масштабну програму Smart City Barcelona. У рамках проєкту було встановлено понад 20 тис. сенсорів для моніторингу енергоспоживання, руху транспорту, стану довкілля та роботи комунальних служб. Результатом стало зниження споживання енергії в освітленні міста на 30%. Дубай, у свою чергу, є одним із найдинамічніших прикладів smart-урбанізації на Близькому Сході. Програма Dubai Smart City базується на п'яти стратегічних напрямках: цифрове управління, мобільність, енергетика, безпека та інновації. Особливістю є впровадження технологій блокчейну в державному управлінні: усі міські документи переведені у цифровий формат, що зменшило бюрократичні витрати на 1,5 млрд доларів щорічно. Дубай також активно використовує безпілотні транспортні засоби й “розумне” відеоспостереження, що підвищує рівень безпеки та ефективність транспортної системи. Загальносвітова тенденція демонструє, що smart-урбанізація не лише підвищує ефективність міських систем, але й формує нову економіку послуг і знань, у якій міста стають платформами для інновацій, а не лише місцем проживання. За даними IESE Cities in Motion Index 2024, мегаполіси, які активно впроваджують smart-рішення, демонструють вищі темпи зростання ВВП на душу населення, нижчий рівень безробіття та вищий рівень соціальної довіри порівняно з традиційними урбаністичними моделями.

Поєднання цифровізації та сталого розвитку створює нову парадигму “Smart & Green Cities”, яка визначає сучасні стандарти конкурентоспроможності мегаполісів. Цифрові технології слугують інструментом реалізації екологічних стратегій, забезпечуючи моніторинг викидів, управління енергоспоживанням, розвиток екотранспорту та підвищення прозорості екологічної політики. У цьому контексті показовими є дані IESE Cities in Motion Index (CIMI) 2024, який оцінює 183 мегаполіси світу за дев'ятьма ключовими напрямками: економіка, людський капітал, навколишнє середовище, управління, мобільність, планування, міжнародна привабливість, технології та соціальна згуртованість. За останнє десятиліття (2014–2024 рр.) найбільше зростання продемонстрували ті міста, які системно впроваджували цифрові та екологічні рішення. Зокрема, Копенгаген піднявся з 9-го місця у 2014 році на 3-тє у 2024-му, зміцнивши позиції завдяки стратегії “Copenhagen Smart City” і програмі “Green Transition”, що передбачає повний перехід на відновлювану енергетику до 2030 року. Гельсінкі покращив свої позиції з 16-го до 7-го місця завдяки розвитку цифрових сервісів для громадян і платформ спільного використання даних (open-data ecosystems), які стимулюють участь населення у міському плануванні. Водночас міста, що не адаптувалися до нових викликів цифрової доби, втрачають конкурентні позиції. Наприклад, Париж, який у 2016 році посідав 3-тє місце у Global Power City Index (GPCI), у 2024 році опустився до 7-го через відставання в темпах цифрової трансформації та проблеми з екологічним балансом. Для порівняння, Сінгапур і Токіо зберегли лідерські позиції завдяки активним інвестиціям у smart-інфраструктуру, розвиток “зелених” технологій і підтримку стартапів у сферах штучного інтелекту, біотехнологій і фінтеху. Таким чином, цифровізація стає не лише засобом технологічного розвитку, а й інструментом сталості, забезпечуючи екологічний моніторинг, прозорість урбаністичних процесів і підзвітність влади перед громадянами.

Ключовим аспектом розвитку мегаполісів у XXI столітті стає соціальний вимір цифровізації та розумної урбанізації, адже технологічний прогрес не може бути ефективним без інклюзивності, рівного доступу до ресурсів та залучення

громадян у процеси прийняття рішень. Саме соціальна інклюзія визначає, наскільки цифрові та сталі стратегії сприяють підвищенню конкурентоспроможності міста, створюючи привабливе середовище для життя, роботи й творчості. У цьому контексті важливу роль відіграє цифрова інклюзія, забезпечення рівного доступу до цифрових технологій для всіх верств населення. Міста, які реалізують програми цифрової освіти, доступного інтернету та електронних сервісів, формують потужнішу базу людського капіталу, що є фундаментом інноваційної економіки. Наприклад, у Гельсінкі діє міська програма Digital Helsinki for All, спрямована на підвищення цифрової грамотності громадян похилого віку та людей із низьким рівнем доходів. Це не лише сприяє соціальній інтеграції, а й зменшує “цифрову нерівність”, яка часто є бар’єром для інноваційного розвитку.

Важливим чинником “розумної урбанізації” є мобільність і транспортна доступність. Мегаполіси, які інтегрують цифрові рішення у транспортні системи, досягають не лише зниження рівня забруднення, але й зменшення транспортних витрат і підвищення продуктивності населення. У цьому сенсі лідерами виступають Сінгапур, Стокгольм і Цюріх. Зокрема, у Сінгапурі впроваджена система Intelligent Transport System, яка аналізує потоки транспорту в реальному часі та оптимізує маршрути руху громадського транспорту. У Стокгольмі електронна система оплати Smart Ticketing дозволяє інтегрувати всі види транспорту в єдину цифрову платформу, що забезпечує зручність для користувачів і зменшує час на пересування містом.

Варто зазначити, що мегаполіси, які активно впроваджують підходи “smart mobility”, демонструють вищі показники економічної ефективності. За оцінкою World Economic Forum (2024), рівень економічної продуктивності в містах з розвиненими розумними транспортними системами в середньому на 20% вищий, ніж у тих, які не використовують цифрові інструменти управління мобільністю. Згідно з результатами IESE Cities in Motion Index 2024, мегаполіси, які досягли найвищих показників за критеріями “технології”, “сталий розвиток” і “людський капітал”, одночасно входять до топ-10 найбільш конкурентоспроможних міст

світу, серед них Сінгапур, Копенгаген, Женева, Гельсінкі та Стокгольм. Це підтверджує, що стратегічна взаємодія цифрових і сталих компонентів стає визначальним чинником успіху в глобальній конкуренції між містами.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що цифровізація, сталий розвиток та розумна урбанізація формують інтегровану основу конкурентоспроможності мегаполісів, забезпечуючи їхню адаптивність до глобальних трансформацій та викликів постіндустріальної економіки. Сучасні мегаполіси поступово переходять від традиційної моделі економічного зростання до концепції “інтелектуально-стійкого розвитку” (smart sustainable growth), де ключовими активами стають не лише фінансові й матеріальні ресурси, а й знання, інновації, людський капітал та екологічна збалансованість. Цифрові технології виступають не просто інструментом модернізації міського середовища, а платформою системних перетворень. Вони забезпечують інтеграцію усіх сфер міського життя, від транспорту й енергетики до охорони здоров’я, освіти та державного управління. Саме це дозволяє мегаполісам формувати ефективні економіко-соціальні екосистеми, підвищувати продуктивність праці, оптимізувати споживання ресурсів і створювати комфортне середовище для мешканців.

Отже, цифровізація, сталий розвиток і розумна урбанізація це не просто тренди сучасного урбаністичного розвитку, а фундаментальні стратегічні напрями, які визначають майбутнє конкурентоспроможності мегаполісів. Вони формують інтегровану модель міста як інноваційної, екологічної та соціально орієнтованої системи, здатної забезпечити економічне зростання, привабливість для інвестицій і стійкість перед глобальними викликами XXI століття.

3.3. Рекомендації щодо підвищення міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів України

Сучасний етап розвитку українських мегаполісів формується в умовах безпрецедентних викликів, зумовлених повномасштабною війною, яка триває з 2022 року. Збройна агресія російської федерації проти України спричинила масштабні руйнування інфраструктури, міграцію населення, втрату промислових потужностей, проте водночас стала каталізатором структурної трансформації міського розвитку. Українські мегаполіси нині виконують подвійну роль: з одного боку, як форпости оборонної, гуманітарної та соціально-економічної стійкості, з іншого, як осередки майбутнього відновлення та модернізації. Розбудова конкурентоспроможності в таких умовах має базуватися на комплексному підході, що поєднує економічне відновлення, інституційну модернізацію, розвиток людського капіталу, цифровізацію управління та формування позитивного міжнародного іміджу України.

Одним із першочергових напрямів є економічне відновлення та диверсифікація міських економік. Воєнні дії призвели до знищення інфраструктури, скорочення промислових потужностей і зменшення інвестиційної активності, однак у післявоєнний період українські мегаполіси можуть скористатися ефектом “відновлювального зростання”. Для цього необхідно сформувати сприятливе середовище для малого й середнього бізнесу, створити муніципальні фонди відновлення, які б співфінансували інвестиційні проєкти у сферах з високою доданою вартістю: ІТ, зелена енергетика, біотехнології, оборонно-промисловий комплекс, логістика, переробна промисловість, креативні індустрії. Для ефективного використання цього потенціалу доцільно впровадити модель інноваційно-економічних зон (Urban Innovation Zones) у провідних мегаполісах. Провідні міста України, такі як: Київ, Львів, Одеса і Дніпро мають потенціал перетворитися на потужні регіональні

вузли інноваційної активності, за умови залучення прямих іноземних інвестицій, запровадження податкових стимулів для стартапів та розвитку інноваційних інфраструктур, таких як технологічні парки, інкубатори та R&D-центри. Важливою складовою економічної політики є залучення міжнародних фінансових партнерів. Післявоєнна відбудова міст потребуватиме масштабних капіталовкладень, що неможливо забезпечити лише державним фінансуванням. У цьому контексті надзвичайно важливим є підвищення прозорості управління, створення цифрових сервісів відкритих даних, спрощення регуляторних процедур та ефективна боротьба з корупцією мають стати основою інвестиційної політики мегаполісів. Важливо також забезпечити синергію державних і приватних ініціатив через розвиток механізмів державно-приватного партнерства, муніципальних фондів розвитку та співпраці з міжнародними фінансовими інституціями, такими як Світовий банк та ЄБРР.

В умовах воєнної невизначеності особливої актуальності набуває інтеграція принципів resilience (стійкості) у систему міського управління. Українські міста мають формувати нову модель Resilient Smart City, стійкого розумного міста, що поєднує цифрові технології управління, енергетичну автономність, кібербезпеку, гнучку інфраструктуру та інклюзивні механізми прийняття рішень. Такий підхід передбачає розвиток міського середовища, здатного не лише ефективно функціонувати в умовах стабільності, а й оперативно адаптуватися до кризових ситуацій, підтримуючи безперервність ключових процесів життєдіяльності. У межах концепції Resilient Smart City цифрові рішення повинні виконувати подвійне завдання: забезпечувати комфорт і зручність для мешканців та водночас гарантувати безпеку міського простору. Інтелектуальні системи управління мають бути орієнтовані на моніторинг критичної інфраструктури, виявлення потенційних загроз і раннє попередження про надзвичайні ситуації. Важливим є створення надійних комунікаційних мереж, здатних функціонувати навіть за умов енергетичних чи технічних перебоїв. Під час та після закінчення війни, актуальним буде зберігатися впровадження інтелектуальних систем раннього попередження. Як, наприклад, у Токіо, де

працює система J-ALERT, яка здатна за секунди сповістити населення про землетруси, цунамі або ракетні атаки через усі доступні канали: телебачення, мобільний зв'язок і сирени [90]. Подібний підхід вже реалізований і в Україні, але у подальшому його можна модернізувати і адаптувати під різні ситуації, інтегрувавши його з додатком “Дія” чи платформами муніципальної безпеки, щоб сповіщати громадян про повітряні тривоги, природні катаклізми або інші надзвичайні обставини у режимі реального часу.

Подальший розвиток національної цифрової екосистеми, зокрема платформи “Дія”, може бути стратегічним напрямом державної політики, що інтегрує інструменти електронного врядування, надання адміністративних послуг, електронної ідентифікації громадян та безпечного обміну даними. Водночас важливим є створення муніципальних систем цифрового урядування, які дозволили б забезпечити прозорість прийняття рішень на місцевому рівні, підвищити підзвітність органів влади та сприяти залученню громадян до процесів управління через механізми електронного голосування, петицій і громадського бюджету. Розвиток відкритих баз даних щодо використання бюджетних ресурсів, екологічних показників та міської інфраструктури підвищує рівень довіри громадян до місцевої влади, зміцнюючи принципи демократичності та публічності управління.

Концепція “розумної урбанізації” також охоплює застосування цифрових технологій у сферах енергетики, транспорту, логістики та просторового планування. Впровадження енергоефективних технологій, систем смарт-транспорту, аналітики міських потоків та управління ресурсами на основі штучного інтелекту сприятиме підвищенню ефективності використання міських активів і скороченню вуглецевого сліду. Післявоєнна відбудова повинна реалізовуватися за принципом “Green Recovery”, тобто на основі енергоефективності, ресурсозбереження та кліматичної нейтральності. Україна вже є членом Паризької кліматичної угоди, тому впровадження практик декарбонізації, використання відновлюваних джерел енергії, модернізація громадського транспорту та розширення зелених зон є не лише екологічним, а й

конкурентним імперативом. Окрему увагу слід приділити розвитку міського транспорту з низьким вуглецевим слідом. У післявоєнних умовах це може стати основою для переформатування транспортної політики: впровадження електробусів, велосипедної інфраструктури, пішохідних просторів, розвитку громадського електротранспорту. Згідно з оцінками Світового банку 2025 року, на відбудову України потрібно понад 524 млрд доларів, з яких понад 30% припадає на міську інфраструктуру [91]. Це відкриває унікальне вікно можливостей для модернізації міст за принципами European Green Deal. У цьому контексті можуть створюватися так звані “зелені квартали”, житлові масиви з нульовими викидами, сонячними дахами, системами збору дощової води та розумним керуванням енергією. Такі ініціативи підвищують не лише екологічну сталість, а й якість життя, зменшуючи транспортні витрати населення та поліпшуючи інвестиційний імідж мегаполісів. Це, у свою чергу, забезпечуватиме перехід до моделі сталого розвитку, орієнтованої на баланс між економічним зростанням, екологічною відповідальністю та соціальною інклюзією.

Надзвичайно важливим є, також, відновлення людського потенціалу та розвиток людського капіталу. За даними ООН, понад 6 мільйонів українців залишили країну, і значна частина з них, молоді фахівці, науковці та спеціалісти з високим рівнем кваліфікації [92]. Для повернення цих людей необхідно створити умови для гідної праці, безпеки, розвитку та самореалізації, важливо створити конкурентне економічне середовище, яке гарантуватиме можливість гідної праці та справедливої винагороди. Це передбачає підтримку малого та середнього бізнесу, стимулювання підприємництва, залучення інвестицій у високотехнологічні галузі, розширення ринку праці у сферах ІТ, інженерії, науки, освіти та зеленої енергетики. Не менш важливо забезпечити доступ до якісної освіти й підготовки кадрів, орієнтованої на сучасні потреби економіки, зокрема через розвиток дуальної освіти, міжнародних освітніх партнерств і програм перекваліфікації для тих, хто повертається з-за кордону. Іншим важливим напрямом є зміцнення соціальної та фізичної безпеки. Люди повертаються туди, де відчують захист, тому необхідно гарантувати стабільність, ефективну

систему цивільного захисту, прозору правоохоронну та судову систему. Особливу увагу слід приділити розвитку житлової інфраструктури, доступному житлу для внутрішньо переміщених осіб та тих, хто повертається з еміграції, а також створенню комфортного міського середовища з належною медичною, освітньою та культурною інфраструктурою. Окрім того, важливо розвивати інноваційні екосистеми, стартап-хаби, науково-дослідні парки, грантові програми для молодих учених і підприємців. Це дозволить талановитим спеціалістам реалізовувати власні ідеї в Україні, а не шукати можливостей за кордоном. Необхідно також сприяти інтеграції українських фахівців у міжнародні наукові та технологічні мережі, щоб вони мали змогу поєднувати роботу вдома з глобальними дослідницькими ініціативами. Рекомендаціями у цьому напрямку можуть бути запровадження Національної програми реінтеграції людського капіталу, яка б включала податкові пільги для фахівців, що повертаються, грантову підтримку молодих учених і стартапів, розвиток системи житлових кредитів для працівників освітньої, наукової та медичної сфер, тощо. Важливу роль також відіграватимуть університети, які мають стати ядрами інноваційних екосистем міст. Спільні програми українських університетів із європейськими партнерами, створення дослідницьких кампусів і міжнародних освітніх альянсів дозволять інтегрувати українські міста у глобальний науково-освітній простір. Освітні інституції повинні стати активними учасниками процесу реконструкції. Провідні університети можуть розвивати міжнародні партнерства з європейськими університетами за моделлю “twining”, що передбачає спільні навчальні програми, подвійні дипломи та мобільність студентів. Це дозволить зменшити втрату талантів і створити в Україні “поствоєнну освітню інноваційну екосистему”, яка стане основою для стійкого зростання та підвищення конкурентоспроможності мегаполісів.

Інтеграція українських мегаполісів у глобальні ланцюги створення доданої вартості є ще одним важливим стратегічним напрямом посилення міжнародної конкурентоспроможності в умовах глобалізованої економіки. З огляду на географічне положення України, на перетині торговельних маршрутів між

Європою та Азією, великі міста країни мають потенціал стати ключовими виробничо-логістичними вузлами у системі європейських та світових ланцюгів постачання. У перспективі майбутнього членства в ЄС це створює можливості для інтеграції у внутрішній ринок Союзу, доступу до європейських інвестиційних і технологічних ресурсів, а також участі у програмах розвитку промислових та транспортних коридорів TEN-T (Trans-European Transport Network).

Насамперед інтеграція до глобальних ланцюгів доданої вартості передбачає розвиток сучасної транспортно-логістичної інфраструктури, що забезпечить швидке переміщення товарів, ресурсів і технологій. Важливим напрямом є створення інтермодальних транспортних вузлів, терміналів, які поєднують залізничні, автомобільні, морські та авіаційні перевезення. Такі логістичні комплекси вже активно функціонують у країнах Центральної Європи, наприклад, у Познані, Будапешті та Лодзі й стали основою формування регіональних хабів. Для України перспективними центрами можуть стати Київ, Львів, Одеса, Дніпро та Харків, що мають вигідне географічне розташування, розвинену промислову базу та доступ до ключових транспортних артерій. Окреме значення має модернізація залізничних і портових коридорів, які забезпечують сполучення з європейськими ринками. Зокрема, інтеграція українських залізниць до мережі TEN-T дозволить забезпечити безперервні вантажні маршрути від Балтійського до Чорного моря, а розвиток портів Одеси, Чорноморська й Рені, перетворити їх на потужні транзитні центри для товарів між ЄС, Кавказом і Близьким Сходом. Паралельно необхідно впроваджувати цифрові рішення в логістиці, як-от системи моніторингу вантажів, електронні митні сервіси, автоматизоване планування перевезень і блокчейн-платформи для відстеження походження продукції.

У контексті глобальної інтеграції українські мегаполіси повинні активно позиціонувати себе як нові центри стійкості, інновацій та відкритості Європи. Для цього необхідно вибудовувати системну участь у міжнародних мережах міст, таких як C40 Cities, Eurocities, Resilient Cities Network, що дозволить не лише обмінюватися досвідом, але й залучати грантові ресурси для проєктів цифрової та

зеленої модернізації. Важливо також активізувати співпрацю з європейськими мегаполісами-партнерами у форматі “місто-побратим”, зокрема в сферах планування, сталого транспорту, енергоменеджменту та освіти. Важливо, також, розвивати міжнародний брендинг, розвиток культурної дипломатії та креативного іміджу українських міст. У глобальній конкуренції за інвестиції, туристів і таланти імідж міста стає стратегічним ресурсом. Київ, Львів, Одеса Харків та багато інших міст мають потужний історико-культурний потенціал, який може бути перетворений на чинник міжнародної привабливості. Необхідно створити програму на кшталт “Creative Ukraine Cities”, яка б підтримувала розвиток креативних кластерів, міжнародних арт-резиденцій, фестивалів, музеїв цифрової культури. Це сприятиме відновленню туризму, розвитку малого бізнесу та формуванню позитивного іміджу країни в світі.

Таким чином, стратегічне завдання українських мегаполісів полягає не лише у фізичному відновленні зруйнованої інфраструктури, а у переосмисленні власної моделі розвитку. Післявоєнна трансформація має ґрунтуватися на принципах стійкості, інноваційності, інклюзивності та європейської інтегрованості. Розвиток цифрових сервісів, зеленої енергетики, освіти та науки, а також залучення міжнародних партнерів сприятимуть створенню нової урбаністичної ідентичності українських міст, відкритої, технологічної та орієнтованої на глобальну конкурентоспроможність.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження було комплексно проаналізовано особливості формування міжнародної конкурентоспроможності мегаполісів у глобальній постіндустріальній економіці, що дало змогу сформулювати низку теоретичних узагальнень, методичних висновків та практичних рекомендацій. У роботі доведено, що мегаполіси стали ключовими учасниками світового розвитку, оскільки саме вони концентрують фінансові ресурси, інтелектуальний потенціал, технологічні новації, розвинені інституції та культурне різноманіття, формуючи ядра глобальних економічних мереж і міжнародних потоків.

По-перше, узагальнення теоретичних підходів дозволило встановити, що поняття конкурентоспроможності мегаполісів пройшло значну еволюцію: від індустріального уявлення про місто як виробничу базу до сучасної моделі мегаполіса як глобального вузла, здатного конкурувати за таланти, інвестиції та інноваційні ресурси. Конкурентоспроможність мегаполісів нині визначається не лише економічними показниками, а й якістю життя, інституційною зрілістю, рівнем інноваційності, стійкістю до зовнішніх викликів і здатністю до інтеграції в міжнародні мережі.

По-друге, дослідження особливостей розвитку мегаполісів у постіндустріальному суспільстві показало, що їхній розвиток базується на ключових ознаках економіки знань: домінуванні сфери послуг, цифровізації процесів управління, високій концентрації людського капіталу, інтернаціоналізації трудових потоків та формуванні науково-інноваційних екосистем. Мегаполіси виконують роль фінансових, наукових, інформаційних та культурних центрів, що забезпечує їм здатність задавати глобальні тренди. Разом із тим вони стикаються з викликами: соціальною нерівністю, транспортними перевантаженнями, екологічним навантаженням та дефіцитом житла, що потребує удосконалення моделей сталого урбаністичного управління.

По-третє, аналіз методичних підходів та міжнародних індексів конкурентоспроможності мегаполісів (GPCI, Global Cities Index, IMD Smart City Index, Mercer, Global Liveability Index тощо) довів необхідність використання багатовимірних індикаторів, які поєднують економічні, соціальні, інноваційні, екологічні та управлінські параметри. Комплексність таких індексів дозволяє забезпечити більш об'єктивне порівняння міст та виявити їхні сильні й слабкі сторони. Встановлено, що сучасні методики дедалі більше орієнтуються на оцінку стійкості, адаптивності та інклюзивності, що відповідає новим глобальним викликам постіндустріальної економіки.

По-четверте, аналіз тенденцій постіндустріалізації глобальної економіки показав, що цифрова трансформація, інноваційний розвиток, екологічні стандарти та глобалізовані ринки праці формують нову матрицю конкурентоспроможності мегаполісів. Міста, які активно впроваджують інноваційні управлінські моделі, розвивають кластерні структури, забезпечують інклюзивне міське середовище та адаптуються до екологічних вимог, демонструють стабільно високі позиції у світових рейтингах.

По-п'яте, порівняльний аналіз провідних мегаполісів світу засвідчив, що їхні конкурентні переваги формуються через поєднання високого рівня інноваційності, розвинених фінансових і ділових сервісів, науково-освітньої інфраструктури, транспортної доступності, глобальної інтегрованості та якості урбаністичного середовища. Лондон, Нью-Йорк, Париж, Токіо, Сінгапур та інші міста демонструють, що привабливість мегаполісу значною мірою визначається здатністю створювати унікальні екосистеми розвитку та забезпечувати збалансоване поєднання економічних, соціальних і екологічних складових.

По-шосте, у роботі визначено ключові фактори, що впливають на конкурентоспроможність мегаполісів у постіндустріальній економіці: рівень розвитку людського капіталу, концентрація інноваційних і науково-дослідних центрів, якість управління, ефективність цифрової інфраструктури, екологічна стійкість, транспортна доступність, інтегрованість у світову економіку та

культурна привабливість. Сукупний вплив цих чинників формує конкурентну динаміку мегаполісів і визначає їхню позицію у міжнародній системі міст.

По-сьоме, на основі проведеного аналізу було сформовано стратегічні орієнтири розвитку мегаполісів у глобальній конкуренції: посилення інноваційності, розвиток економіки знань, впровадження цифрових технологій управління, розширення міжнародної співпраці, підвищення екологічної ефективності та формування стійких міських політик. Значення мегаполісів у ХХІ столітті невинно зростає, а ефективна стратегія їх розвитку визначає конкурентний потенціал держав.

По-восьме, обґрунтовано інструменти, що сприяють підвищенню конкурентоспроможності мегаполісів: підтримка інноваційних кластерів, розвиток людського капіталу, стимулювання стартап-екосистем, розвиток креативних індустрій, удосконалення системи міського управління, впровадження смарт-технологій, екологічна модернізація та підтримка міжнародної кооперації. Ефективність цих інструментів підтверджена прикладами провідних світових міст.

По-дев'яте, сформовано практичні рекомендації щодо підвищення міжнародної конкурентоспроможності українських мегаполісів. Їхній зміст охоплює розвиток інноваційно-технологічної інфраструктури, модернізацію транспортної та цифрової мережі, удосконалення міської екологічної політики, розширення міжнародної економічної взаємодії, створення сприятливого середовища для інвестицій та креативної економіки, а також адаптацію кращих світових практик стратегічного планування та урбаністичного управління. Реалізація таких заходів здатна забезпечити якісний прорив українських мегаполісів і їхню інтеграцію у глобальну систему конкурентних міських центрів.

У підсумку, дослідження доводить, що міжнародна конкурентоспроможність мегаполісів є багатовимірною категорією, яка поєднує економічні, інституційні, соціальні, інноваційні та екологічні параметри. Її підвищення можливе лише на основі комплексного підходу, що враховує особливості глобальних тенденцій та національного контексту. Запропоновані у

роботі теоретичні положення, методичні підходи та практичні рекомендації можуть слугувати підґрунтям для стратегічного розвитку мегаполісів України у напрямі зміцнення їх позицій у світовій урбаністичній системі та формування конкурентоспроможної економіки знань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Porter, M. E. Porter Diamond Model. *Investopedia*. URL: <https://www.investopedia.com/terms/p/porter-diamond.asp>
2. World Bank Group. (2015). Competitive Cities: A Local Solution to a Global Lack of Growth and Jobs.. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/trade/publication/competitive-cities-a-local-solution-to-a-global-lack-of-growth-and-jobs#:~:text=Competitive%20cities%20include%20more%20than,Nigeria;%20and%20Changsha%2C%20China.&text=Cities%20do%20not%20always%20overhaul,firms%2C%20and%20attraction%20of%20investors>.
3. Konrad Adenauer Stiftung. *Publication document*. URL: https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=31f06e4a-d202-492b-7e8b-d61539e22&groupId=252038.
4. World Economic Forum. *The Competitiveness of Cities*. 2014. URL: https://www3.weforum.org/docs/GAC/2014/WEF_GAC_CompetitivenessOfCities_Report_2014.pdf
5. Reed, H. Financial centre hegemony, interest rates and the global political economy. In *International Banking and Financial Centres*. London: Kluwer Academic Press, 1989, pp. 247–268. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-94-009-2504-5_16
6. Freidmann, J. The World City Hypothesis. *Development and Change*, 1986, №4, pp. 12–50. URL: https://www.academia.edu/21311032/The_World_City_Hypothesis
7. Castells, M. *The Rise of the Network Society. The Information Age: Economy, Society, and Culture. Vol. I*. 2nd ed. Singapore: Wiley-Blackwell, 2010. 656 p. URL: <https://301.tv/TqLuE>
8. Zhou, Z. Relations of Competition and Cooperation During the Rise of Global Cities. In *A Study on Globalizing Cities*. World Scientific, 2014.

- URL: https://www.researchgate.net/publication/376748840_Globalizing_research_on_global_cities_and_international_business
9. Taylor, P. Specification of the world city network. *Geographical Analysis*, 2001.
URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1538-4632.2001.tb00443.x>
 10. Marchesani, F. Urban Attractiveness and the Competitive Edge of the Smart City. 2023.
URL: https://www.researchgate.net/publication/376514777_Urban_Attractiveness_and_the_Competitive_Edge_of_the_Smart_City
 11. Bell, D. *The Coming of Post-Industrial Society*. New York: Basic Books.
URL: <https://en.pdfdrive.to/book/the-coming-of-post-industrial-society-a-venture-in-social-forecasting>
 12. Sassen, S. *The Global City: Introduction to the Concept*. Columbia University.
URL: <https://www.columbia.edu/~sjs2/PDFs/globalcity.introconcept.2005.pdf>
 13. CityPopulation. World Urban Agglomerations. URL: <https://www.citypopulation.de/en/world/agglomerations/>
 14. BSI Group. Pioneering Sustainable Smart Cities with Sejong. URL: <https://www.bsigroup.com/en-IL/insights-and-media/insights/case-studies/pioneering-sustainable-smart-cities-with-sejong/>
 15. Smart City Korea. Digital New Deal AI & Blockchain Initiatives in Sejong. URL: <https://smartcity.go.kr/en/2022/04/05/...>
 16. The Straits Times. Singapore's Strategy on Talent. URL: <https://www.straitstimes.com/singapore/minister-for-trade-and-industry-chun-sing-outlines-singapores-strategy-on-talent>
 17. EPA Paris-Saclay. *Paris-Saclay Key Figures 2023*. URL: https://epa-paris-saclay.fr/wp-content/uploads/2024/02/CC_Paris_Saclay_2023_ANGL-1.pdf
 18. Paris-Saclay. *Join Us 2025*. URL: https://investin.paris-saclay.com/app/uploads/2025/02/PARIS-SACLAY_JOIN-US_fev-2025.pdf
 19. UN DESA Population Division. URL: <https://www.un.org/development/desa/pd/file/1942>

20. Kreative Klasse. Wikipedia. URL: https://de.wikipedia.org/wiki/Kreative_Klasse
21. HDB Singapore. URL: <https://www.sgpbusiness.com/government/statutory-boards/Housing-And-Development-Board>
22. UN-Habitat. *Report on Competitiveness of Cities Worldwide 2020–2021*. URL: https://unhabitat.org/sites/default/files/2021/11/1_report_on_competitiveness_of_cities_worldwide2020-2021.pdf
23. IMD Smart City Observatory. URL: <https://www.imd.org/smart-city-observatory/home/>
24. Institute for Urban Strategies, Mori Foundation. GPCI Index. URL: <https://mori-m-foundation.or.jp/english/ius2/gpci2/index.shtml>
25. Oxford Economics. Global Cities Index. URL: <https://www.oxfordeconomics.com/global-cities-index/>
26. Cucciniello et al. Public Management Review. URL: https://www.pure.ed.ac.uk/ws/portalfiles/portal/256763696/Cucciniello_et_al_PMR_Final_Version_Accepted.pdf
27. Mercer. Main website. URL: <https://www.mercer.com/>
28. EIU. Global Liveability Index 2025. URL: <https://www.eiu.com/n/campaigns/global-liveability-index-2025/>
29. Wikipedia. Analytic Hierarchy Process. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Analytic_hierarchy_process
30. Porter, M. E. Location, Competition, and Economic Development: Local Clusters in a Global Economy. *Economic Development Quarterly*, 2000.
31. World City Networks and Multinational Firms: An Analysis of Economic Ties Over a Decade (2023). URL: <https://arxiv.org/abs/2304.05470>
32. Driving the Global Leading Cities of High Value Industry (2025). URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S014362282500284X>
33. Moretti, E., Rust, J. *Urban Economics Paper*. URL: <https://eml.berkeley.edu/~moretti/rust.pdf>
34. Detroit Future City. URL: <https://detroitfuturecity.com/>

35. UN e-Government Knowledgebase: Compare Cities. URL: <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Data/Compare-Cities>
36. Smart Nation Singapore. URL: <https://www.smartnation.gov.sg/>
37. Digital Dubai: Paperless Initiative. URL: <https://www.digitaldubai.ae/initiatives/paperless>
38. INSEAD. *Global Talent Competitiveness Index 2022*. URL: <https://www.insead.edu/sites/default/files/assets/dept/fr/gtci/GTCI-2022-report.pdf>
39. UNEP. Cities and Climate Change. URL: <https://www.unep.org/explore-topics/resource-efficiency/what-we-do/cities-and-climate-change>
40. London Royal Docks. History. URL: <https://londonsroyaldocks.com/londons-royal-docks-history/>
41. Songdo IBD. URL: http://www.songdonsic.com/en/home_en/
42. One North Singapore. URL: <https://www.onenorth.com/>
43. Station F. URL: <https://stationf.co/>
44. IMD Smart City Index 2024 Full Report. URL: https://www.coit.es/sites/default/files/imd_smartcityindex-2024-full-report.pdf
45. IMD Smart City Index – Digital Summary. URL: https://imd.widen.net/view/pdf/vymhxylzty/smart_city_index_digital.pdf
46. Mori Memorial Foundation. *GPCI 2024 Summary*. URL: https://mori-m-foundation.or.jp/pdf/GPCI2024_summary.pdf
47. Mori Memorial Foundation. *GPCI 2023 Summary*. URL: https://mori-m-foundation.or.jp/pdf/GPCI2023_summary.pdf
48. Mori Memorial Foundation. *GPCI 2022 Summary*. URL: https://mori-m-foundation.or.jp/pdf/GPCI2022_summary.pdf
49. Mori Memorial Foundation. *GPCI 2021 Summary*. URL: https://mori-m-foundation.or.jp/pdf/GPCI2021_summary.pdf
50. Mori Memorial Foundation. *GPCI 2020 Summary*. URL: https://mori-m-foundation.or.jp/pdf/GPCI2020_summary.pdf

51. Kearney. *2024 Global Cities Report: Resurgent in a World at Risk*. URL: <https://www.kearney.com/documents/291362523/303682378/Resurgent-in-a-world-at-risk-2024-Global-Cities-Report-PDF.pdf>
52. Mercer. *Quality of Living City Ranking*. URL: <https://www.mercer.com/insights/total-rewards/talent-mobility-insights/quality-of-living-city-ranking/>
53. Mercer (Australia). *Quality of Living City Ranking*. URL: <https://www.mercer.com/en-au/insights/total-rewards/talent-mobility-insights/quality-of-living-city-ranking/#embed-accordion-99cd1b8f4f-item-5b9fbd0fc0>
54. EIU. *Global Liveability Index Summary Report 2024*. URL: <https://livewirecalgary.com/wp-content/uploads/2024/06/The-Global-Liveability-Index-Summary-Report-final.pdf>
55. EIU. *Global Liveability Index 2023*. URL: https://ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/baug/irl/irl-dam/lehrveranstaltungen/bsc/site-management/Literatur/Economist_Jun-Global-Liveability-Index-2023.pdf
56. EIU. *Liveability Report 2022*. URL: <https://www.developmentaid.org/api/frontend/cms/file/2022/07/Liveability-free-report-V13-revised.pdf>
57. EIU. *Global Liveability Index 2021*. URL: <https://nonews.co/wp-content/uploads/2022/02/GLI2021.pdf>
58. EIU. *Liveability Report 2019*. URL: <https://www.cbeinternational.ca/pdf/Liveability-Free-report-2019.pdf>
59. IESE Business School. *Cities in Motion Index 2025*. URL: <https://www.rinnovabili.it/wp-content/uploads/2025/04/cities-in-motion-2025-.pdf>
60. IESE Business School. *Cities in Motion Index – Methodology Paper*. URL: <https://www.iese.edu/media/research/pdfs/ST-0633-E.pdf>

61. Brand Finance. *Global City Index 2024*. URL:
<https://static.brandirectory.com/reports/brand-finance-global-city-index-2024-digital.pdf>
62. Brand Finance. *City Index 2023*. URL:
<https://ru.scribd.com/document/831990403/brand-finance-city-index-2023-final-1>
63. CEOWorld Magazine. *The World's Richest Cities 2024*. URL:
<https://ceoworld.biz/2024/04/04/ranked-the-worlds-richest-cities-2024/>
64. McGill Energy Journal. *Copenhagen: The Blueprint for a Green City*. URL:
<https://www.mcgillenergyjournal.com/post/copenhagen-the-blueprint-for-a-green-city>
65. C40. *Industrial Area Transformed – Hammarby Sjöstad Case Study*. URL:
<https://www.c40.org/case-studies/industrial-area-transformed-hammarby-sjostad/>
66. IEA. *Empowering Urban Energy Transitions: Executive Summary*. URL:
<https://www.iea.org/reports/empowering-urban-energy-transitions/executive-summary>
67. Green Queen. *Goldman Sachs Report Warns Tokyo, Shanghai, Mumbai to Brace for Climate Crisis*. URL: <https://www.greenqueen.com.hk/goldman-sachs-report-warns-tokyo-shanghai-mumbai-to-brace-for-climate-crisis/>
68. New Eastern Europe. *Momentum for Change in the Romanian Energy Sector*. URL:
<https://neweasterneurope.eu/2022/12/05/momentum-for-change-in-the-romanian-energy-sector/>
69. City of London. *City Plan 2040*. URL:
<https://www.cityoflondon.gov.uk/services/planning/planning-policy/city-plan-2040>
70. Tokyo Metropolitan Government. URL:
<https://www.english.metro.tokyo.lg.jp/w/000-101-004130>
71. Smart Nation Singapore – SN2 Vision. URL:
<https://www.smartnation.gov.sg/about/our-vision/sn2/>
72. Wikipedia. *Triple Helix Model of Innovation*. URL:
https://en.wikipedia.org/wiki/Triple_helix_model_of_innovation

73. Seoul Business Agency – Startup Support. URL: <https://www.sba.seoul.kr/Pages/BizGuide/Detail.aspx?p1=b274b4fb-cd98-eb11-80df-9418827691e3&p2=a9fdc2c0-6f14-ec11-80e6-9418827691e3>
74. ADP. R&D Tax Credit Guide. URL: <https://www.adp.com/resources/articles-and-insights/articles/r/r-and-d-tax-credit-what-it-is-and-how-to-claim-it.aspx>
75. Business.gov.nl. Innovation Box Tax Incentive (Netherlands). URL: <https://business.gov.nl/subsidy/innovation-box/>
76. Enterprise Singapore. *Startup SG*. URL: <https://www.enterprisesg.gov.sg/grow-your-business/partner-with-singapore/innovation-and-startups/join-startup-sg>
77. SkillsFuture Singapore. URL: <https://www.skillsfuture.gov.sg/>
78. UK Government. *Global Talent Visa*. URL: <https://www.gov.uk/global-talent>
79. EDB Singapore. *Tech.Pass Programme*. URL: <https://www.edb.gov.sg/en/incentives-and-programmes/incentives-and-facilitation-programmes/tech-pass.html>
80. London.gov.uk. *Creative Industries Strategy*. URL: <https://www.london.gov.uk/programmes-strategies/arts-and-culture/londons-creative-industries>
81. London.gov.uk. *Creative Enterprise Zones*. URL: <https://www.london.gov.uk/programmes-strategies/arts-and-culture/space-culture/explore-creative-enterprise-zones>
82. UNESCO. *Impact of the Pandemic on Creative Industries*. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/unesco-launches-report-impacts-suffered-creative-industry-during-pandemic>
83. Digital Dubai. *A Better World – Vol. 5*. URL: https://www.digitaldubai.ae/docs/default-source/publications/a-better-world-vol-5_sdo.pdf
84. London Datastore. URL: <https://data.london.gov.uk/>
85. Copenhagen Solutions Lab. URL: <https://cphsolutionslab.kk.dk/en>
86. Amsterdam Smart City. URL: <https://amsterdamsmartcity.com/>
87. London & Partners. URL: <https://www.londonandpartners.com/>

88. Berlin Partner for Business and Technology. URL: <https://www.berlin-partner.de/en>
89. NYC Government. *EDC Performance Report 2022*. URL: <https://www.nyc.gov/assets/operations/downloads/pdf/pmmr2022/edc.pdf>
90. Japan Living Guide. *J-Alert System*. URL: <https://www.japanlivingguide.com/expatinfo/emergencies/j-alert-system/>
91. World Bank. *Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment (2025)*. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2025/02/25/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released>
92. UNHCR. *Ukraine Emergency*. URL: <https://www.unhcr.org/emergencies/ukraine-emergency>

Звіт подібності

Метадані

Назва організації

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman KNEU

Заголовок

Міжнародна конкурентоспроможність мегаполісів в умовах постіндустріалізації глобальної економіки

Автор

Науковий керівник / Експерт

Гаврилов Д.С.проф. Цимбал Л.І.

підрозділ

кафедра міжнародної економіки

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

КП 1

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

КП 2

30931

Кількість слів

КЦ

248697

Кількість символів

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		13
Інтервали		0
Мікропробіли		0
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)		16

Джерела

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Колір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

Колір тексту

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	Матіяш_Сталінська.docx 6/17/2021 Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (VSPNU) (VSCNU)	24 0.08 %
2	https://www.umsa.edu.ua/storage/shedule/files/a6rTVcLhS0u5QaoQgEnBWqYUuCy004mGgDObUcN.pdf	20 0.06 %

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет міжнародної економіки і менеджменту

**«ІННОВАЦІЙНІ РІШЕННЯ ДЛЯ ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ
У ПАРАДИГМІ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ»**

**ЗБІРНИК ДОПОВІДЕЙ
92-ї щорічної студентської наукової конференції**

(17 квітня – 17 травня 2025 р.)

Макроекономічні наслідки глобальних фінансових криз як точка відліку інноваційних економічних трансформацій в Україні

Яремко К. А.

Інноваційні підходи до логістики під впливом геополітичних ризиків 231

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ

ПЛАТФОРМА

«ЗЕЛЕНИЙ РОЗВИТОК, ЯК ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА ПОВОЄННОГО ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ»

233

Артеменко А.В.

Венчурні стратегії інноваційного лідерства БНП у парадигмі сталого розвитку 233

Бардега О.С.

Цифровізація у перспективах митного співробітництва України та Румунії 236

Богуславська К.О.

Вплив сучасних торговельних війн США на глобальний зелений перехід 239

Вольний А.С.

Криптовалюта та блокчейн як інструменти забезпечення прозорості економіки у повоєнному відродженні України 243

Гаврилов Д.С.

Інституційні, економічні та геополітичні чинники глобального лідерства провідних країн світу 245

Герасименко І.О.

Залучення іноземних інвестицій як чинник підтримки зеленого розвитку в Україні: інструменти та перспективи 247

Демедюк А.М.

Трансформація структури зовнішньої торгівлі України як передумова забезпечення конкурентоспроможності в контексті повоєнної відбудови 250

Ірклій А.О.

Карбоноефективність цифрового й традиційного банкінгу світова практика 252

Каменчук П.О.

Cashless Payments As A Driver Of Digital Green Economic Transformation 255

Kachynska O. Y.

Global Media Industry In Times Of Green And Digital Transformations: Role For Economic Recovery And Innovations 259

Кирилюк К.О.

Цифрові технології у просуванні екологічно орієнтованих продуктів українських компаній на міжнародні ринки 261

Клименко А.М.

Експорт органічної аграрної продукції України як чинник нарощування її міжнародної конкурентоспроможності 263

Коваленко А.В.

Роль комплаєнс-політик у процесі залучення іноземних інвестицій: європейський підхід для українського бізнесу 266

Компанець В.С.

Торговельні конфлікти у міжнародних економічних відносинах 269

Кордик І.В.

Зелений маркетинг у системі формування конкурентних стратегій міжнародного бізнесу 271

Коропенко І.Ю.

Грошові перекази трудових мігрантів у фінансуванні сталого розвитку 274

Костенко М.К.

Сучасні тренди розвитку європейської зеленої економіки 277

Кунах Анна

Трансформація банківської сфери України в умовах зеленого переходу 280

Куршин Д.О.

Інноваційні підходи до зеленого розвитку України в контексті інтеграції до міжнародних логістичних мереж 282

Лопоха С.В.

285

[briefs/shaping-tomorrow-roadmap-ukraines-reconstruction-using-virtual-assets#:~:text=regions%20in%20Ukraine%20require%20immediate,no%20itemised%20list%20of%20needs](#)

6. Ukraine has developed the world's first prototype of a Blockchain Estate Registry. // *Virtual Assets of Ukraine*. URL: [https://virtual-assets.org/news/ukraine-has-developed-the-worlds-first-prototype-of-a-blockchain-estate-](https://virtual-assets.org/news/ukraine-has-developed-the-worlds-first-prototype-of-a-blockchain-estate-registry#:~:text=prototype%20is%20to%20demonstrate%20a,to%20land%20and%20real%20estate)

<registry#:~:text=prototype%20is%20to%20demonstrate%20a,to%20land%20and%20real%20estate>
7. Регуляція криптовалюти в Україні: відкласти не можна прийняти. // *LB.ua*. URL: https://lb.ua/blog/vadym_hrusha/597244_regulyatsiya_kriptovalyuti_ukraini.html#:~:text=Ще%20у%20вересні%202021%20року,них%20не%20запрацював%20на%20практиці.

8. Can crypto deliver aid amid war? Ukraine holds the answer. // *Atlantic Council*. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/can-crypto-deliver-aid-amid-war-ukraine-holds-the-answer/#:~:text=The%20country's%20ability%20to%20tap,for%20digital%20cash%20to%20flourish>.

Гаврилов Д.С.

*«Міжнародна економіка», 5 курс
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана*

Науковий керівник – д.е.н., професор кафедри міжнародної економіки Цимбал Л.І.

ІНСТИТУЦІЙНІ, ЕКОНОМІЧНІ ТА ГЕОПОЛІТИЧНІ ЧИННИКИ ГЛОБАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ

У сучасному глобальному світі питання формування та збереження лідерських позицій держав у міжнародній системі координат є не лише актуальним, а й стратегічно важливим для національної та колективної безпеки, економічного розвитку й стабільності міжнародного порядку. Проблематика глобального лідерства давно перебуває у фокусі дослідників, однак зміна світового балансу сил, нові конфлікти, зростання конкуренції за ресурси й технології вимагають оновленого підходу до вивчення рушійних чинників впливу держав на глобальному рівні. У цьому дослідженні здійснено спробу системного аналізу ключових інституційних, економічних і геополітичних передумов формування лідерства таких країн, як США, Китай, ЄС, Японія, Індія, що дозволяє краще зрозуміти структуру сучасного глобального впливу. Гіпотеза полягає в тому, що стале глобальне лідерство можливо лише за умов синергії ефективних інституцій, потужної економіки та стратегічного геополітичного розміщення.

Методологічну основу дослідження склали порівняльний аналіз, інституційний підхід, елементи системного аналізу та індексний метод. Теоретичну базу становлять сучасні дослідження міжнародних економічних організацій (IMF, WEF, WB) та безпекових аналітичних центрів (SIPRI, IISS).

Інституційний чинник відіграє першочергову роль у формуванні довготривалого глобального лідерства. Стабільні, передбачувані та гнучкі політичні інститути забезпечують ефективне управління, захист прав власності, інноваційну екосистему й верховенство права — критично важливі елементи національної конкурентоспроможності. Наприклад, США й країни ЄС мають усталені демократичні інститути з високим рівнем індексу верховенства права (0,74–0,87 за World Justice Project, 2023), що дозволяє підтримувати стабільність економічних і політичних систем. У Китаї, попри відсутність політичного плюралізму, держава ефективно реалізує інституційні реформи в рамках централізованого планування, що підвищує ефективність реалізації стратегічних проєктів, ініціатива «Один пояс — один шлях» охоплює понад 150 країн.

Не менш важливим є економічний чинник. Провідні держави світу мають розвинуту інфраструктуру, потужний експортний потенціал, інноваційні галузі та високий рівень добробуту населення. США залишаються лідером за обсягом ВВП (понад 26 трлн дол. США у 2023 р. [1]), займаючи перше місце у світі за інвестиціями у НДДКР (3,45% ВВП), а також контролюють ключові фінансові інституції — МВФ та Світовий банк. Китай демонструє стрімке зростання ВВП (17,7 трлн дол. США), є найбільшим експортером товарів у світі та лідером у сфері зеленої енергетики. У структурі лідерства дедалі важливішу роль відіграє технологічна конкурентоспроможність. У 2022 році США та Китай разом зареєстрували понад 300 тис. міжнародних патентів, що вказує на їхню науково-технічну домінанту. ЄС, хоча поступається за масштабами ВВП, зберігає провідні позиції за якістю інфраструктури, освіти та сталого розвитку.

Геополітичний чинник визначає здатність держави проєктувати свою силу за межі кордонів — через військову присутність, торговельну інфраструктуру, дипломатичний вплив та участь у міжнародних інституціях. США мають найбільший у світі оборонний бюджет — понад 877 млрд дол. США (2023) [2], понад 700 військових баз у 80 країнах світу та союзницьку мережу НАТО, що дозволяє їм ефективно забезпечувати безпекову присутність у стратегічних регіонах. Китай, розширюючи вплив через Шанхайську організацію співробітництва, Банк розвитку BRICS та проєкти морської інфраструктури, формує нову геоекономічну архітектуру, конкуруючи з Заходом. ЄС акцентує увагу на «м'якій силі» та економічній дипломатії: лише у 2023 році він уклав 5 нових торговельних угод та інвестував понад 70 млрд євро у проєкти глобального розвитку в межах програми Global Gateway [3].

Індія, як зростаюча економіка, комбінує внутрішні інституційні реформи (Digital India, Make in India) з активною участю у групі G20 та зміцненням позицій у глобальному Півдні. Її стратегічне розташування між Сходом і Заходом, зростаючий ринок (населення понад 1,4 млрд), інноваційний потенціал у IT-сфері та фармацевтиці дозволяють розглядати її як майбутній полюс сили.

Разом із тим, дослідження свідчить, що жоден із зазначених чинників не є достатнім сам по собі. Лише комплексна взаємодія сильних інституцій, економічного потенціалу та ефективної зовнішньої стратегії дозволяє країні не лише досягти лідерських позицій, а й зберігати їх у динамічному міжнародному середовищі. Приклад росії доводить: навіть за наявності значного військового потенціалу та енергетичних ресурсів, авторитаризм і санкційна ізоляція ведуть до втрати впливу. Натомість Південна Корея, маючи обмежені ресурси, завдяки інституційним реформам та експортоорієнтованій стратегії, змогла стати технологічною державою з глобальним брендом.

На основі проведеного аналізу встановлено, що глобальне лідерство держав формується на перетині трьох ключових векторів: інституційного, економічного та геополітичного. Визначено, що стабільність політичних інститутів, здатність до впровадження інновацій, висока якість управління та верховенство права є фундаментом для тривалого впливу на міжнародній арені. Аргументовано, що без належного інституційного середовища економічна могутність є нестійкою, а геополітичні амбіції — ризикованими. У свою чергу, економічна потужність без ефективної зовнішньої стратегії не забезпечує міжнародного впливу.

Класифіковано країни за моделями лідерства: інституційно-економічна (США, ЄС), економічно-геополітична (Китай), інституційно-технологічна (Японія, Південна Корея), стратегічно-демографічна (Індія). Це дозволяє поглибити розуміння конкурентних переваг окремих держав і сформулювати уявлення про можливі сценарії трансформації глобального порядку.

Наукова новизна дослідження полягає в спробі синтезувати багатоаспектні чинники впливу в єдину модель, що враховує не лише матеріальні (ресурсні) детермінанти, а й інституційно-нормативні та ціннісні аспекти. Запропоновано аналітичну рамку, яка може бути використана для подальшого порівняльного аналізу країн, що претендують на регіональне або глобальне лідерство.

Результати дослідження мають прикладне значення для формування стратегій зовнішньої політики, прогнозування розвитку міжнародних конфліктів, оцінки інвестиційного клімату та адаптації національних моделей розвитку до глобальних викликів. Для України, як держави з амбіціями активної інтеграції у світову політико-економічну систему, особливо важливим є усвідомлення ролі інституційних реформ, інвестицій у людський капітал та формування стабільної зовнішньої політики, орієнтованої на багатосторонню співпрацю.

Отже, у світі зростаючої взаємозалежності, жодна країна не може зберігати лідерство виключно на основі сили або ресурсів. Глобальне лідерство XXI століття потребує складної комбінації ефективного управління, інноваційної економіки, глобального мислення та здатності формувати порядок на основі норм, а не лише сили. Саме тому вивчення таких чинників є ключовим для розуміння майбутнього міжнародної системи.

Список використаних джерел

1. International Monetary Fund. World Economic Outlook. October 2024. – Washington: IMF, 2023. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2024/10/22/world-economic-outlook-october-2024>
2. SIPRI. SIPRI Military Expenditure Database. – Stockholm: Stockholm International Peace Research Institute, 2023. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.sipri.org/publications/2024/sipri-fact-sheets/trends-world-military-expenditure-2023>
3. European Commission. Global Gateway Progress Report. – Brussels: EC, 2023. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/9a834811-fba3-11ee-a251-01aa75ed71a1/language-en>
4. World Justice Project. Rule of Law Index 2023. – Washington: WJP, 2023. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/downloads/WJPIndex2023.pdf>
5. World Economic Forum. Global Competitiveness Report 2023. – Geneva: WEF, 2023. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2024/10/22/world-economic-outlook-october-2024>

Герасименко І.О.

«Міжнародна економіка», 5 курс

*Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
Науковий керівник – к.е.н., доц. кафедри міжнародної економіки Москалюк Н.П.*

ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ЯК ЧИННИК ПІДТРИМКИ ЗЕЛЕНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ: ІНСТРУМЕНТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Україна стоїть перед історичним завданням – відновити економіку після руйнівних наслідків війни та одночасно забезпечити її сталий, «зелений» розвиток. В умовах обмежених внутрішніх ресурсів ключову роль у досягненні цих амбітних цілей відіграють іноземні інвестиції, які здатні привнести необхідний капітал, сучасні технології та міжнародний досвід. Міжнародна спільнота вже акцентує увагу на тому, що повоєнна відбудова України має бути «зеленою» – з урахуванням екологічних стандартів та кліматичних цілей [1].

Іноземний капітал відіграв ключову роль у розвитку відновлюваної енергетики України. У 2015–2020 роках в сектор ВДЕ було інвестовано понад \$10 млрд – більше, ніж у будь-яку іншу галузь. Це дозволило збудувати сотні об'єктів сонячної та вітрової генерації, піднявши сукупні потужності до понад 7 ГВт на 2020 рік [3]. Значну частку цих інвестицій забезпечили